

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**EKONOMİK KÜRESELLEŞMENİN
EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
TÜRKİYE İÇİN ZAMAN SERİSİ ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

NUSRET DEĞİRMENCİ

Tez Danışmanı

DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA TORUN

Çanakkale- 2019

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

EKONOMİK KÜRESELLEŞMENİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ: TÜRKİYE İÇİN ZAMAN SERİSİ ANALİZİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Nusret
DEĞİRMENCİ

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi
Mustafa TORUN

Çanakkale - 2019

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “*Ekonomik Küreselleşmenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi*” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, özgünlüğünü ve bir başka mecraya sunulmadığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu ve yararlandığım kaynak ve verilerde hiçbir bir çarpıtma yapmadığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

25.06.2019

Nusret DEĞİRMENCI

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Nusret DEĞİRMENCİ'ye ait '' *Ekonoik Küreselleşmenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye İçin Zaman Serisi Analizi*'' adlı çalışma, jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Üyeler	İmza
Prof. Dr. Ercan SARIDOĞAN	
Dr. Öğr.Üyesi Mustafa TORUN	
Doç. Dr. Feyza BALAN	

Tez No : 10264130

Tez Savunma Tarihi : 25.06.2019

ONAY

Prof. Dr. Şerif KORKMAZ

Enstitü Müdürü

25.06/2019

ÖZET

EKONOMİK KÜRESELLEŞMENİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE İÇİN ZAMAN SERİSİ ANALİZİ

Küreselleşme 1980 yılından bu yana giderek daha belirgin bir şekilde ekonomiler üzerinde etkisini göstermektedir. Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ekonomiler üzerinde etkili olan küreselleşme farklı boyutlarda incelenmektedir. Çalışmada ise küreselleşmenin ekonomik boyutları üzerinde durularak ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Ekonomik büyüme ise farklı dinamiklerden etkilenen ve her ülkenin temel hedefleri arasında olan bir olgudur. Devletler piyasalardaki varlıklarını ve rekabet edebilirliklerini gösterebilmek adına ekonomik büyüme üzerinde yoğunlaşmak durumundadırlar. Buna bağlı olarak ekonomik büyümeyi etkileyen unsurları da göz önünde bulundurmaktadırlar.

Çalışmada Türkiye ekonomisinde yaşanan ekonomik küreselleşmenin Türkiye ekonomisinin ekonomik büyümesi üzerindeki etkisi [1980-2015] dönemine ait yıllık veriler kullanılarak Zaman Serisi Analizi yöntemi yardımıyla ekonometrik olarak analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Ekonomik Küreselleşme, Ekonomik Büyüme.

ABSTRACT

EFFECT OF ECONOMIC GLOBALIZATION ON ECONOMIC GROWTH: TIME SERIES ANALYSIS FOR TURKEY

Globalization has had a bigger economy since 1980. Globalization, which is effective both on developed and emerging economies, is examined in different dimensions. In the study, the effects of globalization on economic growth were examined by focusing on the economic dimensions of globalization.

Economic growth is a phenomenon influenced by different dynamics and among the basic objectives of each country. States have to concentrate on economic growth in order to be able to show their assets and competitiveness in the markets. They also take into account factors that affect economic growth.

The impact of economic globalization on economic growth in Turkey's economy Turkey's economy experienced Studies [1980-2015] Time Series using annual data for the period is analyzed with the help of econometric analysis methods.

Key Words: Globalization, Economic Globalization, Economic Growth.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında desteğini esirgemeyen, danışmanım Dr.Öğr.Üyesi Mustafa TORUN'a, yoğun çalışmalarım sırasında gösterdiği sabır ve destekleri için eşim Burcu DEĞİRMENCİ'ye ve kızım Zeynep DEĞİRMENCİ'ye teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Nusret DEĞİRMENCİ

ÇANAKKALE-2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	viii
GRAFİK VE ŞEKİL LİSTESİ	x
KISALTMALAR CETVELİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM:

KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE GELİŞİMİ

1.1. Küreselleşme Kavramı ve Tanımı.....	2
1.2. Küreselleşme Sürecinin Tarihsel Gelişimi	5
1.3. Küreselleşmenin Boyutları	7
1.3.1. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu.....	7
1.3.2. Küreselleşmenin Siyasi Boyutu	9
1.3.3. Küreselleşmenin Sosyo-Kültürel Boyutu.....	12
1.3.4. Küreselleşmenin Teknolojik Boyutu.....	13
1.4. Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar	16
1.4.1. Aşırı Küreselleşmeciler	16
1.4.2. Küreselleşme Karşıtları.....	17
1.4.3. Dönüşümcüler	19
1.5. Küreselleşmenin Etkileri.....	19
1.5.1. Küreselleşmenin Olumlu Etkileri.....	19
1.5.2. Küreselleşmenin Olumsuz Etkileri	20
1.6. Ekonomik Büyüme Kavramı.....	21
1.7. Ekonomik Büyümenin Temel Kaynakları	22

1.7.1. Emek Verimliliğindeki Artış.....	22
1.7.2. Sermaye Birikimi	23
1.7.3. Doğal Kaynaklar	23
1.7.4. Teknolojik Gelişmeler	23
1.8. Ekonomik Büyüme Teorileri	24
1.8.1. Ekonomik Büyüme Teorilerine Yönelik İlk Yaklaşımlar	24
1.8.1.1. Merkantilizm	24
1.8.1.2. Fizyokratlar	25
1.8.2. Klasik Büyüme Teorisi	26
1.8.3. Keynesyen Büyüme Teorisi.....	27
1.8.4. Harrod-Domar Modeli	27
1.8.5. Neoklasik Büyüme Teorisi	28
1.8.6. Yeni Büyüme Teorisi	29
1.8.6.1. Lucas'ın Modeli	29
1.8.6.2. Barro'nun Modeli	30
1.8.6.3. Romer'in Modeli	30
1.9. Ekonomik Büyümenin Yararları	31

İKİNCİ BÖLÜM:

EKONOMİK BÜYÜME VE EKONOMİK KÜRESELLEŞME

TÜRKİYE İÇİN BİR BAKIŞ

2.1. 1923–1930 Yıllarında Temel Makro Ekonomik Göstergeler	32
2.2. Cumhuriyet'in Kuruluş Yılları Döneminde Sektörel Yapıda Meydana Gelen Gelişmeler	33
2.3. Devletçi Sanayileşme Dönemi (1932–1938)	34
2.4. Planlı Kalkınma Dönemine Geçişin Nedenleri	36
2.4.1.1. Kalkınma Planlarının Özellikleri, Stratejileri Ve Amaçları.....	38

2.4.1.1.1. <i>Kalkınma Planlarının Özellikleri</i>	39
2.4.1.1.2. <i>Kalkınma Planlarının Stratejileri ve Amaçları</i>	40
2.5. Planlı Kalkınma Dönemleri(Bbkp – İbkp).....	42
2.5.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963–1967) Dönemi	42
2.5.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968 – 1972) Dönemi.....	46
2.6. Planlı Dönemde Ekonomik Yapı, Politikalar Ve Sektörel Gelişimler	49
2.6.1. Tarım Sektörü	51
2.6.2. Sanayi Sektörü	52
2.6.3. Hizmetler Sektörü	54
2.6.3.1. <i>Bankacılık</i>	54
2.6.3.2. <i>Dış Ticaret</i>	55
2.6.3.3. <i>Ulaşım</i>	55
2.6.3.4. <i>İnşaat ve Konut</i>	56
2.6.4. Turizm	57
2.7. Ekonomik Yapı Ve Politikalar Açısından Planlı Dönem Genel Değerlendirmesi. 58	
2.8. Liberal Döneminde Sektörel Yapıda Meydana Gelen Gelişmeler Ve Değişmeler (1950–1959)	58
2.9. 1980 Yılı Sonrası Türkiye’de Ekonomi ve Dış Ticaret	59
2.10. 2000’li Yıllarda Dış Ticaret Göstergeleri	62
2.11. Türkiye’ de Güncel Ekonomik Göstergeler	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

EKONOMİK KÜRESELLEŞMENİN EKONOMİK BÜYÜME

ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ZAMAN SERİSİ ANALİZİ

3.1. Literatür Taraması.....	68
3.2. Veri ve Yöntem	74
3.3. Durağanlık Testi Sonuçları	79

3.4. Eşbütünleşme Analizi Sonuçları	80
3.5. Hata Düzeltme Modeli Sonuçları	82
3.6. VAR Modeli Etki Tepki Sonuçları.....	83
3.7. VAR Modeli Varyans Ayrıştırması Sonuçları	83
3.8. Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	84
SONUÇ	86
KAYNAKÇA	88
ÖZGEÇMİŞ	99

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Küreselleşme	4
Tablo 1.2. Dünya İnternet Kullanımı ve Nüfus İstatistikleri 2018	15
Tablo 1.3. Küreselleşme ve Toplumsal Gerilim	18
Tablo 1.4. Fizyokrat Düşünce.....	26
Tablo 2.1. 1923 – 1930 Yıllarında Temel Makro Ekonomik Göstergeler.....	32
Tablo 2.2. Cumhuriyeti'nin Kuruluş Yıllarında GSMH, Sektörlerin Büyüme Oranları ve Sektörlerin GSMH İçindeki Payları (Sabit Fiyatlarla, Milyon TL).....	34
Tablo 2.3. Devletçi Sanayileşme Döneminde Bazı Makro Ekonomik Değişkenler (1948 Fiyatlarıyla)	35
Tablo 2.4. Devletçiliğin Son Döneminde Büyüme, Enflasyon ve Dış Ticaret Rakamlarındaki Gelişmeler (1946–1950)	36
Tablo 2.5. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Yıllık Sektörel Büyüme Hızları (Sabit Fiyatlarla) (1963-1967)	44
Tablo 2.6. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Sabit Sermaye Yatırımlarının GSMH İçindeki Payı ve Kaynakları (% Olarak) (1963-1967)	44
Tablo 2.7. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Bazı Makro Ekonomik Değişkenler (1963-1967).....	45
Tablo 2.8. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Yıllık Sektörel Büyüme Hızları (1968-1972)	47
Tablo 2.9. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Sabit Sermaye Yatırımlarının GSMH İçindeki Payı ve Kaynakları (% Olarak) (1968-1972)	48
Tablo 2.10. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Bazı Makro Ekonomik Değişkenler (1968-1972).....	48

Tablo 2.11. Liberal Dönemde GSMH, Sektörlerin Büyüme Oranları ve Sektörlerin GSMH İçindeki Payları (Sabit Fiyatlarla, Milyon TL)	59
Tablo 2.12. 24 Ocak 1980 Kararları Öncesinde ve Sonrasında Makro Ekonomik Gelişmeler ve Politika Göstergeleri	61
Tablo 2.13. 2000 -2014 Yılları Dış Ticaret Göstergeleri	62
Tablo 2.14. Türkiye’ de Yıllara Göre ve Güncel Büyüme Oranları	63
Tablo 2.15. Yıllara Göre İhracat ve İthalat	64
Tablo 2.16. Tüketici ve Yurtiçi Üretici Fiyat Endeksi	65
Tablo 2.17. Türkiye’de Yıllara Göre İstihdam ile İlgili Göstergeler	66
Tablo 3.1. Analizde Kullanılan Değişkenlerin Tanıtımı	74
Tablo 3.2. Küreselleşme Endeksinin Bileşenleri	75
Tablo 3.3. Değişkenlere Yönelik Tanımsal İstatistik Bilgiler	79
Tablo 3.4. Değişkenler İçin Durağanlık Test Sonuçları	80
Tablo 3.5. Gecikme Uzunluğu Kriterleri Sonuç Tablosu	80
Tablo 3.6. Johansen Eş bütünleşme Analiz Sonuçları	81
Tablo 3.7. Normalize Edilmiş Eşbütünleşme Denklem Sonuçları	81
Tablo 3.8. Değişkenler için Zayıf Dışsallık Testi Sonuçları	82
Tablo 3.9. Kısa Dönem Hata Düzeltme Modeli Tahmin Sonuçları	82
Tablo 3.10. GSYİH Değişkeni İçin Etki-Tepki Fonksiyonu	83
Tablo 3.11. GSYİH Değişkeni İçin Varyans Ayrıştırma Tablosu	84
Tablo 3.12. Granger Nedensellik Testi Sonuçları	85

GRAFİK VE ŞEKİL LİSTESİ

Grafik 3.1. GSYİH değişkeni için [1980-2017] dönemi grafiği	76
Grafik 3.2. SSY değişkeni için [1980-2017] dönemi grafiği	77
Grafik 3.3. ISG değişkeni için [1980-2017] dönemi grafiği	77
Grafik 3.4. KE değişkeni için [1980-2017] dönemi grafiği	78
Grafik 3.5. ENF değişkeni için [1980-2017] dönemi grafiği	78
Şekil 1.1. Küreselleşme Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki.....	9
Şekil 1.2. Küreselleşen Dünyada Ulus Devlet	11
Şekil 1.3. Üretim İmkanları Eğrisi ve Ekonomik Büyüme	21

KISALTMALAR CETVELİ

WB	: World Bank
IMF	: İnternational Monetary Fund
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
AB	: Avrupa Birliği
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
TL	: Türk Lirası
BBYKP	: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
İBYKP	: İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
ÜBYKP	: Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü

GİRİŞ

Küreselleşmenin bir sonucu olarak hızlı bir ivme ile değişen ve gelişen dünyada firmaların rekabet gücüne sahip olmaları, bu değişime ayak uydurmalarına ve değişimi yönlendirebilmelerine bağlı olmaktadır. Küreselleşme, ekonomik ve siyasi entegrasyonlarla kaybolan sınırlar, ülkelerin küreselleşen dünyayı yakalama ve bütünleşme çabaları, ticaretin serbestleşmesi, yeni pazarların keşfedilmesi, yeni firmaların uluslararası rekabete katılması, ilerleyen iletişim ve bilgi teknolojileri, geliştirilen ulaştırma altyapısı, önemi artan ulaştırma koridorları gibi nedenlerle uluslararası ticaret gün geçtikçe büyümektedir.

Türkiye ekonomisinde 1980'den sonra yabancı sermayeyi ülkeye çekebilmek için sağlanan teşvikler ve yasal düzenlemelerle gelişmiş ülkeler için oldukça çekici hale gelmiştir. Buna bağlı olarak, 1980'lerde ülkemize yapılan yabancı sermaye yatırımlarının büyük oranda arttığı söylenebilir.

Çalışmanın birinci bölümünde genel kavramlar olarak küreselleşme ve ekonomik büyümenin teorik çerçevelerinden bahsedilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Türkiye'de küreselleşme ve ekonomik büyümeye tablolar yardımıyla bakılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise zaman serisi modeli yardımı ile; ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerine bakılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE GELİŞİMİ

1.1. Küreselleşme Kavramı ve Tanımı

Son dönemlere damga vuran küreselleşme kavramı üzerinde çok geniş bir literatür bulunmaktadır. Küreselleşmenin ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik, siyasal vb. birçok alanda etkisinin olması bu kavramın tanımlanmasını da güçleştirmektedir. Akademik çalışmalarda bu kavram üzerine çok çeşitli tanımlara rastlanmaktadır.

Küreselleşme üzerine yapılan tanımlamalar olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayrılmaktadır. Küreselleşmenin sadece ekonomik boyutu üzerinden bir değerlendirme yapılması, küreselleşmenin kapsamında bir daralmaya neden olabilecektir. Bu sebeple ekonomik boyutun yanında sosyo kültürel, siyasal, teknolojik vb. boyutları çerçevesinde tanımlamalarda yapılmaktadır (Aktan ve Şen, 1999: 2). Küreselleşme olgusunun tanımlanmasını zor kılan nedenlerden biriside, küreselleşmenin ideolojik temelli tartışılmasıdır (Göngen, 2013: 118). İnsanlar üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olan küreselleşme, bazılarına göre çağdaşlaşma ve ilerlemeyi ifade ederken bazılarına göre emperyalizmin 21. yüzyıldaki açıklamasıdır. Bazılarına göre küreselleşme batı dünyasının demokrasi ve insan haklarına dayalı değerlerini geri kalmış ülkelere götüren bir süreci ifade ederken, bazılarına göre ise demokrasi ve insan hakları birer aldatmacadan başka bir şey değildir. Bazılarına göre kaynakların en verimli şekilde kullanılmasını ifade ederken bazılarına göre kapitalizmin dünyayı açık pazar haline getirme aracıdır (Oran, 2009: 2).

Bir sosyal bilimci olan Anthony Giddens küreselleşmeyi kimsenin tam olarak kavrayamadığı, ancak etkisini herkesin üzerinde hissettiren global bir düzeni ifade eden, nasıl anlaşılacağı, ne tür sonuçlara yol açabileceği gibi bir çok yönüyle irdelenen bir kavram olarak ifade etmektedir (Giddens, 2000: 40).

Küreselleşme,

- Şenses (2004: 1), küreselleşmeyi son çeyrek yüzyılda tüm dünyada giderek daha fazla yaygınlaşan neoliberal iktisat politikalarıyla ilişkilendirmektedir.

- Neoliberalizmin ideolojik söylemi olan küreselleşme, yerel ekonomilerin global piyasalarla birleşmesi ve bütün iktisadi karar alma süreçlerinin kapitalist ekonominin istediği seyirde belirlenmesidir (Yeldan, 2003: 428).
- Küreselleşme, ülkeler arasında sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik, teknolojik ve politik ilişkilerin artması, rekabet koşullarının uluslararası boyuta ulaşması, üretim faktörlerinin (emek, sermaye, girişimci, doğal kaynaklar) ve tekniklerinin bütünleşmesi, bilişim teknolojilerinin ilerlemesiyle zaman ve mekan boyutunun kaldırılması ve üretilen mal ve hizmetlerin milliyetlerinin olmaması olarak ifade edilebilir (Çelik, 2012: 61).
- Küreselleşme, temel dinamiği teknolojik itme ve neoliberal ideolojik çekme olan küresel bütünleşme sürecinde; zamanın, mekanın, mesafenin daralmasıyla beraber ekonomide, siyasette, teknolojiye, sosyo kültürel olaylarla global ölçekte asimetrik karşılıklı bağımlılığın ve organik bütünleşmenin artması olarak açıklanabilir (Adıgüzel, 2013: 2).
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu küreselleşmeyi, ekonomik boyutuyla sınırlı olmayan, sosyo kültürel, siyasal ve hukuki boyutları olan bir süreç olarak izah etmektedir (Öymen, 2000: 27).
- Dünya Bankası, Küreselleşme, Büyüme ve Yoksulluk adlı raporunda küreselleşmeyi, dünyadaki ekonomilerle toplumların devam eden kaynaşması olarak ifadelendirmiştir (Hablemitoğlu, 2004: 36).
- Küreselleşme, üretimle birlikte ticaretin uluslararası boyuta gelmesiyle birlikte ulusal sınırların kalktığı, teknolojik gelişmenin sürekliliği, dışa açık kalkınma ve büyüme politikalarının uygulamaya konulduğu, şirketlerin rekabet halinde oldukları diğer örgütleri yakından izleyerek durağanlıktan kurtulma çabalarının olduğu, yerel politikaların global piyasada şekillendiği yeni dünya düzenidir (Dulupçu, 1999: 19).
- Tek bir dünya düzenine doğru gidildiğini anlatan ve iktisadi bir süreç olan küreselleşme, günümüzde üretim, sermaye hareketliliği, ticaret ve teknolojinin gelişerek serbestleşmesi ve dünya ekonomisi ile serbest ticaret ve iş bölümü koşullarında bütünleşme olarak karşımıza çıkmaktadır (Eser, 1995: 5).
- Küreselleşme olgusu, ekonomik ve sosyo kültürel alanda insanların birlik ve beraberlikleri üzerinde etkisi olan ve bu ilişkilerin, değerlerin ve toplumsal birikimlerin giderek artmasını hedeflemektedir (Evin, 2012: 77).

- Küreselleşme, uluslararası arenada ülkelerin ekonomik, politik, teknolojik, kültürel, sosyal ilişkilerinin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik temelli ayrışmalara dayalı kutuplaşmaların çözüme kavuşması, farklı kültürlerin daha doğru tanınması, uluslararası ticari bağların artması gibi birçok olguyu içermektedir (Yeşil, 2010: 26).

Küreselleşme ile ilgili yapılan tanımlamalarda görüldüğü üzere net bir tanımlama yapılamamaktadır. Genel olarak bir tanımlama yapılacak olunursa küreselleşme, dünyanın tek bir mekan gibi algılanarak sıkışıp küçüldüğü, siyasal, ekonomik, sosyokültürel değerlerin ve bu değerlerin oluşturduğu kazanımların yerel sınırların ötesine geçerek uluslararası ölçekte yaygınlaştığı, insanların, şirketlerin ve ulus devletlerin dünyanın herhangi bir yerine her zamankinden daha rahat, daha hızlı ve daha ucuza ulaştığı, milli devletlerin ve ulusal kültürlerin çözüldüğü, ulus devletlerin belirleyici olumsuz özelliklerinin azaldığı, sınırların değerinin yitirildiği, bireyselliğin ön planda olduğu, insanların birbirleri arasında daha kolay iletişim kurabildiği, problemlerin hem toplumlar arasında hem de aynı toplum içerisinde yayılma tehlikesinin daha da arttığı bir süreç olarak ifadelendirilmektedir (Ercan, 2010: 210). Yukarıda belirtilen küreselleşme tanımları incelendiğinde ortak paydalar ışığında küreselleşmenin boyutları ve süreç bazlı özellikleri aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo1.1. Küreselleşme

KÜRESELLEŞME			
Boyutları		Süreç Bazlı Özellikleri	
<ul style="list-style-type: none"> • Sosyal • Kültürel • Siyasal • Teknolojik • Politik • Sermaye • Mal • Askeri 	<ul style="list-style-type: none"> • Para • Hizmet • Bilgi • Fikir • Çevresel • Ekolojik • Hukuksal • Ekonomik vb. 	<ul style="list-style-type: none"> • Değişim • İşlevsellik • Etkileşim • Bütünleşik • İletişim • Evrenselleşme • Küçülme • Yakınlaşma 	<ul style="list-style-type: none"> • Serbest dolaşım • Rekabet • Ölçek büyümesi • Dışa açılma • Sürdürülebilirlik • Tek Pazar • Yetenek • Farkındalık vb.

Kaynak: Pamir 2011: 19.

Tablo incelendiğinde küreselleşmenin hayatın hemen hemen her alanına sirayet ettiğini görebilmekteyiz. Boyutsal olarak baktığımız zaman küreselleşmenin hem nitel hem de nicel etkilerinden söz edilebilir.

1.2. Küreselleşme Sürecinin Tarihsel Gelişimi

Küreselleşmenin tarihsel gelişimiyle ilgili literatür çalışmaları incelendiğinde ortak bir paydada buluşamadığı görülmektedir. Kimi araştırmacılar küreselleşmenin insanlık tarihi kadar eski olduğunu ifade ederken kimi araştırmacılar ise son yüzyıla damga vuran ekonomik gelişme olarak ifade etmektedirler. Literatürde yer alan bazı çalışmalara değinmekte fayda vardır.

Son çeyrek yüzyılda popülaritesi artan küreselleşme aslında ilk çağlardaki çakmaktaşı ticaretine kadar dayanmaktadır. Ama modern anlamdaki küreselleşme deneyimlerinin 19. yüzyılda İngiltere'nin tüm dünyaya pazarladığı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzyılda emperyalist güçlerin sayısı artmış ve sömürge kolonileri kurulmuştur. Sanayi devrimiyle birlikte küreselleşmede hız kazanmıştır (Ersoy, 2002: 35).

Karabıçak (2002: 116) ise çalışmasında küreselleşme kavramı ilk defa İngiliz iktisatçı W. Foter'in dünya üzerindeki kaynakların dağılımı ve kullanımı konulu makalesinde kullanıldığını ifade etmektedir. Küreselleşme kavramının daha etkin kullanılan haline gelmesi ise Garrett Hardin'in 1968'de yazdığı kaynakların paylaşımı ve kullanımı konulu çalışmaya dayanmaktadır.

Thomas Friedman da küreselleşmeyi; küreselleşme 1.0, küreselleşme 2.0 ve küreselleşme 3.0 olarak üç döneme ayırmıştır. Küreselleşme 1.0, Cenovalı kaşif Kristof Kolomb'un ilk ticareti başlattığı 1492 yılı ile 18. yüzyılın başlarını kapsamaktadır. Bu dönemin belirleyici olan gücü başlarda kas gücü iken dönemin sonlarında buharın bulunmasıyla buhar gücü olmuştur. Küreselleşme 2.0, 18 yüzyıl ile 20. yüzyılın sonuna dek süren zamanı kapsamaktadır. Bu dönemin itici gücünü çok uluslu şirketler oluşturmuştur. Küreselleşme 3.0 ise, 2000'li yıllardan beri devam eden süreyi kapsamaktadır. Bu dönemin itici gücü küresel düzeydeki işbirlikleri ve bilgisayar teknolojileridir (Adıgüzel, 2011: 69).

Yine başka bir çalışmada küreselleşme döneminin başlangıcı olarak sanayi devrimi gösterilmektedir. Modern dünya ekonomisinin ilk çıkışı 1870-1914 yılları arası olarak

kabul edilmektedir. Küreselleşmenin bu ilk dönemlerini 1940-1970 yılları arasını kapsayan ikinci dönem ve 1970'lerin ortasından günümüze kadar süre gelen üçüncü dönem takip etmektedir (Goldin ve Reinert, 2007: 6).

Robertson (1999: 99) ise küreselleşmeyi 15. yüzyıldan başlayarak 5 evreye ayırmıştır. 1400-1750 arası oluşum evresi, 1750-1870 arası başlangıç evresi, 1870-1920 arası yükseliş evresi, 1920-1960 arası hegomanya için mücadele evresi ve 1960'lardan günümüze kadar olan belirsizlik evresidir.

Albeni ve Eroğlu (2002: 18) küreselleşmeyi dünya gündemine oturtan temel etmenleri, ulaşım ve kitle iletişim araçlarında meydana gelen gelişmeler, gelişmiş ülke ekonomilerinin biriken sermayenin riski dağıtma arzusu, gelişmiş ülkelerin pazar doyumuna ulaşmasından dolayı yeni pazar arayışlarını zorunlu kılması, teknolojik buluşlardan dolayı eski teknolojilerini geliştirmekte olan ülkelere pazarlama isteği, sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan çevre sorunlarından kurtulmak için bu tür sanayi yatırımlarının az gelişmiş ülkelere taşıma isteği, uluslararası sermayenin ülkeleri kontrol edebilmenin temel faktör olmaya başlaması olarak sıralamaktadır.

Bu bağlamda küreselleşme sürecini etkileyen faktörleri sıralayacak olursak (Aktel, 2001: 194);

- Ülkeler arası ilişkilerde yaygınlaşma, ideolojik ayrımcılık temelli kutuplaşmaların çözülmesi ve farklı kültürlerin ulusal sınırların ötesine geçerek yayılması,
- Ulusların ekonomik alanda global bir bütünleşme sağlaması ve ekonomik anlamda ulusal sınırların devre dışı kalması,
- Tek bir dünya toplumu oluşturulması için tüm insanların ortak bir dünya bilincinde yoğunlaşması,
- Teknolojik gelişmelerin, özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin baş döndürücü hızla ilerleyerek sınırları ortadan kaldırması,
- Sermaye hacminin artmasıyla birlikte dolaşımın serbestleşmesi, üretimin küreselleşmesi, ulusal mal ve hizmet hareketliliğinin artması, küresel tek bir pazar yöneliminin artması ve böylelikle rekabet fırsatının artması,
- Bölgesel bütünleşme çalışmaları, yerelleşme, bireyselleşme, STK' ların ön plana çıkması, katılımcı demokrasinin öneminin artması,

- Devletin çekirdeğine yönelmesi eğilimiyle özelleştirmelerin artması, devletlerin yetki ve görevlerinin uluslararası örgütlere, sivil toplum kuruluşlarına ve yerel yönetimlere devredilmesidir.

1.3. Küreselleşmenin Boyutları

Hayatın birçok alanına etki eden küreselleşmeyi daha iyi kavrayabilmek için farklı boyutlarıyla incelemekte fayda vardır. Bu başlık altında küreselleşmenin ekonomik, siyasi, sosyo kültürel ve teknolojik boyutları incelenecektir.

1.3.1. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu

Adam Smith ve David Ricardo gibi klasik iktisatçılar, ekonominin küreselleşmesi ve bütünleşmesi üzerine genel incelemelerde bulunmuşlarsa da, kavramsal olarak ekonomik küreselleşmenin ikinci dünya savaşı sonrası geliştiği söylenebilir (Balkır, 2010: 24). Küreselleşmenin ekonomik boyutu, sermayenin global ölçekte serbest dolaşım sağlayabilmesi mantığına dayanan neoliberal felsefeyi esas almaktadır (Yeldan, 2008: 17).

Ekonomik küreselleşme, yerel ekonomilerin global ekonomilerle entegrasyonu, yani dünyayı tek bir pazar içerisinde bütünleşmesini ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, ülkeler arasında emek, mal ve sermaye akışkanlığının artmasıyla birlikte ülkeler arası ekonomik ilişkilerin gelişip yaygınlaşması ve ülkelerin birbirine daha da yakınlaşması demektir (Aydemir ve Kaya, 2007: 268). Böylece piyasalar dünya üzerinde yayılcı politikalarını sürdürmüş ve ulusal ekonomiler arasında yeni bağlantılar gelişmiştir. Bunun sonucu olarak da çok büyük ölçekli uluslararası şirketler doğmuştur (Göngen, 2013: 122).

Uluslararası ticaret şüphesiz ki küreselleşmenin ana kaynağını oluşturmaktadır. Uluslararası ticaretin yirminci yüzyıldaki artışı ekonomik küreselleşmenin yükselişini göstermektedir. Bunun başlıca sebepleri; karşılaştırmalı üstünlükler ve uzmanlaşma, toplumsal ve kültürel tercihler, ortaya çıkan yeni alışkanlıklar, ödeme kolaylıkları ve bankacılık sisteminin gelişmesi, diğer ekonomik faaliyetler, gümrük tarife indirimleri, savaşlar, korsanlıklar, uluslararası monopoller, nakliye ve iletişim maliyetlerindeki düşüşler olarak sıralanabilir (Günsoy, 2006: 81).

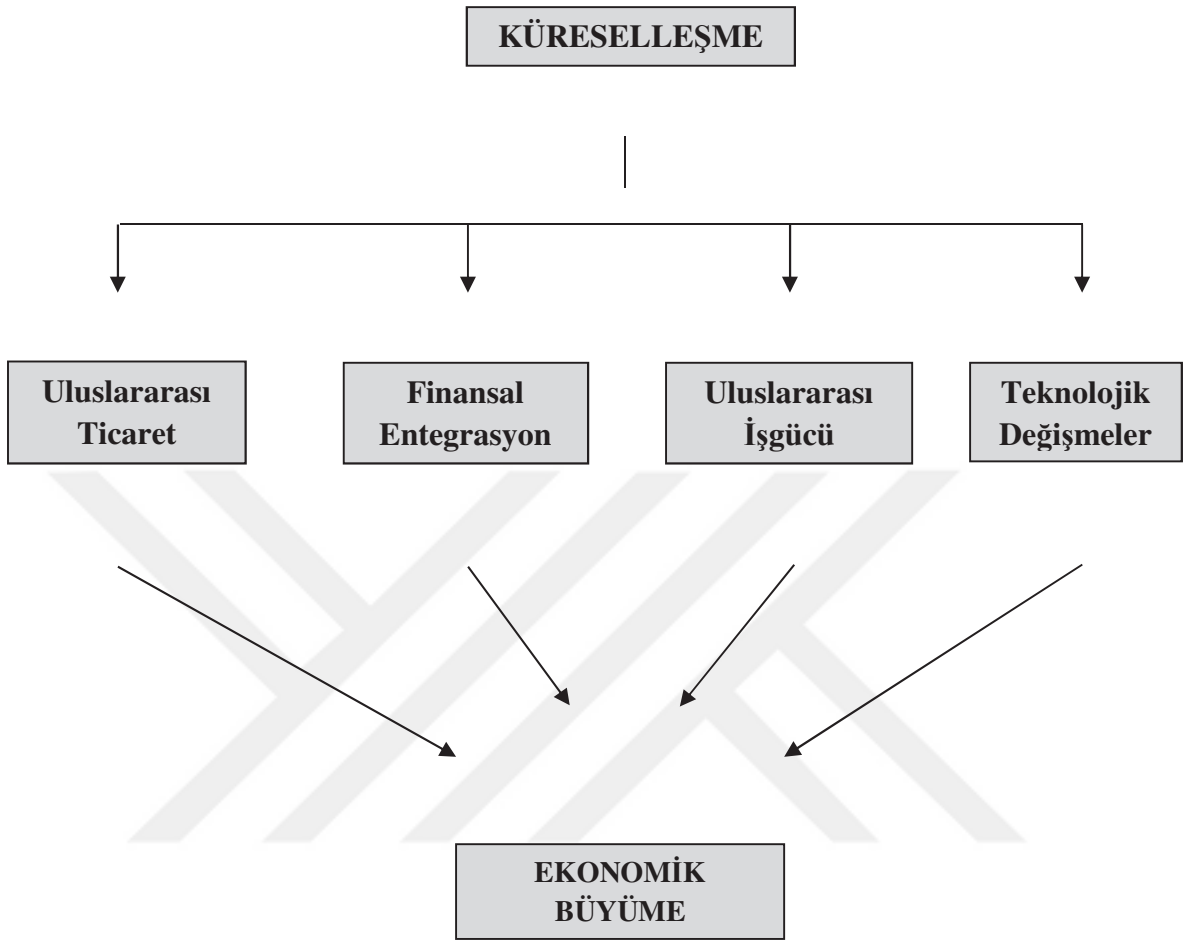
Ekonomik küreselleşme; ülke ekonomilerini birbirinden ayıran ve ekonomik ilişkilerde sınırlama getiren gümrük duvarları, kotalar, tarifeler ve sermaye kısıtlamaları gibi sorunların azaltılmasıyla birlikte mal ve hizmetlerin, sermayenin ve emeğin ülkeler arasında daha kolay ve hızlı dalaşabilmesiyle dünyanın ekonomik bir bütünleşme sürecine

girmesi olarak ifadelendirilebilir. Küreselleşmeyle birlikte firmaların yerel pazara yönelik üretim yapmanın yanında dünya pazarına yönelik de üretim yaptığı görülmekte; maliyetin daha düşük olduğu bölgelere üretimin belirli aşamaları taşınmakta; esnek zamanlı çalışma, esnek üretim, sıfır hatalı üretim, tam zamanlı teslim, satış sonrası hizmet sunumu, optimum garanti süresi, ürün iade hakkı, müşteri memnuniyeti, sanal ortamda yardım hizmeti ve evden üretime dahil olma gibi yeni metodlar ışığında üretim, dağıtım ve pazarlama işlevlerini yeniden organize etmektedirler (Acar, 2004: 2).

Küreselleşmenin ulusal ve uluslararası ekonomiler üzerinde sayısız etkileri olmuş ve olacaktır. Bu sebeple küreselleşmenin kazananlarıyla birlikte kaybedenleri de vardır. Küreselleşme, ekonomik büyüme için çok önemli bir güç iken diğer taraftan kaybetmenin sebebi de olabilmektedir. 1980'lerden sonra daha fazla yaygınlaşan küreselleşme süreci, ülkeler için fırsatların yanı sıra tehditleri de içerisinde barındırmaktadır (Adıgüzel, 2013: 4).

Küreselleşme endeksinin ortaya çıkmasından sonra küreselleşmenin bir ülkenin ekonomik büyümesi üzerindeki etkisi daha somut bir şekilde ortaya konulmaya başlanmıştır. Yapılan çalışmalar küreselleşmenin farklı kanallar aracılığıyla bir ülkenin ekonomik büyümesini etkilediğini göstermektedir. Küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki bu ilişkiyi Şekil 1 yardımıyla incelemek mümkündür.

Şekil 1.1. Küreselleşme Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki

Kaynak: Husain, 2000: 2.

Şekil 1’de görüldüğü gibi küreselleşme ile birlikte 4 farklı kanal ortaya çıkmaktadır. Bunlar uluslararası ticaret, finansal entegrasyon, uluslararası işçi hareketleri ve teknik değişimdir. Küreselleşme ile ortaya çıkan bu kanallardaki olumlu gelişmeler bir ülkenin ekonomik büyümesini artırmaktadır.

1.3.2. Küreselleşmenin Siyasi Boyutu

Küreselleşmenin ekonomik boyutu global piyasalarda stratejik işbirliklerini doğurmuştur. Bu durum küreselleşmenin siyasi boyutunu doğurmuştur (Dulupçu, 2001:19). Siyasi küreselleşme, uluslararası sistemin baş rolünde olan ulus devletin üstünlüğünü sarsarak, ulus devletlerin yeniden yapılanmasını zorunlu kılmıştır. Ulus devlet

yetkilerini uluslararası kuruluşlara ve uluslar üstü kurum ve kuruluşlara devretmek durumunda kalmıştır. Bu durum uluslararası ilişkilerin artmasına sebep olmuş ve ulusal boyutta olan sorunlar uluslararası boyuta taşınmıştır. Sorunların uluslararası arenaya taşınmış olması uluslararası işbirliklerini bir zorunluluk haline getirmiştir. Başka bir deyişle, uluslararası siyasal ve ekonomik kurum ve kuruluşlar devlet egemenliğine ortak olmuştur (Aktan ve Şen, 1999: 5). Bu durumun oluşmasında ulaşım ve iletişim teknolojilerinin payı büyüktür. Buna bağlı olarak da ulus devletinin üzerinde önemle durduğu vatan kavramı aşınmaya başlamıştır (Şahin, 2010: 32).

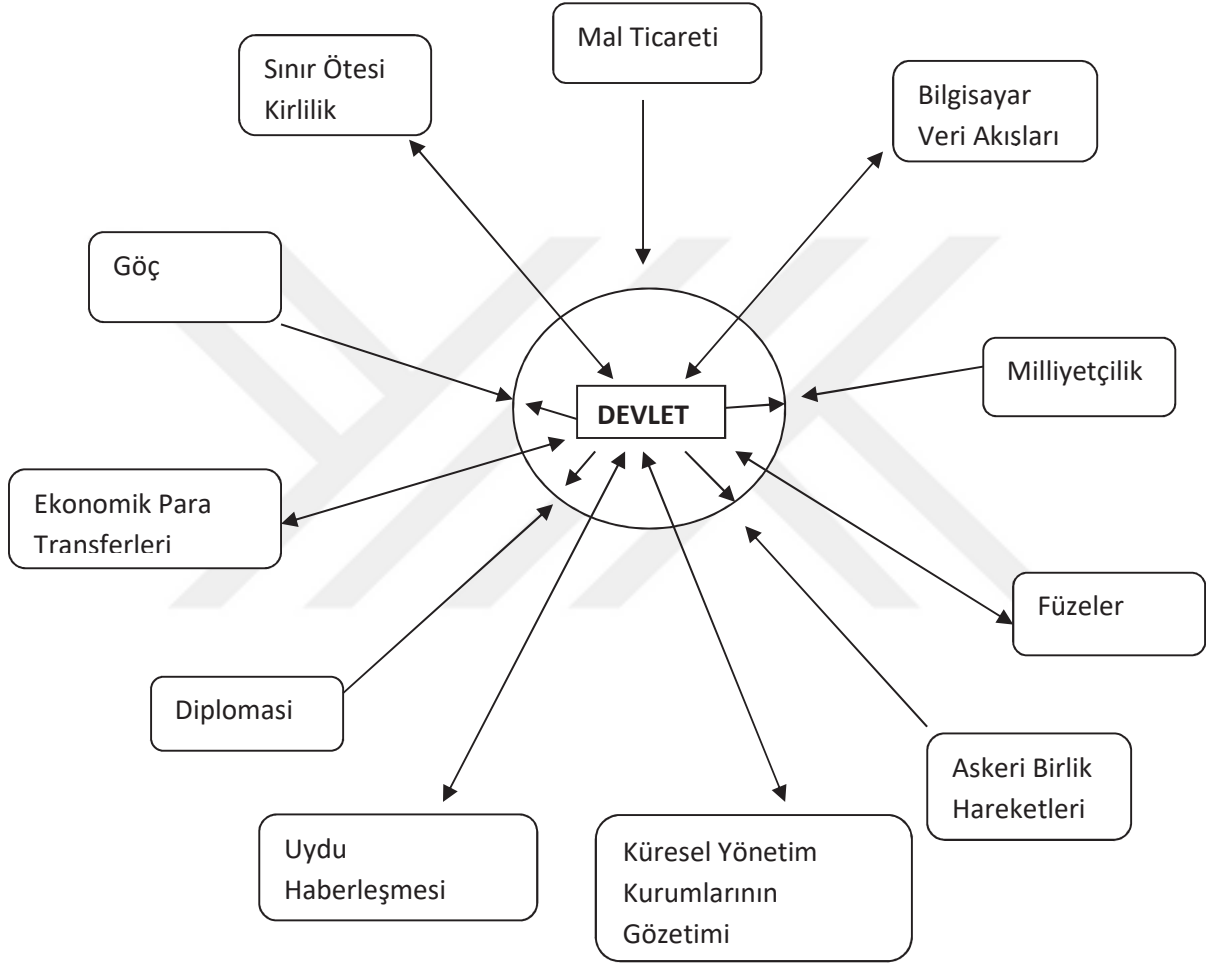
Uluslararası alanda siyasi karar mekanizmalarının gelişmesi, ulus devletlerin uluslararası alanda hareket özgürlüğünde kısıtlamaları beraberinde getirmiştir. Uluslararası örgütler (WB, IMF vb.) küresel ve siyasal anlamda bütünleşme bloklarıdır. Bu tür örgütlerin yapmış olduğu baskılar ulus devletinin otoritesini ve yetki alanını kısıtlamaktadır. Ulus devletlerin bölgesel veya ekonomik yetkileri örgütlere veyahut ta çok uluslu kuruluşlara geçmektedir (Evin, 2012: 75). Ulus devletler kurallarını kendilerinin belirleyemediği bu tür kuruluşların etkisi altında oldukları için uluslararası hukuku kabullenmek durumunda kalmışlardır (Köse, 2003: 38).

Küreselleşme sürecinde hükümetler dört temel değişim ile karşı karşıya gelmek durumunda kalmışlardır (Beck, 2003: 296-316):

- Yönetimin coğrafi boyutunda değişimler olmuştur. Ulus devletlerin karar alıcı mekanizmalarının, kamu yararı ile özel çıkar çekişmesinde ortaya çıkan sorunları ulus ötesi boyuta taşınabilmektedir.
- Siyasi kararların alınmasında zaman faktörünün önemi çok artmıştır. Günün her anında işlem yapılan ekonomi piyasası, gelişen iletişim teknolojileri sayesinde oluşabilecek anlık gelişmeleri tüm dünya ile dakikalar içerisinde paylaşabilen bir medya yapılanması hem uluslararası örgütlerin hem de ulus devletlerin karar alabilmeleri için çok az zaman tanımaktadır. Ancak ulus devletlerin bürokratik yapılarında pek fazla değişimin olmaması değişime uyum sağlanmasının önünde büyük bir engel oluşturmaktadır.
- Siyasi kararlardaki karmaşıklık git gide artmaktadır. Ulus devletler ve uluslararası örgütler aldıkları kararların bürokrasi ve hiyerarşi içerisinde yok olmasının yaratacağı riski dikkate almak zorundadırlar.

- Burada son değişim meşruyet ve hesap verebilirlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel kapalı iş yeri uygulamaları, uluslararası politikalara daha fazla katılım sergileme ve hesap verebilirlik için gayret gösterme eğiliminde olan vatandaşların isteklerini yerine getirmekte zorlanmaktadır.

Şekil 1.2. Küreselleşen Dünyada Ulus Devlet

Kaynak: Sarıtaş, 2017: 30.

Yukarıdaki şekilde ulus devletin küreselleşme aşamasında çeşitli çevreler ile ne tür etkileşimde olduğu aktarılmaktadır. Şekil incelendiğinde devletin birçok dış etkenden etkilendiği ve bunları etkilediği görülmektedir. Küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki etkisi kaçınılmazdır. Ulus devletlerin stratejilerini oluştururken bu etkileşimleri dikkate alarak politika üretmeleri gerekmektedir.

1.3.3. Küreselleşmenin Sosyo-Kültürel Boyutu

Kitle iletişim araçlarında meydana gelen baş döndürücü değişimler insanlar ve toplumlar arasındaki etkileşimi arttırmıştır. Bu sebeple insanlar, toplumlar ve ülkeler arasındaki daha önceden birbirine yabancı oldukları veya tanımadıkları kültürleri, gelenek ve görenekleri, farklı yaşam tarzlarını paylaşarak ve öğrenerek ortak bir payda oluşturmuştur (Bayar, 2009: 30).

Küreselleşme süreci yalnızca ekonomik alanda değil, sosyo kültürel alanda da etkinliğini göstermektedir. Sermayenin dünya piyasasında yayılma göstermesi gibi sosyal olaylar, kültürel etkinlikler de gelişen iletişim teknolojileriyle birlikte hızlı bir şekilde yayılma alanı bulmakta ve kısa sürede dünyaya da yansımaları görülmektedir. Bununla birlikte kültürel alanda yaşanan gelişmeler ve değişimler beraberinde birçok yenilik getirmekte ve yerel değerlerin ve dilin önemini düşürmektedir (Özkan, 2006: 6). Örneğin konuşulan ulusal dilin yanında dünya üzerinde en çok konuşulan dilin İngilizce olduğu bir gerçektir. Dil konusunda yaşanan bütünleşme uluslararası ilişkilerde iletişimi arttırmaktadır. Sosyo kültürel alanda bir küresel bütünleşmenin gelişimi birçok alanda gözlenmektedir. Bu bütünleşme, dünya genelinde seyahat ve turizm hacimlerindeki artışlarda; profesyonel iş, emek ve diğer çıkar gruplarının kurduğu uluslararası birliklerde; kitle iletişim araçları, sinema filmleri gibi araçlarla batının tüketim kültürünün dünyanın diğer yerlerinde yaygınlaşmasında; batı müziğinin, modasının, fikirlerinin yaygınlaşmasında görülmektedir (Güzcelik, 1999: 30).

Küreselleşmenin sadece ekonomik bir olgu olduğu ileri sürülmesine rağmen, sosyo kültürel etkileri ve yansımaları olan önemli dönüşümleri içerisinde barındıran bir süreç olduğu artık yadsınamaz bir olgudur. Öyle ki, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen sosyal bir olay, değişiklik, reform veya devrim çok kısa bir zaman dilimi içerisinde dünyanın birçok yerinde karşılık bulmaktadır. Yine küreselleşmenin, çeşitli yörelere ait kültürel etkinliklerin, gelenek göreneklerin, adetlerin, değerlerin ve faaliyetlerin küresel anlamda gelişen teknoloji ve iletişim araçlarıyla birlikte dünya ortak kültür mirasına kazandırdıkları olarak görülmektedir. Küresel bir kültürün oluştuğunu savunanlar, yerelin küreselleştiğini, yerel ürünlerin kozmopolit bir hale geldiğini söylemektedirler (Keyman, 1999: 41).

Sosyal küreselleşme, iletişimin küreselleşmesi, tüketimin küreselleşmesi, turizmin küreselleşmesi gibi farklı alt boyutlarda incelenebilir. İletişimin küreselleşmesi, hızla

gelişen iletişim teknolojileriyle birlikte, birbirinden uzak farklı coğrafi alanlarda bulunan toplumların yoğun bir etkileşimde bulunmalarıdır. Tüketimin küreselleşmesi, farklı toplumların dünyanın farklı noktalarındaki tüketim alışkanlıklarını öğrenmeleri ve ortak tüketim alışkanlıklarının oluşmasıdır. Turizmin küreselleşmesi, kitle iletişim teknolojilerinde ve ulaşım sistemlerinde meydana gelen gelişmelerle birlikte farklı coğrafyadaki insanların turizm bölgelerini keşfetmeleri ve optimal turizm fırsatlarını tespit etmeleri gibi çeşitli faktörlerle turistik faaliyetlerde insan akışkanlığında hız kazanılmasıdır (Özyurt, 2012: 85).

1.3.4. Küreselleşmenin Teknolojik Boyutu

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar teknolojik gelişmelerin temelinde ihtiyaçların karşılanması yatmaktadır. Avcı toplayıcı toplumlarda av aletlerinin yapımından günümüzde nano teknolojik aletlere kadar ortaya çıkarılan teknolojik ürünler, üretildikleri dönemlerin insanların ihtiyaçları doğrultusunda üretilmiştir. Bu durum insanoğlunun hayatını çok önemli derecede etkilemektedir (Sarıtaş, 2017: 31). Örneğin, ilk zamanlarda aristokratlar bilimle uğraşırken işçi ve zanaatkar sınıf teknoloji ile uğraşmıştır. Daha sonraki dönemlerde bilim ile teknoloji yaklaşması sağlanmış ve 19. yüzyıl ve sonrasında teknoloji bilimsel çalışmalar ışığında ilerleme göstermiştir (Karadal ve Türk, 2008: 59).

Teknolojinin küreselleşmesi insanların, bilgi, sermaye, mal ve farklı bir çok toplumsal öğenin global çapta akışını kolaylaştıran ve hız kazandıran bilimsel teknolojik yenilikler, küreselleşmeye yön veren nitelikte bir boyut oluşturmaktadır. Küreselleşme sürecinde kitle iletişim araçları teknolojisinde ortaya çıkan inovatif gelişmeler, domino etkisiyle diğer birçok teknolojik araçları etkisi altına almıştır. Bilginin birikerek yığınlar halinde ilerlemesi teknolojide de kendisini göstermiştir. Bu sayede teknolojik gelişmelerin yayılma süresi giderek kısalmaya başlamıştır. Örnek verecek olursak, sanayi devriminde ortaya çıkan yeni araçların yaygınlaşması ile günümüzde iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerin yaygınlaşması arasında fark vardır. Buhar makinelerinin veyahut ta elektrifikasyonun diğer coğrafyalara yayılması bir yılı bulan bir zaman dilimine ulaşmışken, bilgisayar teknolojilerinde meydana gelen bir dönüşüm Amerika ve ya Japonya'dan diğer ülkelere ulaşması birkaç ayı bulmaktadır (Davutoğlu, 2004: 210). Yeni çıkan bir Iphone bir kaç hafta içerisinde neredeyse dünyanın her yerinde görücüye çıkabiliyor.

Teknolojinin küresel çapta gelişmesinin ana etmenlerinden biriside, teknoloji ile birlikte birim maliyetlerin düşmesidir. Bu durum teknolojiye olan eğilimi yükseltmektedir. Bu durum sermayenin küreselleşmesinde teknolojinin önemini ortaya koymaktadır. Sermayenin küreselleşmesi, kitle iletişim araçları teknolojilerinin gelişimine bağlı olarak artan bir ivme kazandığı gibi; sermayede daha da fazla küreselleşebilmek için teknolojinin küresel boyutta gelişmesine yardımcı olmaktadır. Küreselleşmek arzusunda olan sermaye, teknolojik gelişmeleri destekleyerek robotik sistemlere geçmeyi istemektedir. Böylelikle robotik sistemlerin işçiler yerine kullanılmasıyla, işçi ücret artışı ve sendikal baskı faktörlerini ortadan kaldırarak kar maksimizasyonu sağlamak istemektedir. Bu durum işçi aleyhine olsa bile sermaye kar maksimizasyonu güttüğü için bu doğrultuda hareket etmiştir (Kazgan, 2015: 4). Anlatılanlar ışığında bir değerlendirme yapılacak olursa, küreselleşmenin en önemli aktörlerinden birinin teknoloji olduğunu söyleyebiliriz. Zira iletişim teknolojilerinde meydana gelen devrimler bu denli yüksek derecede yaşanmamış olsaydı, dünyada birçok ülkenin kapalı ekonomiyi benimsediği görülebilirdi. İnsan hak ve hürriyetlerinin bu kadar gelişmiş olması beklenemezdi. Bunun yanında kültürel etkileşimler artmış, yerel kültürlerde yozlaşma olmuş ve küresel bir kültür oluşmaya başlamıştır. Bu durumun günümüzde daha da artacağı görülmektedir. En önemli gösterge ise dünyada internet kullanımında meydana gelen artıştır. İnternetin girmediği coğrafya neredeyse kalmadı. Aşağıdaki tabloda dünya internet kullanımı ile ilgili bilgi verilmektedir.

Tablo 1.2. Dünya İnternet Kullanımı ve Nüfus İstatistikleri 2018.**Dünya İnternet Kullanımı ve Nüfus İstatistiği**

Bölgeler	Nüfus	Dünya Nüfusuna Oranı %	İnternet kullanıcı sayısı	Kullanıcı Sayısının Nüfusa Oranı %	Artış Oranı 2000-2018 %	Kullanıcı Sayısının Toplama Oranı %
Afrika	1,287,914,329	16.9	453,329,534	35.2	9.941	10.9
Asya	4,207,588,157	55.1	2,023,630,194	48.1	1.670	48.7
Avrupa	827,650,849	10.8	704,833,752	85.2	570	17
Latin Amerika	652,047,996	8.5	437,001,277	67	2.318	10.5
Orta Doğu	254,438,981	3.3	164,037,259	64.5	4.893	3.9
Kuzey Amerika	363,844,662	4.8	345,660,847	95	219	8.3
Avustralya	41,273,454	0.6	28,439,277	68.9	273	0.7
Dünya Toplamı	7,634,758,428	100	4,156,932,140	54.4	1.052	100

Kaynak: <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde internet kullanımı ile gelişmişlik arasında bir bağ kurulabilir. Amerika ve Avrupa'da internet kullanım oranlarının diğer bölgelere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. İnternet kullanımında son 18 yıl incelendiğinde Avrupa'da meydana gelen artış diğer bölgelere göre daha fazladır. Dünya genelinde internet kullanımında meydana gelen artış küreselleşme ile iç içedir. Küreselleşmenin artmasında internet kullanımı önemli bir kilometre taşı olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.4. Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar

Küreselleşme ile ilgili literatürde farklı bakış açılarına rastlamaktayız. Özellikle medya kanalıyla ve kitle iletişim araçlarının yardımlarıyla insanlara hem küreselleşmenin karşısında durulması gerektiği hem de küreselleşmenin karşısında durursak karşılaşılabileceğimiz olumsuzluklar birlikte bir paradoks şeklinde sunulmaktadır. Küreselleşme taraftarlarına göre küreselleşme, pozitif etkiler yaratan doğal bir olgudur. Değişen ve gelişen dünyanın ihtiyaçlarını karşılamada doğal olarak ortaya çıkmıştır. Küreselleşmeye olumsuz yaklaşım sergileyen diğer tarafa göre ise küreselleşme gelişmiş ülkelerin yürüttüğü projedir. Bu projenin çıktısı, dünyanın gelişmiş ülkeleri kazançlarını katlamakta iken, diğer ülkelere olumlu hiçbir unsur bırakılmamaktadır (Özmaldar, 2009: 3). Küreselleşmeye yönelik yaklaşımları "aşırı küreselleşmeciler, şüpheciler ve küreselleşme karşıtları, dönüştürücüler" olarak üç başlık altında inceleyeceğiz.

1.4.1. Aşırı Küreselleşmeciler

Radikaller olarak da adlandırılan aşırı küreselcilere göre ulus devlet küreselleşme ile önemini yitirmiştir. Piyasa mekanizması devletlerden daha aktif ve etkin çalıştığı için küresel piyasa, uygulanan politikaların yerini almaktadır. Bununla birlikte piyasaya hakim şirketler devletlerde daha güçlü oldukları için klasik ulus devletin yerini dünya toplumu düşüncesi doldurmaktadır (Çalış, 2002: 42). Ulus devletin önemini yitirmesiyle küresel piyasalar politikanın yerini almaktadır. Küresel piyasalarda oluşan yenilik ve gelişim toplum içinde daha yüksek akılcılığa yönelmektedir. Günümüzde politikacıların önemini kaybetmesi onlarla olan ilişkilerimiz zayıflatmakta ve ilgi düzeyimizi düşürmektedir. Yerelde etkili olabilen politikalar global ölçekte piyasaları etkileyebilme gücüne sahip değillerdir. Bu bağlamda dünya ekonomilerinin büyük bir kısmında, insanların politika ile daha az ilgilenmeleri ya da politikacıların insanlar üzerinde daha fazla hayal kırıklığı yaratmaları küreselleşmenin bir çıktısıdır (Bozkurt, 2000: 46) .

Aşırı küreselleşmecilere göre, küresel ekonomideki yükselme, radikal dünyanın bir sonucu olarak yorumlanabilmekte, global ölçekte kültürel kaynaşma, küresel yayılma ve küresel yönetim kurumlarının doğuşu, yeni dünya düzeninin kanıtları ve ulus devletin çöküşü olarak kabul edilmektedir. Ulus devletler artık sınırlarını kontrol altında tutmakta zorlanmaktadırlar. Küresel güçlerin daha büyük roller talep etmesi devletlerin otonomisi ve egemenliğini zayıflatmaktadır. Bunun yanında, ülkeler arasındaki uluslararası işbirliklerinde kolaylık oluşmuştur. Kitle iletişim araçlarının gelişimi ile birlikte farklı

coğrafyaların insanları arasındaki etkileşim, insanların ortak çıkarların farkına varmalarına ve bunun sonucunda da küresel bir uygarlığın oluşabilmesi için ortak bir zemin oluşacaktır iddiası sunulmaktadır (Aimaiti, 2007: 16).

Aşırı küreselleşmeci bakış açısını savunanlar, çok uluslu şirketlerin ulusal değerlerini kaybettiğini, ulusal sınırların kalktığını ve yerel ekonomilerin küresel serbest piyasalara bağlandığını iddia etmektedirler. Çok uluslu örgütler faaliyete buldukları ülkelerde, tüketici taleplerini küreselleşme ve yerelleşme altında mal ve hizmet sunumu yapmaktadırlar. Böylelikle küreselleşme sürecinde her toplum karlı çıkacak ve refah düzeyi artacak (Erdoğan, 2006: 63).

1.4.2. Küreselleşme Karşıtları

Küreselleşme karşıtlığının alt yapısında teknolojik değişimin getirdiği yeniliklere karşı bir tavır yatmamakta, aksine gelişmiş ülkelerce dayatma yoluyla uygulanmak istenen sosyo ekonomik politikalara karşı bir tavır benimsenmesi yatmaktadır. Bu yaklaşıma göre, merkez ülke konumundaki kalkınmış ülkeler küreselleşme evresinde avantaj elde etmekte, çevre olarak ifadelendirilen geri kalmış ülkeler ise dezavantajlı kesimi ifade etmektedir. Geri kalmış ülkelerin bütünleşmeden sürekli olarak olumsuz yönde etkilendiğini savunan küreselleşme karşıtları, gelişmiş ülkelerin ise bu süreçten kazançlı bir şekilde çıktığını vurgulamaktadırlar (Özdemir, 2007: 224).

Şüpheler olarak da adlandırılan aşırı küreselleşmeciler, küreselleşmenin yeni olmadığını 19. yüzyılda da önemli derecede mal ve sermaye hareketliliği olduğunu ileri sürmektedirler. Aynı zamanda küreselleşmenin refah devletini ortadan kaldıracak minimal devlet ve hükümeti amaçlayan çevrelerin sıklıkla kullandığı basit bir terim olduğunu ileri sürmektedirler (Bozkurt, 2000: 20).

Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı adlı eserinde Stiglitz, küreselleşmenin beklentileri karşılayamadığı, tüm dünyayı kapsayan bir süreç olmaktan çok bazı baskın toplumların kendi aralarındaki ilişkileri güçlendirip, dünyanın geri kalanıyla da ticari serbestlik sayesinde karlılık amacına yönelik ekonomik ilişkiler ağı kurulması ve bunun ismine de küreselleşme denildiğinden bahsetmektedir (Stiglitz, 2002: 28).

Küreselleşme karşıtlarına göre, küreselleşme zengin ülkelere fayda sağlamakta iken fakir ülkelere daha da fazla zarar vermektedir. Dünya Bankası 2001 yılında yayınlamış olduğu raporda, bu durum açık bir şekilde gözlemlenmektedir. Geri kalmış ülkelere

ticaret hacmi azalmış, kişi başına düşen gelir daha da düşmüştür. Sonuçta yoksulluk artmıştır. Küreselleşmenin yoksul ülkelere vermiş olduğu en büyük zarar, gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderek artmasıyla daha da büyük bir boyuta ulaşmasıdır (Özdemir, 2004: 179).

Tablo 1.3. Küreselleşme ve Toplumsal Gerilim

Ülkeler	Küreselleşme Ülkenizdeki	Küreselleşmenin Yararları
	Sosyal Gerilimi Arttırıyor	Toplumunuza Eşit Olarak
	mu?	Dağılıyor mu?
	Evet Oranı %	Hayır Oranı %
Endonezya	83,3	88,9
Filipinler	73,3	95,5
Tayland	76,9	92,3
Güney Kore	63,2	78,9
Avustralya	60,0	40,0
Japonya	44,4	51,9
Tayvan	36,0	60,0
Singapur	30,8	57,7
Honkong	28,6	65,0
Malezya	17,4	77,3

Kaynak: Özpınar, Şimşek, 2003: 6.

Konu ile ilgili bazı uzak doğu ülkelerindeki bir kısım yöneticilerle yapılan araştırma sonucunda, yöneticiler genel olarak küreselleşme sürecinin ülkelerdeki toplumsal gerilimi arttırdığını düşünmektedirler. Benzer şekilde bu yöneticiler küreselleşmenin olumlu çıktılarının toplumda eşit olarak dağıtılmadığı görüşündeler.

1.4.3. Dönüşümcüler

Dönüşümcülere göre küreselleşme, farklı toplumsal değişme alanlarını ifadelendirmede kullanılmaktadır. Bu kavram siyasal alandaki değişimleri açıklamada modernleşme devrinin siyasal aktörü olan ulus devlet rollerine ilişkin dönüşümleri kapsamaktadır. Bu dönüşümler, devleti tek başına bir güç kaynağı olmaktan uzaklaştırmaktadır. Küreselleşmenin temel ifadelerinden biri yeni siyasal aktörlerin ulus ötesi niteliğidir. Bununla beraber, küreselleşmiş dünyada ulus devletlerin yerel ekonomiyi tekrar üretmek ve belirli oranda düzenleme görevini yerine getirmek gibi sorumluluklarının devam ettiğine ilişkin değerlendirmeler söz konusu olabilmektedir (Yetim, 2002: 130).

Dönüşümcüler, küreselleşmeyi modern toplumların ve dünya düzeninin tekrardan şekillendirilen hızlı siyasal, sosyal ve ekonomik değişimlerin arkasındaki belirleyici etmen olarak görmektedirler. Bu yaklaşımı benimseyenlere göre bu güç yeni bir dönemi başlatmıştır. Ekonomik alanda meydana gelen değişmelere baktığımızda bırakın 100 yıl öncesini 30-40 yıl öncesine bugün arasında bile büyük farklılıklar görülmektedir (Gavcar ve Dirlik, 2005: 82). Dönüşümcüler için küreselleşme sonuçları tam anlamıyla tahmin edilemeyecek bir kavram olarak ifadelendirilmektedir (Bozkurt, 2000: 25).

1.5. Küreselleşmenin Etkileri

Küreselleşmenin insanlar, STK'lar, devletler, kültürler vs birçok alanda olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Burada küreselleşmenin olumlu ve olumsuz etkilerini iki başlık altında açıklayacağız.

1.5.1. Küreselleşmenin Olumlu Etkileri

Küreselleşmenin olumlu etkilerini şöyle sıralayabiliriz (Balay, 2004: 64):

- Küreselleşme zaman ve mekan sınırlarının genişlemesini sağlamış ve bu bütün insanlığa mal edilmeye başlamıştır.
- İnsanlığın ortak değerleri oluşmaya başlamasıyla kültür ve uygarlık yeni baştan anlamlandırılmıştır.
- İnsan hakları, adalet, özgürlük, eşitlik gibi kavramlar yaygınlaştıkça, insanlar arasında bir kendine inanma ve güvenme duygusu gelişmiştir. Bu durum insanların kimseye kul köle olmamaları bilincini uyandırmıştır.

- Ülkeler, eğitim politikalarının sadece belirli bir grup ya da zümreye yönelik olmaması gerektiği, kalkınma için halkın geniş tabanına yayılması gerektiği anlaşılmıştır.
- Sağlık alanında ülke işbirlikleri bir çok hastalığın yenilmesine katkı sağlamış, bebek ve çocuk ölümlerinde azalma olmuş, insan yaşam boyu uzamış, sağlıklı yaşam imkânları genişletilmiştir.
- İşgücünün küresel ölçekte serbest dolaşımı sağlanmış, üretim tüketim alanlarında rekabet artmış, üretilen ürünler dünyanın her yerindeki insanlara sunulmuştur.
- İnsanlar arasında gelişen etkileşimle birlikte yeni ve ortak yaşam biçimleri oluşmaya başlamış, ülke vatandaşları arasında ortak anlayışlar gelişmiştir.

1.5.2. Küreselleşmenin Olumsuz Etkileri

Küreselleşmenin olumsuz etkileri (Balay, 2004: 65):

- Küreselleşen dünyada gelişmiş ülkeler ile birlikte hareket etmek zorunda kalan gelişmemiş ülkeler ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel anlamda gelişmiş ülkelerin açık etkisine maruz kalmışlardır. Bunun sonucunda geri kalmış ülkelere bir bağımlılık oluşmuş, ulusal sınırlar yok sayılmış, bağımsızlık ve milli egemenlik gibi bazı kavramların anlamı yitirilmiş, emperyalist amaçlar küreselleşme kılıfında meşru kılınmaya çalışılmıştır.
- Küreselleşme toplumları ayırtmış, onları farklı iki noktaya doğru çekmeye başlamıştır. Birinci yönde toplumlar daha da yakınlaşıp bütünleşirken (AB gibi), diğer yönde ulusalcılık, etnik ulusalcılık ile parçalanma evresine itilmiştir. Bu durum ülkeleri küreselleşme sürecine dahil olmak ve ulusal bütünlüğü korumak gibi bir çelişkinin içine sokmuştur.
- Dünyadaki her ülkenin üretim kapasitesi ve tüketim gücü farklıdır. Bu yönden sanayileşme evresini tamamlamış olan ülkeler daha üstün konumdadırlar. Küreselleşme zenginlik ve refahın dağılımı kadar, yoksulluk ve sefaletin dağılımını da hızlandırmıştır.
- Dünyada eğitimden faydalanan insan sayısında artış olduğu söylene bile eğitimden yararlanmayanların sayısında bir azalmanın olmadığı ileri sürülmektedir.

Görüldüğü üzere küreselleşmenin hem olumlu hem olumsuz etkilerinden söz edilebilir. Dünyanın küreselleşmesinin insanlık açısından büyük ilerleme olduğu fikriyle

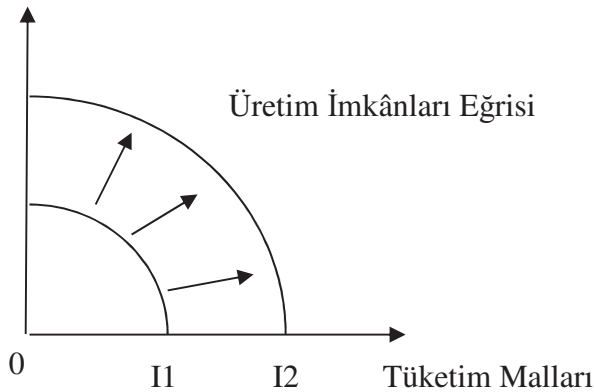
birlikte, insanlığın önemli sorunlarını çözmekte etkisiz kaldığını söyleyebiliriz. Afrika’da insanlar hala açlıktan ölüyorsa burada küresel zenginliğin dünya halklarına değil bazı kişi grup ve zümrelere fayda sağladığı söylenebilir. Dünyada yoksulluğu, sefaleti, açlığı bitirmenin çözümü üretim değil, paylaşmadır. Lakin tüm insanlara yetecek üretim mevcuttur.

1.6. Ekonomik Büyüme Kavramı

Ekonominin ürettiği hasılanın uzun vadede takip ettiği yolun en belirgin özelliği, belirli bir büyüme trendinin olmasıdır. Zamanla bu trendi analiz ederek ekonominin ne tür bir gelişim gösterdiği ya da üretilen mal ve hizmetin nasıl bir seyir izlediği konusunda bilgilenmiş oluruz (Yıldırım vd., 2010: 440). Ekonomik büyüme, bir ülkede, üretim potansiyelinin, üretim ve dolayısıyla milli gelirin artmasını ifade etmektedir. Bir ülkede reel gelir, bir yıldan diğer yıla artış gösteriyorsa, söz konusu ülkede ekonominin büyüdüğü kabul edilmektedir. Örneğin kişi başına düşen milli gelir yıllık ortalama %6 artıyorsa, bu oran o ülkenin yıllık büyüme hızını göstermektedir (Ünlüöner ve Tayfun, 2005: 285). Bu durumu üretim imkanları eğrisinde gösterebiliriz. Bir ekonomide üretim imkanları eğrisinin ileri doğru kayması, sahip olunan üretim kaynaklarının, üretim gücünün artırılması anlamına gelmektedir. Üretim imkanları eğrisinin ileri yönlü kayması ekonomik büyüme olduğu anlamına gelmektedir. Bu durumu aşağıdaki şekilde görebiliriz (Erdoğan, 2009: 287).

Şekil 1.3. Üretim İmkanları Eğrisi ve Ekonomik Büyüme

Yatırım Malları

Kaynak: Erdoğan, 2009: 287.

Şekil incelendiğinde üretim imkanları eğrisi I1 konumundan I2 konumuna ilerlemek suretiyle üretim gücünde bir artış olduğu görülmektedir.

Reel milli gelirdeki artış, toplam bir değeri ifade ederken toplumdaki bireylerin refah düzeyi artışlarını yansıtmaz. Ancak ekonomik büyümeden beklenen toplumun refah düzeyinin artışıdır. Bu sebeple ekonomik büyümeyi kişi başına düşen milli gelir ile ölçmek amaca daha uygun olacaktır. Bu şekilde düşünüldüğünde kişi başına düşen milli gelirdeki artış ekonomik büyüme olarak ifadelendirilebilir. Ekonomik büyümenin ölçülmesi, birbirini takip eden iki yıl arasında hesaplanır. Reel milli gelirin bir önceki yıla göre ne düzeyde arttığı ortaya konur. Formülize edilişi ise, Ekonomik büyüme = Reel Milli Gelirin Değişimi / Başlangıç Milli Geliri şeklindedir (Erdoğan, 2009: 288).

1.7. Ekonomik Büyümenin Temel Kaynakları

Ülkeler incelendiğinde hepsinin büyüme hızında farklılıklar görülmektedir. Bazı ülkelerin büyüme hızı pozitif eğilimli iken bazı ülkelerin ise negatif eğilimlidir. Bu durumun oluşmasında bazı faktörler etkilidir. Bu faktörler aşağıda açıklanmaktadır.

1.7.1. Emek Verimliliğindeki Artış

Bir ekonomide üretime ayrılan toplam çalışılan süredeki artış, ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkileyen önemli etkenlerden birisidir. Üretime ayrılmış olan toplam çalışma saatlerinin artışı, diğer değişkenler veri alındığında esas itibariyle, ülkedeki toplam nüfustaki artışa bağlıdır. Bu düşünceye göre nüfus arttıkça çalışılan saat sayısı da artacağı için ekonomik büyüme oranında da artış olur (Orhan ve Erdoğan, 2005: 435).

Ancak yukarıda ifade edilen durum her koşulda geçerli olduğu söylenemez. Az gelişmiş ülkelerde meydana gelen nüfus artışı her zaman ekonomik büyümeyi pozitif yönlü arttırmamaktadır. Bu sebeple ekonomik büyüme ile nüfus artışı arasındaki ilişki üzerinde durulurken, konuya farklı bir açıdan yaklaşmakta fayda vardır. Bu anlamda, çalışılan toplam saat yerine bu çalışanların ne kadar verimli olabildikleri üzerinde durulabilir. Bir saatlik emek karşılığında üretilen reel gayri safi yurtiçi hasıla miktarı, emek verimliliği kavramı ile ifadelendirilir. Emek verimliliği, reel gayri safi yurtiçi hasılanın çalışılan toplam saat sayısına bölümü ile hesaplanmaktadır (Orhan ve Erdoğan, 2005: 435).

1.7.2. Sermaye Birikimi

Sermaye birikimi, hem beşeri hem de fiziki sermaye birikimini ifade etmektedir. Makine ekipman gibi fiziki sermaye ile bilgi, beceri, kabiliyet gibi beşeri sermaye bir kişinin üretme gücünü arttırmaktadır. Başka bir ifade ile sermaye birikimiyle işgücünün verimliliği artırılabilir. Örnek verecek olursak, günümüzde çiftçiler elli yıl öncesine göre günümüzde daha fazla sermaye birikimine sahip oldukları için verimlilikleri artmış ve daha fazla ürün üretme pozisyonuna gelmişlerdir (Büyükerşen vd., 1998: 389).

Fiziki sermaye ve beşeri sermaye konusundaki bu farklılıklar, eğitim ve yetenek geliştirilmesi konusunda meydana gelen sürekli ilerlemenin ve yatırım oranlarının artmasına bağlıdır. Daha fazla sermaye birikimi oluşması için ise, insanların bugünkü anlamda tüketimlerinden vazgeçip, daha fazla tasarruf yolunu seçmeleri gerekmektedir. Tasarruf oranları arttıkça sermaye birikimi de artacak ve sermaye birikimindeki artışa bağlı olarak iktisadi büyümede de artış sağlanabilmiş olacaktır (Büyükerşen vd., 1998: 389).

1.7.3. Doğal Kaynaklar

Bir ülkenin zengin doğal kaynaklara sahip olması ve bunlara yenilerini eklemesi, iktisadi büyüme çabalarında önemli bir nitelik taşımaktadır. Bir ülkenin yeni maden, petrol, doğalgaz gibi yeraltı kaynakları bulması ve bunları işletmesi, kullanılmayan doğal kaynakların harekete geçirilmesi iktisadi gelişmeyi pozitif yönde etkileyecektir (Erdoğan, 2009: 293).

Ancak, zengin doğal kaynaklara sahip olmak tek başına ekonomik büyümeyi arttıran etmen değildir. Gelişmekte olan ülkelerden Arjantin, Brezilya gibi ülkelerin oldukça zengin doğal kaynakları vardır. Buna karşın zengin kaynakların mal ve hizmet üretiminde yeterince kullanılması konusunda yeterince başarılı olamamışlardır. Buna karşılık, Japonya gibi gelişmiş ülkelerin yeterince doğal kaynak zenginliği olmamasına rağmen, son yarım yüzyılda çok büyük bir ekonomik büyüme performansı göstermiştir. Japon ekonomisi bize göstermektedir ki, doğal kaynakların zenginlik tek başına ekonomik büyümenin artmasında etkili değildir (Türkay ve Alkin, 2001: 373).

1.7.4. Teknolojik Gelişmeler

Bilgi iletişim teknolojilerinde son yıllarda yaşanan hızlı değişimin ekonomik büyümeye etkisi yadsınamaz. Toplumlarda üretilen ve kullanılan bilgi yoğunluğunun artması, mal ve hizmet üretiminde verimlilik artışı sağlarken maliyetlerin minimize

edilmesini sağlamaktadır. Ancak diğer faktörlerde olduğu gibi ülkelerin bilgi ve iletişim teknoloji düzeyinin yüksek olması her zaman ekonomik büyümeyi tek başına arttırdığı söylenemez. Önemli olan ülkelerin bilgi seviyelerini arttırmayı sağlayabilecek kadar beşeri ve fiziki sermaye birikimine sahip olunması gerekir. Ayrıca, bilgiyi sadece devşirme metoduyla diğer ülkelerde alıp kullanmak yeterli değildir, o bilgiyi başarılı bir ürüne çevirmek de gerekir (Doğan ve Topuz, 2016: 264).

Teknolojik yeniliklerin, ekonomik anlamda en önemli etkisi, yeni mal ve hizmetlerin ve yeni üretim tekniklerinin üretilmesidir. Piyasaya sürülen yeni teknoloji ürünleri, ekstra talep artışına yol açarak ürün sahibi kurumun kar marjının yükselmesine ve dolayısı ile üretim arzularının pozitif yönde etkilenmesine yol açabilmektedir. Kar ve üretim artışı arasındaki bu ilişki sayesinde büyüme süreci dinamik bir yapı sergiler (Orhan ve Erdoğan, 2005: 437).

1.8. Ekonomik Büyüme Teorileri

Ekonomik büyümeye katkı sağlayan bir çok faktör vardır. Bunların ele alınış biçimleri ve yorumlanmaları farklılık göstermektedir. Bu farklılıkları açıklamada bazı teoriler aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

1.8.1. Ekonomik Büyüme Teorilerine Yönelik İlk Yaklaşımlar

Ekonomik büyüme teorilerinin oluşmaya başlamasında merkantilistler ve fizyokratların öne sürdüğü düşüncelerin büyük etkisi olmuştur. Burada bu iki düşünceyi açıklayacağız.

1.8.1.1. Merkantilizm

1684'te Philipp Wilhelm von Hornick tarafından yayınlanan bir manifestoda merkantilist ilkeler özetlenmiştir. Bu özeti tüm merkantilistler kabul etmemiş olsa bile, merkantilizm düşüncesini yeterli düzeyde yansıtan dokuz madde şöyledir (Ekelund ve Hebert 2013'den aktaran Topuz, 2017: 62):

- Tarım, madencilik ve üretim için ülke toprağının optimum düzeyde kullanılması,
- Nihai malların hammaddeye oranla daha yüksek fiyatlarda olması sebebiyle, ülkedeki tüm hammaddelerin üretim sürecinde kullanılması,
- Çalışan kişi sayısında artışı sağlamak için teşvik programları oluşturulması,

- Altın ve gümüş ihracatına yönelik yasaklar getirilmesi ve tüm sermayenin yurtiçinde dolaşımının sağlanması,
- Yabancı ülkelerin mallarının ülkeye sokulmasını olabildiğince engellenmesi,
- İthalatından vazgeçilemeyecek malların karşılığı olarak altın ya da gümüş yerine başka yerli malların sunulması,
- Üretilen mallardan ihtiyaç fazlası olanların altın ve gümüş elde edebilmek için satışına uygun koşulların yaratılması,
- Malların yeterli ve uygun bir şekilde yurtiçinde temin edilebilmesi mümkünse hiçbir suretle ithalata izin verilmemesi gerekir.

1.8.1.2. Fizyokratlar

Fizyokratlar, Fransa ekonomisinin dara düşmesinin tek sebebi olarak merkantilistleri görmüşlerdir. Fizyokratlara göre zenginliğin temel kaynağı tarımsal üretimdir. Bu düşünceye göre iktisadi artığın tek yaratıcısı tarımsal üretimdir. Tarımsal üretimden elde edilecek gelirin nasıl paylaşılacağını analiz eden fizyokratların öncülerinden olan Quesnay, bu dolaşım ve paylaşımın gerçekleşmesi için doğal düzenin hakim olması gerektiğini düşünmektedir. Doğal düzenin sağlanması için de ancak doğa yasalarının işlemesi gerekmektedir. Doğa yasalarının yanı sıra eşitlik ve özgürlük gibi kavramları da önemseyen fizyokratlar, bilerek ya da bilmeyerek Fransız Devrimine etki eden aydınlar üzerinde etkileri olmuştur. Ancak onların eşitlik ve özgürlüğe atfettiği önem esasen kapitalist üretim tarzına geçişin birer vizeleri gibi olmalarından kaynaklanır. Sonuç itibariyle fizyokratlar tarımın zenginliğin tek kaynağı olarak görmeleri ekonomik pratiğe yapmış oldukları katkı göz önüne alınmalıdır. Tarımsal kapitalizm olarak da ifadelendirilen fizyokrasinin laissez faire, laissez passer öğretisi liberalizmin en büyük kazancı olarak görülebilir (Eren, 2015: 21). Fizyokrat düşüncüyü aşağıdaki tabloda özetlemek mümkündür.

Tablo 1.4. Fizyokrat Düşünce

Ekonomi Politige Kazandırdığı Kavramlar	Önceledikleri Teoriler
Artık	Artık Değer ve Emek - Değer Teorileri
Safi Hasıla	Milli Gelir Teorisi
Laissez Faire Laissez Passer	Uluslararası Serbest Ticaret Doktrini
Gelir Dolaşımı	Bölüşüm Teorisi
Toprağın Azalan Getirisi	Ricardo'nun Rant Teorisi ve Azalan Verimler Yasası
Milli Vergi Doktrini	Tek Vergi Yasası
Ekonomik Tablo	Leontieff input - output Analizi

Kaynak: Eren, 2015: 21.

1.8.2. Klasik Büyüme Teorisi

Klasik büyüme teorisine göre, kişi başına düşen gelir düzeyindeki değişimler nüfus düzeyini etkilemektedir. Bu teorinin temeli 1770'li yıllara uzanmaktadır. Bu yıllarda insanlar gündelik işlerini yaparken basit alet edevat ve hayvan gücü kullanmaktaydılar. Ağır çalışma koşulları içerisinde olan insanlar buna karşın çok az ücret ile çalışmaktaydılar. 18. yüzyılla birlikte tarımsal teknolojide yenilikler meydana gelmiştir. Bu durum tarımda verimliliği arttırmış, çalışanların zenginleşmesini sağlamıştır. Daha fazla ekonomik refaha kavuşan bir kısım insan ise şehirlere göç etmiştir. Bu göç edenler tarımsal makinelerin üretiminde çalışmaya başlamışlardır. Böylelikle basit üretime dayalı ticari faaliyetler kişilerin gelir düzeylerini daha da arttırmıştır. Bununla beraber klasik iktisat teorisyenleri bir refah döneminin çok uzun soluklu olamayacağını iddia etmişlerdir. Çünkü refah artışı beraberinde hızlı nüfus artışını getirmektedir. Böylece artan gelir daha fazla kişi arasında bölüşülecektir (Erdoğan, 2009: 289).

Artan nüfus sebebiyle üretim faktörlerinden emek girdisi için azalan verimler yasası geçerli olacaktır. Emek verimliliğinin azalan olmasından dolayı, teknolojik gelişmeye bağlı

olarak büyüme gerçekleşip reel ücretlerde artış olsa bile, bu durum geçici olacak ve minimum reel ücret düzeyine sonunda mutlaka inecektir (Yıldırım vd., 2010: 445).

Adam Smith, Thomas Robert Malthus ve David Ricardo klasik büyüme teorisyenlerinin başında gelmektedirler. Ancak büyüme ile nüfus artışı arasındaki ilişkinin analizi konusunda çoğunlukla Malthus'un adı ön plana çıkmaktadır. Bu sebeptendir ki, Klasik Büyüme Teorisi zaman zaman Malthusyen teori olarak da anılmaktadır. Malthus'a göre nüfusun artışı geometrik dizi şeklindedir. Buna karşın gıda maddelerindeki fiyat artışı aritmetik dizi şeklinde olmaktadır. Nüfus artışını önleyici tedbirler olmadığı takdirde, emek arzı emek talebini geçecektir. İşsizliğin artacağı böyle bir durumda, fazla nüfusun beslenme ihtiyacı yeterince karşılanamayacağından ölüm oranları yükselecektir. Dolayısı ile yukarıda değindiğimiz gibi nüfusun azalmasıyla emek arz ve talebi dengeye gelecektir (Orhan ve Erdoğan, 2005: 441).

1.8.3. Keynesyen Büyüme Teorisi

Keynes, üretimde artışın sağlanabilmesi için, efektif talebin artırılmasına yönelik politikaların uygulanmamasını önermektedir. Efektif talep artışını sağlayacak politikalar, özel kesim ve kamu kesimi harcamalarını arttıracak uygulamaları kapsamaktadır. Ekonomide harcama düzeyinin artması, hem istihdam hem de hasıla düzeyinde artış ortaya çıkaracak ve dolayısı ile ekonomik büyüme performansı pozitif yönde etkilenmiş olacaktır. Ancak Keynes istihdam arttırıcı politikaları kısa dönem için önermiştir, uzun dönemli bir büyüme politikası sunmamıştır. Keynes, ekonomide harcama eksikliğini giderici politikaların devreye sokularak istihdam sorununun giderilmesi gereğini öncelikli bir politika tavsiyesi olarak sunmuştur. Bu politika önerisi yatırımların sadece gelir ve talep etkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Oysaki yatırımların kapasite arttırıcı etkisi de bulunmaktadır. Keynes sonrası dönemde birçok yaklaşım yatırımların bu tarafına değinmeye çalışmıştır (Orhan ve Erdoğan, 2005: 443).

1.8.4. Harrod-Domar Modeli

Roy Harrod ve Evsey Domar adlı iktisatçılar Keynesçi temel makro ekonomik modele katkılarda bulunan çalışmalar yapmışlardır. Harrod ve Domar yapmış oldukları çalışmaları birbirlerinden habersiz olarak gerçekleştirmiş olsalar da, yaptıkları çalışmalar birbirine benzediği için Harrod-Domar modeli olarak anılmaktadır (Erdoğan, 2009: 291).

Harrod-Domar modeli milli gelir (Y), emek (L) ve sermaye stoku (K) arasındaki ilişkileri analiz etmek üzere geliştirilmiş bir modeldir. Harrod-Domar Modelinin temel özellikleri aşağıdaki noktalarda toplanabilir (Orhan ve Erdoğan, 2005: 443):

- Emek ve sermaye üretim sürecindeki iki temel faktördür. Büyümenin artması, emek ve sermaye miktarının artması ile mümkündür. Modelin üretim fonksiyonu aşağıdaki şekilde gösterilebilir.

$$Y = f(K,L)$$

- Milli gelir dengededir. Bu durumda ex-ante yatırım-tasarruf eşitliği vardır. Tasarruf ve yatırımlar aynı dönemin geliri ile ilişkilidir.
- Büyüme tasarrufların fonksiyonudur: $g = f(sY)$
- Yatırımlar büyüme sürecinde temel itici güçtür.

1.8.5. Neoklasik Büyüme Teorisi

Neoklasik görüşü geliştiren Robert Solov, 1956 yılında iktisadi büyüme ve kalkınma konusunda ileride önemli gelişmelere sebep olan, "İktisadi Büyüme Teorisine Bir Katkı" isimli bir makale yayınlamıştır. Solow bu makalesinden dolayı 1987 yılında Nobel İktisat Ödülü almıştır. Solow modelinde, homojen tek mal üreten ve tüketen ülkelerden oluşan bir dünya ve dış ticaretin olmayacağını varsaymaktadır. Neoklasik teori, nüfusun ekonomik büyümedeki yeri açısından klasik büyüme teorisinden ayrılmaktadır. 19. ve 20. yüzyılda klasik nüfus teorisinin oluşmasına neden olan nüfus patlaması etkisini kaybederek durma noktasına gelmiştir. Bu durumun oluşmasında kadınların iş hayatına girmesinin ve bu sebeple daha az çocuk yapmasının etkisi büyüktür. Bu dönemde teknolojik gelişmeler üretimde verimliliği arttırırken, artan gelir düzeyi insanların refah düzeyinin ve yaşam sürelerinin artmasını sağlamıştır. Böylece nüfusun, ekonomik büyümeden bağımsız olduğu fikri yaygınlaşma göstermiştir. Neoklasik görüşe göre ekonomik büyüme oranını etkileyen temel etmen teknolojidir (Erdoğan, 2009: 290).

Neoklasik teoriye göre, teknolojik değişme oranı, ekonomik büyüme oranını etkilerken, ekonomik büyüme oranı teknolojik değişim hızını etkilemez. Bunun sebebi ise teknolojik değişimin şans eseri olduğuna inanılır. Neoklasik görüşün anahtar varsayımı tasarruflarla ilgilidir. Diğer her şey sabitken reel faiz oranı ne kadar yüksekse, insanlar daha fazla tasarruf eğilimindedir. Ne kadar tasarruf edeceklerini belirlemek için insanlar reel faiz oranı ile hedeflemiş oldukları getiri oranını karşılaştırırlar. Eğer reel faiz oranı

hedef getiri oranını geçiyorsa tasarruf emek birimi başına sermayenin büyümesi için yeterlidir. Şayet hedef getiri oranı reel faiz oranını geçiyorsa tasarruf mevcut emek birimi başına sermaye düşecektir. Eğer iki oranın birbirine eşit olduğu görülürse, tasarruf tam olarak mevcut emek birimi başına sermayeyi karşılamaya yeterlidir. Ekonominin büyüme oranını etkileyen teknolojik yeniliklerin durması sonucu büyümede sona erer. Bunun oluşmasında iki etmen vardır. Bunlardan birincisi, teknolojik değişme sonucu ortaya çıkan yüksek kar oranları tasarrufları arttırmaktadır, bu durum yatırımları arttırarak sermaye stoku sağlar. İkincisi, sermaye birikimi de azalan getiriye tabidir. Bu azalan getiri durumu reel faiz oranını düşürür. Dolayısıyla da tasarrufları da düşürecektir. Böylece sermaye birikim oranında da düşme görülecektir (Yıldırım vd., 2010: 447).

1.8.6. Yeni Büyüme Teorisi

Yukarıda açıkladığımız Neoklasik görüşte üretim fonksiyonunda yer alan sermaye ve emek girdileri için ayrı ayrı azalan getirinin olduğu, teknolojik gelişmenin de modelin dışında tesadüfi olarak gerçekleştiği benimsenmektedir. Oysa yeni ya da içsel büyüme modelindeyse uzmanlaşma ve bilgi sermayesine yatırım nedeniyle üretim fonksiyonu artan getiriler sergilenmektedir (Yıldırım vd., 2010: 449).

Burada yeni büyüme teorilerinden, Lucas'ın Modeli, Barro'nun Modeli ve Romer'in Modeli incelenecektir.

1.8.6.1. Lucas'ın Modeli

Lucas'ın geliştirdiği yeni büyüme modelinde, iktisadi büyüme performansının artışında beşeri sermayenin büyük bir önemi olduğu savunulmaktadır. Beşeri sermayenin önemine dikkat çekilmesi, tek tür sermayenin olmadığı yönündeki inanca dayandığı söylenmektedir. Bu modelde, fiziksel sermaye ile beşeri sermaye de önemli bir sermaye türüdür. Lucas'a göre, beşeri sermaye, teknolojik yeniliklerle beraber, büyümenin asli kaynağıdır. Bu perspektiften bakıldığında Lucas, Solow'un modeline beşeri sermayeyi ekleyerek katkıda bulunmuştur. Ancak Lucas, Solow'un modelini de eleştirmekten kaçınmamıştır. Lucas'a göre, ekonomik büyümenin açıklanmasında teknolojik gelişmeler dışındaki diğer faktörlerin göz ardı edilmesi büyük bir eksikliktir. Lucas Modelinde beşeri sermaye kavramıyla çalışanların yeteneklerindeki gelişmeler kastedilmektedir. Bu yaklaşıma göre çalışanların yetenek ve becerilerindeki gelişmeler ile üretim kapasitesi artışı arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur. Bu sebeple, çalışanların yeteneklerinin

gelişmesi ekonomik büyümenin temel kaynağını oluşturmaktadır (Orhan ve Erdoğan, 2005: 451).

1.8.6.2. Barro'nun Modeli

Barro'nun 1990'da yayımlanan *Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth* (Basit BİR İçsel Büyüme Modelinde Kamu Harcaması) adlı çalışmasında kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin incelendiği ilk çalışmadır. Bu modelde, üretim ve fayda düzeyini etkileyen ve vergiler ile finanse edilen kamu harcamalarını içsel büyüme modeline dahil edilmiştir. Barro'nun modelinde kamu hizmetlerinin kullanımıyla alakalı dışsallıklardan soyutlanmaktadır. Kamu mal ve hizmetleri özel üretim fonksiyonuna input (girdi) olarak dahil olmakta ve ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir (Topuz, 2017: 105).

Ekonomik büyümeye olumlu etkisi olan teknolojik gelişmeler araştırma geliştirme faaliyetlerine harcanan kaynak miktarıyla yakından ilgilidir. Bu tür faaliyetleri vergi dışı bırakan ve ekstra kaynaklar ile destekleyen ülkeler önemli mesafeler kat etmişlerdir. Barro, ar-ge faaliyetlerinin faydalarını önemle vurgulamaktadır. Barro, kamusal vergi politikalarının bu tür faaliyetlerin mobilitesini etkilediğini öne sürmektedir. Ar-Ge çalışmaları, ağır yük getirmeyen kamusal gelirler politikasının uygulandığı ülkelerde tercih edilir. Dolayısı ile bu tarzdaki çalışmaları caydıracak vergi politikalarından kaçınmak gerekir (Orhan ve Erdoğan, 2005: 451).

1.8.6.3. Romer'in Modeli

1980'lerde Paul Romer tarafından geliştirilen teoriye göre kişi başına reel gayri safi yurtiçi hasılanın artışı sebebi ya da büyümenin sebebi insanların kar elde etme istekleridir. Bu teori geliştirilirken Joseph Schumpeter'in 1930 ve 1940'lardaki fikirlerinden önemli ölçüde yararlanılmıştır. Yeni büyüme teorisi iki noktadan hareket etmektedir. Bunlar, "buluşlar tercihlerin sonucudur ve buluşlar kar getirir, rekabet ise karı bitirir". Bu iki gerçekten birincisine göre, yeni buluşların ortaya çıkma hızı yani teknolojik gelişme hızı şansa ya da tesadüfe bağlı değil, araştırma geliştirmeye yapılan yatırımlara bağlıdır. Yani kaç kişinin yeni teknoloji üstünde çalıştığına ve ne kadar yoğun çalıştıklarına bağlıdır. İkinci gerçeğe göre de teknolojinin kaynağını kar oluşturmaktadır. Rekabet ise karı azaltmaktadır. Bu sebeple karı arttırmak için üreticiler her zaman daha düşük maliyetli üretim metodları geliştirdiler ya da tüketicilerin daha çok para ödemeye istekli oldukları yeni ve daha da iyi ürünler üretirler. Buluşu yapanlar patent ve telif hakları gibi yasalarla

belirli bir süre korundukları için daha yüksek karlar elde edebilirler. Ancak son tahlilde yeni buluşlar kopyalanır ve karlarda yok olur (Yıldırım vd., 2010: 449).

1.9. Ekonomik Büyümenin Yararları

Ekonomik büyüme insanların hayat standartlarını arttırmanın yanında, ülkeye uluslararası saygınlık da kazandırır. Ekonomik büyüme gelirin yeniden dağılımına yol açtığı gibi, yaşam tarzında da değişikliklere neden olmaktadır. Bu kavramlara değinecek olursak (Erdoğan, 2009: 294):

- Yaşam Standardı: Ülkedeki kişi başına düşen milli gelirdeki artış, vatandaşlara bir önceki yıla nazaran daha çok mal ve hizmet tüketme imkânı sağlar. Bu durumu yaşam standardında artış olarak açıklayabiliriz. Büyümenin sürekli kılınması o ülke vatandaşlarının hayat standardının artışıını sağlayacaktır.
- Milli Savunma ve Saygınlık: Büyüme hızının daha yüksek olduğu ülkeler hem uluslararası finansal piyasalarda daha itibarlı konuma gelirler hem de milli savunmaya daha çok kaynak ayırabilirler.
- Büyüme ve Milli Gelirin Yeniden Dağılımı: Gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmakta ekonomik büyüme zaruriyettir. Burada devletlerin ekonomik büyümeden pay aktarımı yaparken düşük gelir gruplarına daha fazla pay ayıracak şekilde politikalar üretmeleri gerekir. Bu konuda başarı sağlanırsa, gelir adaletsizliğini azaltmak için yüksek gelir gruplarından düşük gelir gruplarına kaynak aktarımına gerek duyulmaz ve toplumsal huzursuzluklar oluşmamış olur.
- Büyüme ve Yaşam Tarzı: Ekonomik büyüme, kişi başına düşen gelirden artışı sağlayacaktır. Bu durum insanları daha çok mal ve hizmet tüketme eğilimine sokacaktır. Bu da insanların kültürel düzeylerini, dünya görüşlerini, hayat felsefelerini değıştirici bir etki yapacaktır.

Tüm bu yararların yanı sıra ekonomik büyümenin getirdiği bazı negatif durumlardan söz edilebilir. Bunlardan ilki, makro anlamda çevresel sorunların oluşmasını söyleyebiliriz. İkinci olarak, özellikle yaşı ilerlemiş insanların yeni teknolojik gelişmelere adaptasyon sağlayamamaları, bilgilerinin yeterli olmaması ve makinelerin demode hale gelmeleridir. Olumsuz olarak ifade edilebilecek bir diğer nokta ise, büyüme için gerekli olacak yatırımların oluşturulabilmesi için gereken tasarrufların, insanların hayat standartlarında belirli bir süre azalma olmasına sebep olacaktır (Ünlüönen ve Tayfun, 2005: 290).

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME VE EKONOMİK KÜRESELLEŞME TÜRKİYE İÇİN BİR BAKIŞ

2.1. 1923 – 1930 Yıllarında Temel Makro Ekonomik Göstergeler

Bu dönemde uygulamaya konulan ekonomi, yasal ve kurumsal politikaların bir sonucu olarak ülkenin sosyo-ekonomik değişkenlerinde meydana gelen değişimi aşağıdaki tablo yardımıyla incelemek mümkündür.

Tablo 2.1. 1923 – 1930 Yıllarında Temel Makro Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Nüfus (1000) Yıllık Ort.	TL Dolar	TEFE Artış	GSMH Deflatörü (1938=100)	Kişi Başına GSMH (Dolar)	GSMH Büyüme Oranı	İhraca t Milyon Dolar	İthalat Milyon Dolar	Dış Ticaret Açığı
1923	12475	1.68	---	150.5	45	---	51	87	-36
1924	12735	1.88	10.1	158.7	50	14.9	82	100	-18
1925	13007	1.83	11.5	180.3	64	12.8	103	129	-26
1926	13337	1.91	-8.2	168.1	65	18.2	96	121	-25
1927	13562	1.94	2.2	164.9	56	-12.8	81	108	-27
1928	13851	1.95	2.2	164.7	60	11.0	88	114	-26
1929	14146	2.07	-24.2	180.3	71	21.6	75	124	-49
1930	14448	2.12	-13.9	131.8	52	2.2	71	70	1

Kaynak: Parasız, 2004: 6.

1923–1930 yılları arasındaki sosyo-ekonomik değişkenler incelendiğinde; nüfusun, TL/Dolar paritesinin, GSMH deflatörünün, Kişi Başına GSMH'nın sürekli bir artış eğilimi gösterdiği, ihracat ve ithalatın bazı dönemler haricinde artış eğiliminde olduğu, büyüme oranlarının 1927 yılı haricinde oldukça yüksek seviyelerde gerçekleştiği ve enflasyonun bazı yıllar haricinde sürekli azalma eğilimi gösterdiği görülmektedir.

2.2. Cumhuriyet'in Kuruluş Yılları Döneminde Sektörel Yapıda Meydana Gelen Gelişmeler

Osmanlı Devleti'nin son sekiz yılı savaşlar içinde geçmiş, bu yüzden ulusal ekonomi tam bir çözüme ve çöküntü içine girmiştir. Böyle bir ortamda başlayan Kurtuluş Savaşı, ülkenin beşeri ve fiziki kaynaklarını son noktasına kadar kullanmıştır. Başta Atatürk olmak üzere bu ülkeyi kurtaran yöneticilerin temel amacı, yıkılmış harap olmuş bir ülkeyi siyasal, sosyal, hukuksal ve iktisadi alanda gelişme gösteren, batıya dönük modern bir ülke konumuna getirmektir

Tablo 2.2. Cumhuriyeti'nin Kuruluş Yıllarında GSMH, Sektörlerin Büyüme Oranları ve Sektörlerin GSMH İçindeki Payları (Sabit Fiyatlarla, Milyon TL)

Yıllar	Tarım		Sanayi		Hizmetler		GSMH	
	Büyüme (%)	Oran (%)	Büyüme (%)	Oran (%)	Büyüme (%)	Oran (%)	Değer	Büyüme (%)
1923	---	43,1	---	10,6	---	46,3	2.929	---
1924	27,2	47,8	-7,1	8,5	8,4	43,7	3.364	14,9
1925	5,6	44,7	17,9	8,9	19,7	46,4	3.793	12,8
1926	31,8	49,9	14,8	8,7	5,7	41,5	4.484	18,2
1927	-30,9	39,5	19,4	11,9	2,2	48,6	3.910	-12,8
1928	19,2	42,4	-0,6	10,6	7,3	46,9	4.341	11,0
1929	42,6	49,8	3,8	9,1	6,6	41,2	5.278	21,6

Not: 1948 fiyatlarıyla ifade edilmiştir. İzafi banka hizmetleri sektörlerden düşülmüştür. **Kaynak:** Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), **İstatistik Göstergeler 1923–2008**, Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Yayın No:3361, 2009, s.694 ve 730'daki tablolardan derlenmiştir.

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarını kapsayan 1923–1929 döneminde yaratılan GSMH değeri, 1927 yılı haricinde sürekli artış eğilimi göstermiş ve bu dönemde ekonomi ortalama olarak %11 oranında büyümüştür. En yüksek büyüme tarım sektöründe yaşanmış ve sektör bu dönemde ortalama %15,9 oranında büyümüştür.

2.3. Devletçi Sanayileşme Dönemi (1932–1938)

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ağırlıklı olarak özel girişime dayalı liberal iktisat politikaları uygulanmıştır. Özel kesim özendirici ve korumacı tedbirlerle desteklenmiş, sanayileşmede öncelik özel kesime verilmiştir. Devletin iktisadi hayata müdahalesi nispeten bu dönemde sınırlı kalmıştır. Devlet daha çok yeni kurulan ekonominin fiziki ve kurumsal altyapısını oluşturmaya çalışmıştır.

Tablo 2.3. Devletçi Sanayileşme Döneminde Bazı Makro Ekonomik Değişkenler (1948 Fiyatlarıyla)

Yıllar	GSMH Milyon TL	GSMH Büyüme (%)	Toptan Eşya Fiyat Endeksi	İhracat	İthalat
1931	5866	8.7	65	60	60
1932	5235	-10.7	56	48	41
1933	6064	15.8	49	58	45
1934	6430	6.0	51	73	69
1935	6234	-3.0	56	76	71
1936	7680	23.2	62	94	74
1937	7798	1.5	65	109	91
1938	8838	9.5	61	115	119
1939	8182	6.9	62	100	93

Kaynak: Parasız, 2004: 40-42.

Devletçi sanayileşme döneminde, 1932 ve 1935 yılları haricinde, büyüme oranları sürekli olarak pozitif olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde enflasyon oranlarında dönemin ortalarına doğru düşüş yaşanmış, daha sonra yine bir miktar tekrar artış yaşanmıştır. 1938 yılı hariç dönem boyunca ihracat ithalatı aşmış, 1938 yılında sadece dış ticaret açığı verilmiştir. Bu dönem değerlendirildiğinde makro ekonomik değişkenlerde istikrarın korunduğu, yine çoğu değişkende iyileşmenin yaşandığı görülmektedir.

Devletçi sanayileşme döneminin devletçilik yanının gerilemeye başladığı 1946–1950 yılları arasında, Türkiye’de uygulanan ekonomi politikalarının ve iç ve dış faktörlerin de etkisiyle büyüme, enflasyon, dış ticaret rakamlarında ciddi gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeleri tablo 12 yardımıyla incelemek mümkündür.

Tablo 2.4. Devletçiliğin Son Döneminde Büyüme, Enflasyon ve Dış Ticaret Rakamlarındaki Gelişmeler (1946–1950)

Yıllar	Büyüme Hızı (% Olarak)	Enflasyon Oranı (% Olarak)	İhracat Bin \$	İthalat Bin \$	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %
1946	31.9	104.4	214.580	118.889	180.5
1947	4.2	1.1	223.301	244.644	91.3
1948	15.9	7.5	196.799	275.053	71.5
1949	-5.0	8.0	247.825	290.220	85.4
1950	9.4	-10.2	263.424	285.664	92.2

Kaynak: Tokgöz, 2001: 133 ve Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden derlenmiştir.

Devletçi sanayileşme döneminin son yıllarında (1946–1950) büyüme hızı, 1949 yılı haricinde sürekli pozitif gerçekleşmekle birlikte, bu dönemde ortalama büyüme hızı %11 civarında gerçekleşmiştir. Enflasyon oranları dönemin başında %104.4 gibi yüksek bir seviyeden, dönem sonunda % -10.2 seviyelerine gerilemiştir. Dönemin başında ihracat rakamının ithalat rakamının çok üzerinde gerçekleşmesine rağmen, dönemin ortalarına gelindiğinde bu tablonun değiştiği ve 1948 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranını en düşük seviyeye ulaştığı görülmektedir. Bu tarihten sonra ihracat ithalattan daha hızlı bir artış eğilimi yakalayarak, dönemin sonunda ihracatın ithalatı karşılama oranı %92.2 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

2.4. Planlı Kalkınma Dönemine Geçişin Nedenleri

1950-1960 döneminde istikrarsız bir büyüme sürecine tanık olunmuştur. Her ne kadar 1954'e kadar olan dönemde iç ve dış koşulların iyi gitmesiyle hızlı bir kalkınma süreci yaşanmış olsa da 1954'ten sonra döviz dar boğazı, yüksek enflasyon ve artan dış açıklar gibi olaylarla kriz yaşanmıştır. Bu krizin nedeni iç ve dış kaynakları zorlayarak, dengesiz ve koordinasyonsuz bir kalkınma modeli yürütmüş olmamızdır. Dönemin sonlarına doğru ekonomik bir makro plana bağlanması görüşleri ağırlık kazanmaya başlamıştır.

1950’li yılların başlarında elverişli olan dış ve iç şartlar, ekonomide olumlu sonuçlar doğurmuştur. Ancak 1955’li yıllardan sonra görülen dış ticaret açıkları ve enflasyonist ortamın yarattığı istikrarsızlıklar, ekonominin her geçen gün daha ağır şartlarda işlemesine neden olmuştur. Bütün bu yaşanan olumsuz gelişmeler sonucunda, ekonomi dışarıya bağımlı hale gelmiş, reel gelir düşmüş, büyüme oranları yavaşlamıştır. 1960 sonrasında karma ekonominin geleneksel sayılan prensiplerine uyum sağlanarak iktisadi teşebbüslere gerekli önem verileceği üzerinde durulmuştur (Kılıçbay, 1992:113). 1960 sonrasında diğer bir olgusu iktisat politikalarını bilimselleştirmek, koordinasyonu sağlamak ve bunlara bağlı olarak istikrar kazanmak olmuştur (Kılıçbay, 1992:113). 1950 – 1960 dönemi ekonomisi istikrarsızlıklara sahne olmuş ve ekonomide yaşanan bu istikrarsızlıkların temel nedeni olarak; Türkiye’nin iç ve dış kaynaklarını zorlayarak dengesiz, koordinasyonsuz bir kalkınma çabası sürdürmesi, buna karşılık etkin bir kaynak kullanımını sağlayamaması gösterilmiştir (Kılıçbay, 1992:113). Olumsuz gelişmelerin yaşandığı böyle bir ortamda, özel kesimin ekonomik gelişmeyi tek başına sağlayamaması, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) üretim kapasitelerinin genişletilmesini ve yeniden yapılandırılarak işler hale getirilmelerini zorunlu kılmıştır. 1958’li yıllara gelindiğinde iç ve dış çevrelerde ekonominin bir plana bağlanması savunulmaya başlanmıştır (Boratav, 2007:118). Zamanın hükümeti ise planlama fikrine hiç de sıcak bakmamaktadır. Hükümetin bu tutumuna karşılık planlama fikrini sivil ve askeri kesim desteklemektedir.

Bütün bu sosyal ve ekonomik gelişmelerin ışığında Türkiye’de 1960’lı yıllardan sonra ekonomi ve dış ticaret politikalarında radikal değişiklikler yapılmıştır. “Planlı Kalkınma Dönemi” olarak adlandırılan bu dönemde ekonomi beşer yıllık planlara ayrılarak yönetilmeye çalışılmıştır. Planlı Dönem’e geçilmesinin ilk somut adımı 1961 Anayasası’nda atılmıştır. 1961 Anayasası daha hazırlanırken, 1961 yılında çıkarılan bir kanunla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. DPT kalkınma planlarını hazırlamak ve yürütmekle görevlendirilmiştir. Bu gelişmelerle birlikte 1962 yılında Türkiye’de planlı kalkınma dönemi resmen başlamış ve 1963-1967 yılları arasında kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BBYKP) hazırlanmıştır (Temel, 2002:53).

Planlı politikaya geçiş bazı zümrelerce eleştirilere sebep olmuştur. Plana karşı fikir ve görüşlerini ortaya atan başlıca grupları şu şekilde sıralayabiliriz (Kılıçbay, 1992:115).

- İktidarda bulunan hükümet
- Siyasi partiler

- Özel teşebbüs kuruluşları ve temsilcileri
- Bazı meslek kuruluşları
- Fikir ve bilim merkezleri
- Genellikle basın

Türkiye’de, siyasi felsefesi ne olursa olsun iktidar partileri ve hükümetleri planın ya temel yaklaşımından şikâyet etmişler, ya kendilerinden önceki iktidarların hazırladıkları modeli beğenmemişler ve çoğu, açıkça belirtmeseler bile, planın kısıtlayıcı tesirinden rahatsız olmuşlardır. Bu sebepten hareketle planlar siyasi iktidarlara ve hükümetlere göre değişen bir yaklaşımla bakış açılarıyla değerlendirilmiş ve uygulanagelmiştir (Kılıçbay, 1992:115). Değerlendirmeye siyasi partiler perspektifinden bakıldığında, burada uygulamadan çok fikir, felsefe ve ideolojinin daha önem taşıdığı gözlemlenir. Özel sektör planlara karma ekonomi modeli perspektifinden yaklaşmakta ve sektörde oluşabilecek bölünmelere dikkat çekmektedir. Meslek gruplarına gelince, bunların bazıları -örneğin işçi sendikaları- plan sonuçlarıyla yakından ilgilidir (Kılıçbay, 1992:115). Bu grup konuyu istihdam, ücretler ve öteki işçi haklarına tesirleri yönünden ele almışlardır. Dönemin basını ve akademik merkezleri ise olumlu ve olumsuz etkileri olmasına rağmen bu reformist hareket karşısında geren ilgiyi göstermemişlerdir.

2.4.1.1. Kalkınma Planlarının Özellikleri, Stratejileri Ve Amaçları

Türkiye, 1963 yılında planlı döneme girerken, ülkenin sosyoekonomik potansiyelini değerlendirmek ve bu potansiyeli orta dönemde planlarla en iyi şekilde yönlendirebilmek için, amaç ve hedeflerin önceliklerini tespit eden 15 yıllık perspektif plan hazırlama gereği duymuştur(<http://esk.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc>). Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planları, 1963-1977 perspektif plana göre hazırlanmış olup; Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı temel altyapı yatırımlarına, istihdam sorununa ve yeniden düzenleme konularına ağırlık verirken, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı özellikle sanayi sektörünün ekonomide sürükleyici sektör niteliği kazanması ilkesini benimsemiştir (<http://esk.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc>). Dönem içindeki planların özellikleri daha ayrıntılı şekliyle aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

2.4.1.1.1. Kalkınma Planların Özellikleri

1962 yılından sonra uygulamaya konulan Beş Yıllık Kalkınma Planlarının ortak temel özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Bu dönemde hazırlanan kalkınma planları 1930 yılında hazırlanan sanayi planlarının aksine kısmi değil, ekonominin bütünü kapsayan makro nitelikli planlardır.
- Kalkınma planları kamu kesimi faaliyetlerini doğrudan, özel kesimin faaliyetlerini ise dolaylı olarak planlamaktadır.
- Kalkınma planları kamu kesimi için emredici, özel kesim için yol gösterici nitelik taşımaktadır.
- Kalkınma planları ile kısa, orta ve uzun vadeli planlama amaçlanmıştır.
- Kalkınma planlarında GSMH için hedeflenen büyüme hızına ulaşılması temel amaç olarak belirlenmiştir.
- Kalkınma planlarında hem nicel hem de nitel değişkenlere yer verilmiştir.
- Tüm kalkınma planlarında sanayileşme öncelikli amaçtır ve “Kalkınma özdeştir sanayileşme” ilkesi benimsenmiştir.
- Kalkınma planlarında ithal ikameci sanayileşme politikası benimsenmiştir.
- Kalkınma planlarında Prof. Dr. J. Tinbergen tarafından oluşturulan Harrod Domar büyüme modeli kullanılmıştır.

Bu dönemde hazırlanan kalkınma planlarının gerek teknik ve metodolojik özellikleri, gerekse genel anlamda gelişme anlayışları arasında benzer özellikler vardır. Bütün bu benzerliklerin yanında her plan hazırlandığı dönemin özelliklerini ve hazırlayan siyasi kadronun eğilimlerini yansıtmaktadır.

Ayrıca planlı dönemde ithal ikameci sanayileşme stratejisine geçilmiştir. Bunun nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Altıntaş, 1986:10-11) :

- Dış ticaret hadlerinin sürekli olarak gelişmiş ülkeler lehine GOÜ aleyhine geliştiği düşüncesinin yaygınlığı,

- Bebek endüstrileri, teknik ve ekonomik yetersizlikler nedeniyle koruma gerekliliği,
- Dengeli kalkınmayı ve dışa bağımlılığın azalmasını sağlamak,
- Koruma olmadan gelişen sanayi dallarının; teknoloji düzeyi ve verimliliği düşük, emek yoğun, ileri ve geri bağlantıları zayıf tüketim malları sektörleri olması. Oysa koruma tedbirleriyle gelişen sanayi kollarının, modern, sermaye yoğun, teknolojik yeniliklerin hızlı olduğu, talebin gelir elastikiyetinin yüksek olduğu, diğer sektörlerle yoğun girdi-çıkıtı alışverişi olan sektörler olmasıdır.

Dolayısıyla dönemin en belirgin özelliği, iç piyasaya dönük, ithal ikameci sanayileşme stratejisinin, kalkınma planları eşliğinde sürdürülmesidir. Bu amaç doğrultusunda, ithal ikameci sanayiler koruyucu dış ticaret politikası, sıkı kambiyo denetimi, kamu yatırımlarının önemli bir bölümünün ithalatı ikame edecek alanlara kaydırılması, çeşitli teşvik tedbirleri ile özendirilmesi, maliye ve para politikası, mal ve faktör piyasalarına devlet müdahalesi gibi yollarla korunmuştur. Uygulanacak politikanın genel çerçevesi ve politika araçları beşer yıllık kalkınma planları ve bu planlar doğrultusunda hazırlanan yıllık programlarda belirlenmiştir. 1960'lardan itibaren kamu girişimi genellikle sermaye yoğun ara malları üretimine yönelirken, özel girişimciler dayanıklı tüketim malları üretiminde ağırlığını hissettirmeye başlamıştır.

2.4.1.1.2. Kalkınma Planlarının Stratejileri ve Amaçları

1962 yılından sonra uygulamaya konulan Beş Yıllık Kalkınma Planlarının ortak temel stratejilerini ve amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Bütün kalkınma planlarının değişmeyen birinci amacı, milli gelirin yüksek ve istikrarlı bir hızda büyümesidir. BBYKP ve İBYKP döneminde GSMH'nin ortalama büyüme hızı %7, ÜBYKP döneminde ise %7.9 olarak hedeflenmiştir.
- Kalkınma planlarının diğer öncelikli bir amacı toplumun yaşam düzeyini yükseltecek, ekonomik büyümenin aracı ve toplumsal ve ekonomik gelişmenin temel şartı sanayileşmenin sağlanmasıdır.
- Ödemeler bilançosu sorunlarının çözümlenerek, dış kaynaklara olan bağımlılığın hem mutlak hem de nispi oranda azaltılması amaçlanmaktadır.

- Ek istihdam olanaklarının artırılması, uzun dönemde işsizliğin azaltılarak sürdürülebilir bir seviyeye indirilmesi amaçlanmaktadır.
- Kalkınma planlarının hepsinde sosyal adaletin yaygınlaştırılmasına ve gelir dağılımı adaletsizliğinin azaltılmasına çalışılmıştır.
- Ülke içindeki amaçların yanı sıra Türkiye'nin uluslararası ekonomik entegrasyona katılımını arttırmak amacıyla bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda ÜBYKP döneminde Avrupa Topluluğu'na entegrasyon için önemli çalışmalar yapılmıştır.
- Sayılan öncelikli amaçlara ek olarak birçok önemli amaca daha yer verilmiştir. Bunlar; bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesi, kooperatifleşmenin geliştirilmesi, KİT'lerin yeniden organizasyonu, doğal çevrenin korunması, ekonomide verimin yükseltilmesi, sağlıklı kentleşmenin sağlanması gibi uzun vadeli amaçlardır. Aşağıdaki tabloda Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndaki hedefler ve gerçekleştirmelerle İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planının hedefleri görülmektedir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında öngörülen %7 büyüme oranına hemen hemen ulaşılmıştır. Öte yandan büyümenin yapısındaki değişimler daha da önemli olmuştur. Tarım da izlenen politikalar, üretimin artırılması ve ürün farklılaştırılması yönünde olmuştur. Oysa 1950'li yıllarda tarımsal üretim artışı yeni alanların tarıma açılması şeklinde olmuştur. Endüstriyel üretimde özel sektöre gerek daha fazla önem verilmiş ve özel sektörün otomobil üretimi, çimento, kimya ürünleri, lastik vb. çok çeşitli alanda yatırım yaparak daha aktif bir rol üstlenmesi istenmiştir. Aşağıdaki tabloda yatırımların amaç ve gerçekleşmesini göstermektedir.

Aşağıda sektörel olarak üretim artışının öngörülenlerden farklı olduğunu göstermektedir. Örneğin beş yılda üç iyi rekolte dönemine rağmen tarımda üretim artışı öngörülen düzeye ulaşamamıştır. Benzer şekilde endüstri sektöründe de üretim artışı öngörülenlerin gerisinde kalmıştır. Buna karşılık hizmetlerdeki artış öngörülenden fazla olmuştur.

1960'lı yıllarda enflasyon oranı sürekli olarak denetim altında tutulmuştur. Bu dönemin bir özelliği de daha önceki yıllara ait sağlıklı verilerin bulunmamasına karşın

DPT'nin yaptığı çalışmalarla çeşitli verilerin elde edilmesindeki kapsam ve yöntem farklılıklarının büyük ölçüde giderilerek daha sağlıklı verilerin ortaya konulmasıdır.

Bazı iktisatçılara göre 1960'lı yıllarda Türk özel sektörü modem sektörde gelişmiş ülkelerdeki girişimcilerin davranışlarına benzer davranış göstermiştir. Bu dönemde zaman zaman talep değil girişimcilerin bekleyişleri fiyatları etkilemiştir. Özellikle 4 Ağustos Kararlarından sonra yaşanan düzeltici yüksek oranlı enflasyonun etkisiyle Türk girişimcileri fiyatları öncelemeye başlamışlar ve böylece zaman zaman fiyatlardaki artış talebin önüne geçmiştir.

Öte yandan 1963'te kabul edilen yeni Toplu Sözleşme ve Grev Yasası'nı izleyen dönemde sendikalar enflasyonu maliyetler ve gelirler yönünden arttırmaya neden olabilecek ücret artışları elde etmeye başlamışlardır. Maliyet artışlarının yarattığı stagflasyonist etkiler karşısında gerek işverenler kesiminden gerekse sendikalardan gelen tepkiler karşısında hükümetin parasal onay vermesi, ülkemizde maliyet enflasyonunun koşullarının varlığını göstermektedir.

2.5. Planlı Kalkınma Dönemleri (Bbkp – İbkp)

Kalkınma planlarının stratejileri ve amaçları her kalkınma planı döneminde ortak özellikler taşımakla birlikte, kalkınma planları farklı dönemlerde farklı stratejilerle uygulama alanı bulmuştur. Şimdi 1963-1973 yılları arasını kapsayan ilk iki kalkınma planını ayrıntıları ile incelemeye çalışalım.

2.5.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963–1967) Dönemi

BBYKP 1961 Anayasası'ndaki sosyal devlet ilkesine uygun olarak yeni bir karma ekonomik sistem anlayışını getirmiştir. Plan, hazırlandığı dönemin askeri müdahalesinden hemen sonra olduğu için reformist bir karaktere sahiptir. Bu nedenden dolayı BBYKP o güne kadarki uygulamalara kıyasla, reform ve denetimleri dolayısıyla kamu sektörüne daha fazla ağırlık vermiştir.

BBYKP çerçevesinde uzun dönemde ulaşılmak istenen amaçları şu şekilde sıralamak mümkündür;

- 15 yıllık süreçte Türkiye'nin kalkınması için gerekli olan her alan ve sahada üstün nitelikli bilim adamı ve uzman yetiştirilmesi,
- %7'lik büyüme hızının sağlanması,

- İstihdam sorununun çözüme kavuşturulması,
- Dış ödeme dengesinin sağlanması ve
- Bu hedeflerin sosyal adalet ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilmesidir.

BBYKP'nın yukarıda sayılan amaçlara ulaşabilmesi için GSMH'nin %18,3'ünün yatırımlara ayrılması gerektiği hesaplanmıştır. (Her yıl %7'lik bir büyüme hızına ulaşabilmek için; Harrod Domar büyüme modeline göre, Türkiye için Sermaye/ Hasıla oranının 2,6 olması gerekmektedir. (Büyüme Oranı \times Sermaye/ Hasıla) \rightarrow (%7 \times 2,6 = %18,3'lük bir oranın GSMH'dan yatırımlara ayrılması gerekmektedir). Ayrılacak olan bu yatırımın %3,5'inin dış kaynaklardan, %14,8'inin ise iç kaynaklardan karşılanması planlanmaktadır. Bu yatırımlar, planda kabul edilen karma ekonomik düzen anlayışına uygun olarak, hem kamu hem de özel sektör tarafından birlikte yapılacaktır. Planda 68 milyar liralık yatırım yapılması öngörüldüğü halde, gerçekleşen yatırım 64 milyar liraya ulaşabilmiştir. Bunun 34 milyarlık kısmı kamu, 30 milyar liralık kısmı ise özel sektör tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu da karma ekonomi anlayışının sadece isim olarak planda kalmadığını, uygulamada da işlerlik kazandığını göstermektedir. (<http://esk.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc>).

BBYKP'nın hedeflerini, ve gösterdiği ekonomik performansın başarısını tablo yardımıyla inceleyelim.

Tablo 2.5.Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Yıllık Sektörel Büyüme Hızları (Sabit Fiyatlarla) (1963-1967)

Sektörler	Plan Hedefleri	Gerçekleşme
Tarım	4,2	3,2
Sanayi	12,3	9,7
Hizmetler	6,8	7,9
İnşaat	10,7	8
Ulaştırma	10,5	7,2
GSYİH	6,9	6,4
GSMH	7	6,7

Kaynak: DPT, **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara, 1979.

BBYKP döneminde ortalama %6,7 oranında büyüme sağlanarak, hedeflenen %7'lik büyüme hızına yakın bir gerçekleşme sağlanmıştır. Ancak bu dönemde hizmetler sektörünün dışındaki hiçbir sektörde gerçekleşme rakamı, plan dahilinde belirlenen hedeflenen rakamın üzerine çıkmamıştır.

Tablo 2.6. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Sabit Sermaye Yatırımlarının GSMH İçindeki Payı ve Kaynakları (% Olarak) (1963-1967)

Sektörler	Plan Hedefleri	Gerçekleşme
GSMH içindeki Sabit Sermaye Yatırımları	18,3	16,0
İç Kaynaklar	14,8	14,2
Dış Kaynaklar	3,5	1,8

Kaynak: DPT, **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara, 1979.

Bu plan döneminde sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ya oranının %18,3'e ulaşması öngörülmüştür. Gerçekleşme ise GSMH'nın %16,0'ı dolayında olmuştur. Sabit sermaye yatırımlarının iç kaynaklardan karşılanan bölümünün GSMH'ya oranının %14,8, dış tasarruflardan karşılanan bölümünün ise %3,5 dolayında olması planlanmıştır. Sabit

sermaye yatırımlarının iç tasarruflardan karşılanan bölümünün GSMH'ya oranı %14,2, dış tasarruflardan karşılanan bölümünün GSMH'ya oranı ise %1,8'dir. Bu plan döneminde sermaye birikiminde hedeften geri kalma, dış tasarrufların öngörülen ölçüde gerçekleşmemesinden kaynaklanmaktadır. Buna karşılık ortalama iç tasarruf oranı hedeflenen rakama önemli ölçüde yaklaşmıştır.

Tablo 2.7. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Bazı Makro Ekonomik Değişkenler (1963-1967)

Yıllar	Enflasyon (% Olarak)	İhracat (000 \$ Olarak)	İthalat (000 \$ Olarak)	Dış Ticaret Dengesi
1963	4,3	368.087	687.616	-319.529
1964	1,2	410.771	537.229	-126.458
1965	8,1	463.738	571.953	-108.215
1966	4,8	490.508	718.269	-227.761
1967	7,6	522.334	684.669	-162.335
Ortalama	5,2	---	---	---

Kaynak: TÜİK.

BBYKP döneminde ortalama enflasyon %5,2 gibi oldukça düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. Düşük enflasyon ortamında gerçekleşen büyümenin, hedeflenen büyüme rakamına yakın bir seviyede gerçekleşmesi, istikrar içinde büyümenin sağlandığını göstermektedir. (<http://esk.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc>). Dönem başında oldukça yüksek seviyelerde olan dış ticaret açığı dönemin ortalarına doğru azalmış ve dönem sonunda dönem başına göre %50 azalmıştır.

BBYKP'nın hedefleri ve gösterdiği ekonomik performansın gelişimi göz önüne alındığında, planın çok fazla sapma göstermediği görülmektedir. Bu nedenden dolayı, bu plan döneminde gerçekleştirilen sanayileşme ve kalkınmanın önemli ölçüde etkili ve başarılı olduğu söylenebilir.

Bu planlı dönem, Türkiye'nin Avrupa'da gerçekleştirdiği faaliyetler açısından değerlendirilecek olunursa; Türkiye 25 Mart 1957 Roma Antlaşması ile kurulan Avrupa

Ekonomik Topluluğu (AET)'na ilk defa 1959 yılında girme teşebbüsünde bulunmuştur. Dört yıl süren müzakerelerden sonra 12 Eylül 1963'de Türkiye ile AET arasında Ankara Anlaşması imzalanmış ve 1964 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye ile AET arasında imzalanan bu anlaşmada, Türkiye'nin üç dönemden geçmesi sonucunda topluluğa tam üye olarak katılması öngörülmüştür. Bu dönemler; hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönemdir (İlkin, 1970:411).

Bu dönemde imzalanan Ankara Anlaşması ile Türkiye'nin bir kesimi müşterek pazara girmenin Türk sanayisini olumsuz yönde etkileyeceğini savunurken, diğer bir kesimi ise Türkiye'nin iktisadi refahını müşterek pazarda görmektedir. Topluluk üyesi devletler ile Türkiye arasında ithalatta olduğu gibi ihracatta da, gümrük vergilerine ve anlaşmanın hedeflerine aykırı bir koruma sağlamayı amaçlayan tedbirler yasaklanmıştır. Bu anlaşma ile Türkiye, topluluk dışı ülkelerle yaptığı ticarete, topluluğun gümrük tarifelerini uygulamayı kabul etmiştir (Çamoğlu, 1963:644).

2.5.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968 – 1972) Dönemi

BBYKP'nda kamu sektörü ön planda iken, İBYKP'nda hedeflenen ekonomik kalkınma stratejisi ve ekonomik rejim sosyal reformların gerçekleştirilmesinden ziyade, özel teşebbüsün ve özel sanayinin teşvik edilmesi unsuru ön plana çıkmaktadır. Bu farklılığa rağmen her iki plan şekil ve içindekilerin düzenlenmesi bakımından birbirinin hemen hemen aynısıdır.

İBYKP'nın temel ekonomik hedefi BBYKP'nda olduğu gibi ekonomide yüksek düzeyde bir gelişme hızı sağlamak ve bunu sürdürülebilir kılmaktır. Bu amaç doğrultusunda İBYKP'nda ekonominin %7 büyümesini sağlamak temel hedefdir. Bu hedefe ulaşmak için GSMH'nin %22,75'inin yatırımlara ayrılması gerektiği hesaplanmıştır. (Her yıl %7'lik bir büyüme hızına ulaşabilmek için; Harrod Domar büyüme modeline göre, Türkiye için Sermaye/Hasıla oranının 2,88 olması gerekmektedir. (Büyüme Oranı × Sermaye/Hasıla) → (%7 × 2,88 = %22,75'lik bir oranın GSMH'dan yatırımlara ayrılması gerekmektedir).

İBYKP'nın ikinci temel hedefi ise ekonominin dış kaynaklara olan bağımlılığını azaltmaktır. Bu hedefle ihraç malları sanayinde üretilen mallar ile ithal malların ikamesi sağlanacaktır. Diğer bir deyişle ithal ikameci sanayileşme stratejisi bu planda ön plana çıkmaktadır. Bu iki temel hedefin yanında, ikinci planda fiyat istikrarı planın temel konularından birisi olmuştur. Bu planda ayrıca birinci plandan farklı olarak kentleşme

olgusu da özendirici bir biçimde ele alınmıştır. İstihdam ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin ortadan kaldırılması konusu ise birinci planla benzerlik göstermektedir.

İBYKP döneminde sanayiye verilen öncelik, yatırımların büyük bir bölümünün bu sektöre ayrılmasını gerektirmiştir. Ancak sanayi sektörüne yapılacak olan yatırımlar bu plan döneminde bazı ilkelere dayandırılmıştır. Bu ilkeleri şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Yatırım ve ara malları üreten temel, stratejik sanayiler kurulacak,
- Lüks tüketim malları üreten sektörlerin gelişmesi özendirilmeyecek,
- Ödemeler dengesindeki baskıları azaltmak için mümkün olan sanayi kollarında ihracatın artırılmasına ve uzun sürede karşılaştırmalı üstünlükler sağlayabilecek alanlarda ithal ikamesine önem verilecek,
- Türk sanayinin uzun dönemde, o zamanki adıyla Ortak Pazar sanayileriyle rekabet edebilir bir duruma getirilebilmesi için önlemler alınacak ve işgücü yoğunluğu fazla olan sanayi kollarına özel destek sağlanacak,
- Tarım sektörünün gelişmesi ve bu sektördeki verimliliğin artırılması için sanayide bu malları üretecek kollar baz alınarak desteklenecektir.

İBYKP'nın hedefleri ve gösterdiği ekonomik performansın başarısını aşağıdaki tablolar yardımıyla inceleyelim.

Tablo 2.8. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Yıllık Sektörel Büyüme Hızları (1968-1972)

Sektörler	Plan Hedefleri	Gerçekleşme
Tarım	4,1	3,1
Sanayi	12	7,6
Hizmetler	6,3	7,7
İnşaat	7,2	6,6
Ulaştırma	7,2	7,8
GSYİH	6,8	6,1

GSMH	7	6,3
-------------	---	-----

Kaynak: TÜİK:

İBYKP döneminde ortalama %6,3 oranında büyüme sağlanarak, hedeflenen %7'lik büyüme hızına yakın bir gerçekleşme sağlanmıştır. Ancak bu dönemdeki büyüme oranı BBYKP' nin gerisinde kalmıştır. Bu plan döneminde, hizmetler ve ulaştırma sektörünün dışındaki hiçbir sektörde gerçekleşme rakamı, plan dahilinde hedeflenen rakamın üzerinde gerçekleşmemiştir.

Tablo 2.9. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Sabit Sermaye Yatırımlarının GSMH İçindeki Payı ve Kaynakları (% Olarak) (1968-1972)

Sektörler	Plan Hedefleri	Gerçekleşme
GSMH içindeki Sabit Sermaye Yatırımları	21,3	16,1
İç Kaynaklar	19,4	15,5
Dış Kaynaklar	1,9	0,6

Kaynak: DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu planda sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ya oranı %21,3 olarak öngörülmüş, % 16,1 olarak gerçekleşmiştir. Sabit sermaye yatırımlarının bu plan döneminde yurt içi kaynaklardan karşılanan bölümünün GSMH'ya oranı %19,4, dış kaynaklardan karşılanan bölümünün de %1,9 olması hedeflenmiş, gerçekleştirmeler ise sırasıyla, %15,5 ve %0,6 olmuştur. Bu planda birinci plana oranla hem iç kaynaklarda hem de dış kaynaklarda daha fazla sapma görülmektedir.

Tablo 2.10. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Bazı Makro Ekonomik Değişkenler (1968-1972)

Yıllar	Enflasyon (%)	Dış Ticaret Açığı (Milyon \$)	İşçi Dövizleri
1968	3,2	-267,2	107

1969	7,2	-264,4	141
1970	6,7	-359,1	273
1971	15,9	-494,2	471
1972	18,0	-677,6	740

Kaynak: TÜİK.

İBYKP döneminde enflasyon oranları plan döneminin sonlarına doğru sürekli artmış ve son iki yılda çift haneli rakamlara ulaşmıştır. Dış ticaret açığında da enflasyondaki gelişmeye benzer bir gelişme yaşanmış ve dış ticaret açığı dönemin sonlarına doğru sürekli artış göstermiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı düşmüştür. İşçi dövizleri ise dönem boyunca sürekli artmıştır.

İBYKP döneminde, dış ticaret açığının artmasına ve Türk Lirası'nın aşırı derecede değerlenmiş olmasına bağlı olarak döviz girişleri azalmıştır. Bu olumsuz gelişmelerin önüne geçebilmek amacıyla 1970 yılında %40 oranında bir devalüasyon yapılarak TL'nin değeri 1 dolar= 9TL'den 15 TL'ye yükseltilmiştir. Yine aynı dönemde ihracatta katı kur uygulamasına devam edilmiş, ithal teminat oranları azaltılmış, miktar sınırlamaları (kotalar) arttırılmış, vergiler ve faizler yükseltilmiştir. KİT'lerin ürettiği ürünlere zam yapılmıştır. 1970 yılında uygulamaya konulan bu önlemler paketi devam eden dört yılda oldukça olumlu sonuçlar vermiş ve dış ticaret açıkları küçülmüştür. Bunun yanında yurt dışında çalışan işçilerin gönderdikleri dövizlerin beklenenin üzerinde artması, cari işlemler bilançosunun sadece 8 milyon dolar açıkla kapanmasına, 1973 yılında ise 484 milyon dolar fazla vermesine neden olmuştur.

2.6. Planlı Dönemde Ekonomik Yapı, Politikalar Ve Sektörel Gelişimler

1950'li yılların sonunda yaşanan ekonomik problemlere bir de siyasi bunalımlar eklenince, Türkiye, 27 Mayıs 1960'larda siyasal-toplumsal düzeyde olduğu gibi, ekonomik politikalar açısından da yeni bir döneme girmiştir. Başbakan ve iki bakanın idamı ile başlayan süreç, yeni bir Anayasa ve önceki dönemin genel ekonomik felsefesinden farklı uzun vadeli ekonomik planların yapıldığı ekonomik politikalar ile devam etmiştir. Öncelikle, 1960 yılında ordu kontrolündeki hükümet tarafından 91 numaralı yasayla Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. DPT'nin kuruluş amacı, beş yıllık kalkınma planları

yapmak ve uzun vadeli perspektif dahilinde yıllık planlarla beş yıllık planların uygulanmasını sağlamaktır. Kuruluşunda bağımsız bir olarak oluşturulmaya çalışılan DPT, yüksek planlama kurulu tarafından yönlendirilmektedir. Yüksek Planlama Kurulunun belirlediği ana strateji, bakanlar kurulu tarafından onaylanarak ilgili prosedürler çerçevesinde uygulamaya konulmaktadır (<http://www.tudoksad.org.tr/sector-hakkinda/dokum-sektoru-tarihsel-gecmisi/planli-kalkinma-donemi/>).

Kalkınma planlarının hazırlanmasında bazı aşamalar bulunmaktadır. Yatırım-tasarruf, dış ödemeler, üretim fonksiyonu, vergi, kamu harcamaları gibi. Burada dikkat çeken konu, kamu kurumlarının yatırım projeleri için ekonomik ve teknik yönlerden etkinlik araştırması yapılırken özel kesim için böyle bir araştırma mevcut değildir. Bunun nedeni, özel kesimin verimli olmayan projelere itibar etmeyeceğinin baştan ilke olarak kabul edilmiş olmasıdır. Ancak özel kesim projeleri de değerlendirilmekte, DPT'nin yararlı gördüğü projeler altyapı, ucuz kredi, sürekli enerji, vergi bağışıklığı gibi yollarla özendirilmektedir.

Kamu için emredici, özel kesim için yol gösterici olan kalkınma planları, iktisat politikalarının iskeletini oluşturmuştur. Korumacı iç pazara dönük ve ithal ikameci görüntüsüyle, devletçi sanayileşme dönemine benzemekle beraber, sanayileşmenin içeriği, yatırımların dağılımı ve sektör öncelikleri bakımından farklı bir dönemdir. Tarım kesiminin büyümesi ve pazara açılması, kentleşme ve tüketim kalıplarının değişmesi dayanıklı tüketim mallarının üretimine imkan sağlayan talep koşullarını oluşturduğundan, 1960 sonrası dönemde özel kesim genellikle tüketim ve dayanıklı tüketim malları üretimine yönelirken, kamu kesimi KİT'ler aracılığıyla aramalı üretiminde yoğunlaşmaya başlamıştır (<http://www.tudoksad.org.tr/sector-hakkinda/dokum-sektoru-tarihsel-gecmisi/planli-kalkinma-donemi/>).

Bu dönemde malların durumuna göre değişen uygulamalar yapılmıştır. Yerli üretimin ülke içi talebi karşıladığı durumda, yapılacak bir dış alım için bazı mallarda fiyat ve kalite farkına bakılmaksızın tümüyle yasaklamaya gidilirken, diğer bazı mallar için gümrük vergisi ve kota ile sınırlama yoluna gidilmiştir. Eşzamanlı olarak, yatırım indirimli ve vergi başlığı gibi araçlarla yatırımlar özendirilmiştir. Ayrıca, aşırı değerli kur politikası izlenerek yurt içinde üretilmeyen, dolayısıyla kısıtlamalara tabi olmayan sanayi giderlerinin dışarıdan ucuza sağlanması hedeflenmiştir. Ancak bu uygulama, bir taraftan girdi bakımından sanayinin dışa bağımlı hale gelmesine yol açmış, diğer taraftan başka

etmenlerin de zorlamasıyla ithal girdi fiyatlarının artması ve aşırı değerli kurun dış satım üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle giderek dış ticaret açığı büyümüş, ülkeyi ağır bir dış ödeme sorunu ile karşı karşıya bırakmıştır. Dış yardım, dış borç, işçi dövizleriyle kapatılmaya çalışılan dış ticaret açığı, 1970'lerin başında petrol fiyatlarının beş kat artması gibi etkenlerle bir raya gelince ülkeyi 1970'lerin sonunda bunalıma doğru sürüklemiştir.

2.6.1. Tarım Sektörü

Tarım sektörü 1960'lı yıllarda tarımsal üretim büyük ölçüde hava koşullarına bağlı olarak dalgalanma göstermiştir. Hava koşullarına bağlı olarak meydana gelmekte olan dalgalanmalar ve üretim artış hızı yetersizliği tarım gelirlerini, çoğunluğu tarım kaynaklı olan ihracatı ve dolayısıyla döviz gelirlerini, destekleme fiyatlarını, stok finansmanlarını, tarımla beslenen sanayi sektörünü ve fiyat genel düzeyini etkilemiş ve yılı içinde giderilen ve giderilmesi mümkün olmayan bazı olumsuz eğilimler yaratılmıştır (Bulut, 2006:224). 1963 yılından itibaren yürürlüğe konan Birinci Beş ve İkinci Beş Yıllık plan dönemi için ekonominin sürükleyici sektörü olarak sanayinin öngörülmesine ve uygulamanın bu ilkeyi gerçekleştirecek şekilde yürütülmesine rağmen, tarım sektörü ekonomideki ağırlığını sürdürmüştür.

Birinci ve İkinci Plan dönemleri karşılaştırıldığı zaman tarım sektörünün ortalama büyüme hızının her iki dönemde de %3.8 olduğu ve değişmediği görülmektedir. Bu oran tarım sektöründeki gelişmelerin Birinci ve İkinci Planda %4.7 olarak saptanmış olan hedeflerin altında kaldığını göstermektedir (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/308845>).

İkinci Plan döneminde modern girdi kullanımında, yatırımlarda, örgütlenmede ve tarımsal üretimde önemli gelişmeler olmuş, ancak bu alanlarda planın öngördüğü düzeylere ulaşamamıştır. Bitkisel üretimde plan hedefi %4.4 iken gerçekleşme %4.2, hayvancılık ürünlerinde hedef %4.8 iken gerçekleşme %3.2 orman ürünlerinde hedef %6.9 iken gerçekleşme %5.5, su ürünlerinde hedef %6.9 iken gerçekleşme %5.2 olmuştur (Bulut, 2006:224).

Birinci plan dönemi başında yurt içi gelirlerin %41,2 sini teşkil eden tarım gelirlerinin payı dönem sonunda %35,4'e inmiştir. 1970 yılında bu payın %30,1 e düşeceği tahmin edilmektedir. Yurtiçi gelirlerdeki payına paralel olarak, tarımın gayrisafi milli hasılaya oranı da sürekli bir azalma göstermektedir 1962 de %35.7 olan bu payın 1970

yılında %25,5 e düşeceği tahmin edilmektedir (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/308845>).

Tarım sektörü yatırımları Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında toplam yatırımların %16 sı, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ise %14,8 i olarak öngörülmüş ancak gerçekleştirmeler çeşitli nedenlerle bu oranların altında kalmıştır. 1970 yılı gerçekleşmesinin toplam yatırımlar içindeki payının %12 kadar olacağı tahmin edilmektedir.

Tarım yatırımları incelenirken, köylünün kendi emeği ile tarım yatırımlarına kattığı değer hesaba katılmadığı, insan gücü yatırımlarının eğitim sektöründe, bayındırlıkla ilgili yatırımların bayındırlık sektöründe ve sulama ile ilgili bazı yatırımların enerji sektöründe gösterildiği göz önünde bulundurulmalıdır. Böyle olunca gerçek tarım yatırımlarının verilen değerler üstünde olduğu anlaşılmaktadır.

Türk ekonomisinin bir aşama devrine girdiği ve 10 Ağustos kararları ile yem ekonomik programın uygulanmasına başlanıldığı 1970 yılında bu tedbirler manzumesi içinde tarımla ilgili tedbirler de yer almıştır. Bu tedbirleri tarım kredilerine genel faiz haddi altında faiz oranı uygulanması yanında tarımsal kredilerde bankalara ve ödünç alanlara faiz farkı ödemesi yapılması ve tarım ürünleri fiyat desteklemesi olarak sayabiliriz. Bölgesel kalkınma ile ilgili tedbirler yoğun tarımı teşvik edecek ve az gelişmiş bölgelerde tarımsal yatırımları destekleyecek niteliktedir (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/308845>).

Kredi politikasının, tarım sektörünü olumlu olarak etkilemeye devam edeceği ve bu sektörün payına düşen kredi miktarında artışlar yaratacağı beklenirken, yükselen taban fiyatları ile sektör gelirlerinin artması ve böylece teşvik gören kesimsel büyümenin devalüasyonla artan ihracat potansiyelini değerlendirecek yönde gelişmesi amaç edinilmiştir.

2.6.2. Sanayi Sektörü

1960 lı yıllarda endüstrileşme politikasına 1963 yılında başlayan Birinci Beş Yıllık ve 1967 yılında başlayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planları damgasını vurmuştur (Boratov, 2007:120). Birinci ve İkinci Beş Yıllık Plan dönemlerinin ilk dörder yılları karşılaştırıldığı zaman sanayi kesimi ortalama yıllık büyüme hızının birincide %8.8, İkincide %7.7 olduğu görülür. İkinci Planın bu dönemdeki düşük gelişme hızı özellikle

1970 yılında sanayi kesiminde gerçekleşen çok düşük (%2.5) oranındaki katma değerinden ileri gelmiştir (Eşiyok, 2006:14).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı imalat sektöründeki gelişmenin tüketim mallarında ihracata, ara mallarında ithalat ikamesine ve ihracata yönelmesini öngörmüştür. İmalat sanayi içinde tüketim malları üreten bölümün payının 1962 de %67.8 iken 1971 de %47.8 e ineceği öngörülmekteydi. Ancak yatırım malları üreten bölüm, aynı olumlu hareketi gösterememiştir. Bu bölümün örneğin 1971 de imalat sanayi içinde payı %17.8 oranında öngörülmüştür. Gerçekleşme tahmininin ise ancak %14 olabileceği öngörülmüştür. Planlı kalkınma döneminde sanayi kesiminde % 14.7 olan en yüksek hıza 1968 yılında ulaşılmıştır.³

Madencilik, imalat sanayi ve enerji alt sektörlerini kapsayan sanayi sektörü, planlı kalkınma döneminde ekonominin sürükleyici sektörü olarak öngörülmüş ve uzun vadede, gerekli yapısal değişikliklerle, ekonomik bünyenin tarımsallıktan sanayileşmiş hale gelmesi, planlarda en önemli hedefler arasında yer almıştır (Eşiyok, 2006:15).

Milli gelir içinde tarım sektöründen sonra en büyük pay bu sektöre düşmekte ve sanayi büyüme hızının tarım sektörü yıllık artışlarının çok üstünde seyretmeği nedeniyle, kesimsel ağırlık, sürekli olarak, sanayi yönünde gelişmektedir. 1962 yılında, sanayi gelirlerinin yurtiçi gelir içindeki payı % 16,7 iken Birinci Plan dönemi sonunda bu oran %19,5 e çıkmıştır. 1970 yılında da sanayinin yurtiçi gelirden %20,0 pay alacağı tahmin edilmektedir. Sanayi sektörünün ekonomimizdeki yerini tayin eden diğer bir gösterge sektör gelirlerinin gayrisafi milli hasılaya oranlarıdır. 1962 yılında %14,5, 1967 de %16,7 olan bu payın, 1970 yılında %17,0 ye yükseleceği tahmin edilmekteydi (http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/sayi42_pdf/6iksisat_kamu_isletme/sungur_onur_hidayetunlu.pdf).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı sanayi sektöründe ortalama yılda % 12,3, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı % 12,0 oranlarında artış öngörmüş, gerçekleştirmelerin Birinci Plan döneminde ortalama yılda %9,7 ve İkinci Plan döneminin ilk üç yılında %7,7 olmasına rağmen, ekonomide yapısal bir değişiklik başlamış, tarım sektörü katma değerinin, yurtiçi gelirlerden daha yavaş artması sonucu gerilemesiyle, ekonominin tarıma bağımlılık oranı azalırken, sanayiye bağımlılığı artmıştır (Bulut, 2006:229). 1963-1970 döneminde tarım sektörü katma değeri % 18,8 artarken, sanayi sektörü katma değeri %71,4'lik bir artış göstermiştir.

(http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/sayi42_pdf/6iksisat_kamu_isletme/sungur_onur_hidayetunlu.pdf).

2.6.3. Hizmetler Sektörü

Bu dönemde de hizmetler sektörü önemli gelişim ve değişimler yaşamıştır.

2.6.3.1. Bankacılık

Planlı dönemin başlangıcında, 1962 yılı sonunda, Merkez Bankası ve Devlet Yatırım Bankası dışında, 3 halk sandığı ile birlikte 13 özel kanunlarla ve 38 genel hükümler çerçevesi içinde kurulmuş 51 banka faaliyet halindeydi. 1962 yılı sonunda 1960 yılı içinde 153 sayılı kanuna uyularak tedrici tasfiyeye tabi tutulmuş olan 4 banka ile kendiliğinden faaliyetlerine son vermiş 2 banka tasfiye halindeydi. 153 sayılı Kanuna göre tedrici tasfiyeye tabi tutulmuş olan bankalar şunlardır: Doğubank, T. Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası, Esnaf ve Kredi Bankası, Sanayi Bankası. Faaliyetlerine kendiliğinden son vermiş olan bankalar, Bor Zürra ve Tüccar Bankası ile Amerikan Express Company'dir (<http://www.banka-kredileri.org/bankacilikta-planli-donem-1960-1980/>).

1962 yılından sonra, 1963 yılında Sınai Yatırım ve Kredi Bankası ve 1964 yılında Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası kurulmuştur. 1964 yılında Amortisman ve Kredi Sandığı yerine Devlet Yatırım Bankası kurulmuştur. Ankara, İstanbul ve İzmir Halk Sandıkları 1964 yılında kapatılarak T. Halk Bankasıyla birleştirilmiştir. 1963 yılında Tutum Bankası, Raybank ve T. Kredi Bankası 153 sayılı Kanuna göre tedrici tasfiyeye tabi tutulmuş, 1966 yılında Akşehir Bankası faaliyetine kendiliğinden son vermiştir. 1969 yılında Selanik Bankası Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası unvanını almıştır (<http://www.banka-kredileri.org/bankacilikta-planli-donem-1960-1980/>).

Söz konusu bankaların itibari sermayeleri 1962 de 4.026 milyon lira iken 1967 de 5.617 milyon liraya, 1969 da 8.213 milyon liraya ve 1970'te geçici rakamla 8.233 milyon liraya yükselmiştir. Bu bankaların ödenmiş sermayeleri 1962 de 3.089 milyon lira iken 1967 de 4.296 milyon liraya 1969 da 5.050 milyon liraya, 1970'te geçici rakamla 5.141 milyon liraya çıkmıştır. Bu bankaların yedek akçeleriyle karşılıkları toplamı 1962 de 1.147 milyon lira iken 1967 de 1.811 milyon liraya, 1969 da 2.288 milyon liraya ve 1970 de geçici rakamla 2,709 milyon liraya yükselmiştir (<http://www.banka-kredileri.org/bankacilikta-planli-donem-1960-1980/>).

2.6.3.2. Dış Ticaret

Türkiye gibi kalkınmakta olan ve kalkınmayı gerçekleştirmek için büyük yatırımlar yapmak zorunda olan ülkeler bakımından dış ticaret ayrı bir önem kazanmaktadır. Gerçekten hızlı bir ekonomik kalkınma, diğer sektörler yanında sanayiye özel bir ağırlık verilmesiyle mümkün olmakta ve bu yüzden yatırımların büyük kısmının gerçekleşmesi yurtiçinde üretilmeyen makine ve teçhizatın ithaline bağlı kalmaktadır. Zamanla sanayileşme yoğunlaşmakta ve ithalat talebi yükselmektedir. Buna karşılık bu ülkelerin ortak bir özelliği genellikle ham madde şeklindeki tarım ürünlerine bağlı ihracatlarının yeterli bir döviz kaynağı teşkil edememesi ve artırılma imkanının sınırlı olmasıdır. Şu halde ithalat ile doğrudan doğruya ilgili olan kalkınma çabaları, ithalatın finansmanı yoluyla ihracata da bağlanmaktadır (<https://www.mevzuatdergisi.com/2010/04a/02.htm>) .

Planlı kalkınmamızın hedeflerinden biri de ekonomik büyüme gerçekleştirilirken, belirli bir dönem sonunda ekonominin dış yardımlara ihtiyaç duymadan kendi kendine yeter hale getirilmesi ve dış finansmanların, gelişmiş ülkelerdeki gibi normal sermaye hareketleri miktar ve şartlarına kavuşturulmasıdır. Ancak planlı kalkınma döneminde sağlanabilen olumlu gelişmelere rağmen dış ticaretimiz milli gelirdeki artışlara paralel bir gelişme gösterememekte ve bu yüzden ekonomik büyümeyi yeter ölçüde destekleyici ve sürükleyici bir etken olamamaktadır (<https://www.mevzuatdergisi.com/2010/04a/02.htm>) .

Turizm sektöründeki gelişmelere ve işçi dövizlerindeki büyük artışa rağmen ödemeler dengesi açık vermekte, dış yardım imkanları birçok nedenlerle yeterli olamamaktadır. İthalatın kısılması yoluyla dış ticaret açığının kapatılması kalkınma hedeflerinden fedakarlığı gerektireceği için kabul edilemez; bu durumda bir yandan döviz kaynaklarının ve bu arada ihracatın artırılmasına, diğer yandan döviz kaynaklarının en rasyonel yolda kullanılmasına çalışılmaktadır.

2.6.3.3. Ulaşım

Kara, deniz ve hava ulaşımını kapsayan ulaştırma sektörü planlı dönem başında yurtiçi gelirlerin %6,5 ini ve gayrisafi milli hasılanın %5,6 sim meydana getirmekteydi. Bu sektörün büyüme hızının yurtiçi gelirler ve gayrisafi milli hasıla büyüme hızlarının oldukça üstünde gerçekleşmesi dolayısıyla bu paylar 1969 yılında, sırasıyla %8,0 ve %6,9 olmuştur. 1970 yılı geçici verilerine göre, ulaştırma sektörünün yurtiçi gelirlere oranının %8,2 ve gayrisafi milli hasılaya oranının %6,9 olacağı tahmin edilmektedir (http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/b13b2203029ed80_ek.pdf) .

Ulaştırma sektörü içinde kara ve deniz ulaşımının bir kısmı özel sektörde, karayolları alt-yapısı yapımı, bakım ve onarımı ile demiryolu ve hava ulaşımının tamamı ve deniz ulaşımının büyük bir kısmı kamu sektöründe toplanmıştır. Bu yüzden, toplam ulaştırma sektörü yatırımlarının çoğu kamu sektöründe yapılmaktadır. 1969 yılında toplam ulaştırma yatırımlarının %66,9 u kamu sektöründe gerçekleştirilmiştir.

Ancak planlı kalkınma döneminde toplam ulaştırma yatırımları içinde kamu sektörünün payı sürekli bir düşme göstermiştir. Bunun nedeni planlı dönem boyunca karayolları ulaşımının diğer ulaşım şekillerinden çok daha hızlı büyümesi ve bu ulaşım dalında faaliyet gösteren özel teşebbüslerin yatırımlarının artmasıdır.

1970 yılı ulaştırma ve haberleşme faaliyetleri ile ilgili istatistikler ilgili cetvelde gösterilmiştir. Bu bilgilere göre 1970 yılında asfalt, beton, parke devlet ve il yolları 1969 yılına kıyasla %9,6 oranında artarak 17.541 km. den 19.226 km. ye yükselmiş ve bu çeşit yolların toplam içindeki payı 1969 yılında %29,4 iken %33,9 olmuştur. Bu yıl içinde karayollarında taşınan yolcu sayısı bir yıl öncesine göre %9,2, yük miktarı % 11,4 artmıştır. 1970 yılı taşıt parkına ait istatistikler henüz toplanamamıştır (http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/b13b2203029ed80_ek.pdf).

2.6.3.4. İnşaat ve Konut

Bütün yatırımların yapı ile ilgili faaliyetlerini kapsayan inşaat sektörünü konut ve diğer inşaat olmak üzere iki alt kesimde incelemek mümkündür. Bu sınıflandırmada inşaat, konut dışı sosyal yapılarla bütün ekonomik sektörlerle ilgili yapıları kapsamına almaktadır.

Birinci Plan dönemi başında inşaat ve konut sektörleri yurtiçi gelirlerin %5,7 ve %3,4 ünü meydana getirirken, 1969 yılı sonunda yurtiçi gelirlerin %7,0 ve %5,5 ini teşkil etmişlerdir. Bu sektörlerin gayrisafi milli hasıla içindeki payları da planlı dönem boyunca devamlı artış göstermiş ve 1969 yılında %6,0 ve %4,7 e yükselmiştir. 1970 yılı geçici verilerine göre sektörlerin yurtiçi gelir içindeki paylarının inşaat için %7,3, konut için %5,7 ye, gayrisafi milli hasıla içindeki payların ise %6,2 ve %4,8 e yükseleceği tahmin edilmektedir. 1970 yılında bu payların hızlı artışı tarım ve sanayi sektörleri artış hızlarının yavaşlamasıyla ilgilidir. Katma değer artışlarının yıllık konjonktürel dalgalanmalardan etkilendiği inşaat ve konut sektörlerinde, planlı dönemde, katma değer artışları yılda ortalama %9,6 ve %9,7 olmuştur. 1970 yılına ait geçici rakamlara göre inşaat ve konut katma değer artış hızlarının %8,1 ve %9,1 olacağı tahmin edilmektedir (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/38283>).

Yukarıda da belirtildiği gibi inşaat sektörüyle ilgili faaliyetler bütün sektörleri kapsamakta ve bunun sonucunda inşaatla ilgili istatistikler çok geç hazırlanmaktadır. Bu sebeple burada, sektörlerdeki gelişmeleri sadece belediyelerce verilen inşaat ruhsatlarının durumuna göre değerlendirmek mümkün olabilecektir. İlgili cetvelde belediyelerce verilen inşaat ruhsatlarına göre 1969 ve 1970 yılları on bir aylık dönemlerini kapsayan yeni inşaat rakamları değer ve yüzölçümü itibariyle gösterilmiştir. Bu verilere göre 1970 yılı on bir ayında, 1969 yılı Kasım ayı sonuna göre, toplam inşaat, yüzölçümü itibariyle %11,3, değer olarak %11,8 oranlarında artmıştır. Bu verilere göre ev inşaatının değer olarak %2,1, yüzölçümü olarak %7,6 düştüğü, apartman inşaatının ise değer olarak %29,3, yüzölçümü olarak %26,3 arttığı, ticari yapıların değer ve yüzölçümü olarak yükseldiği, sınai yapılarınsa düştüğü görülmektedir. Ancak sınai yapılardaki gerileme 1969 yılında %55,4 iken 1970 yılında %6'dır. Kültürel, sıhhi ve sosyal yapılarda 1970 yılında da %14,4 oranında azalma vardır (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/38283>).

2.6.4. Turizm

Kalkınmakta olan ve ödemeler dengesi genellikle açık veren ülkelerde turizm sektörünün sağlayacağı dış gelirlere büyük önem verilmektedir. Türkiye'de de Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarında turizmin gelişmesi önemle ele alınmıştır. Ancak turizm yatırımlarının gerçekleştirilmesi birçok nedenlerle plan ve program hedeflerinin altında kalmaktadır. Turizm sektöründeki gelişmenin istenilen hiza ulaşamaması, yıllık programlarda turizm yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payının yükseltilmesini gerektirmiştir. Gerçekten Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında turizm yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı yaklaşık olarak % 1,4 öngörüldüğü halde yıllık programlarda bu oran 1965 yılından itibaren %2'nin üzerine çıkarılmıştır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı da bu oranı ortalama %2,3 olarak tespit etmiştir (http://www.academia.edu/12709151/Kalkinma_Planlarında_Turizm).

Turizm alanında planlı dönemde olumlu gelişmeler sağlanmışsa da çok büyük artışlar gösteren dünya turizm gelirlerinden memleketimiz henüz payını alamamıştır; turizm gelirlerinde sağlanan artışlara rağmen ulaşılan gelir seviyesi henüz, turizm potansiyelimizin çok altındadır. Turizm gelirlerindeki artışın yetersizliği yanında turizm ve dış seyahat giderlerindeki artış turizm sektörünün ödemeler dengesine yardımda bulunmasını önlemektedir.

2.7.Ekonomik Yapı Ve Politikalar Açısından Planlı Dönem Genel Değerlendirmesi

1958 yılında hazırlanan istiklal önlemleri, 27 Mayıs 1960'dan sonra sivil-asker bürokrasinin özlemlerinin de sonucu olarak, eskiden daha sıkı bir biçimde uygulanmaya devam etmiştir (Boratov, 2007:126). 1960'lı yıllarda planlı kalkınma süreciyle beraber etkin bir maliye politikası uygulanmaya başlanmıştır. Ancak kurumsal ve fonksiyonel olarak yapılacak çok şey olduğundan bu uygulama başarıyla devam etmiştir. 1964 yılında yapılan reforma rağmen sistemde belirsizlikler devam etmiştir. Harcamaların önemli kısmı, uzun yıllar bitirilemeyen ya da enflasyon nedeniyle beklenen maliyetin oldukça üzerinde gerçekleşen KİT yatırımları ve harcamalarından oluşmaktadır. 1960'lı yıllarda, merkez bankası kredi ve avanslardan faydalanma düzeyi iki kat artmış olan kamu mali kesiminin davranışları para arzının kontrolünde etkili olmuştur.

Bahsi geçen dönem Türkiye'sinde, benzer gelişmekte olan ülkelere göre ücretler yüksek gerçekleşmiştir. Diğer taraftan uygulanan para ve maliye politikalarındaki başarısızlıklar yanında iç ekonomi dışından kaynaklanan gelişmelerle enflasyon oranı artmış, mal ve hizmet üretimi durma noktasına gelmiş, yokluklar dönemi başlamıştır. Böyle bir süreç içerisinde, uygulanan bir gelir politikası ve başarısından bahsetmek zorlaşmıştır. Bununla beraber dönemde karma ekonomi modeli uygulanmış ve bu politika bazı zümrelerce eleştiri konusu olmuştur. Dikkat çeken en önemli unsur dönem içerisinde ve sektörel bağlamda konuyu ele aldığımızda hizmet sektöründe ilk üç Beş Yıllık Kalkınma Planında da hedeflerin aşıldığı ancak tarım sektöründe bu verimin sağlanamadığıdır (Boratov, 2007:120-130).

2.8. Liberal Döneminde Sektörel Yapıda Meydana Gelen Gelişmeler Ve Değişmeler (1950–1959)

Devletçilik ilkesinin ve buna bağlı olarak da devletçi sanayileşmeye yönelik olarak sürdürülen politikaların giderek zayıflamaya başladığı 1946–1950 dönemi, Türkiye'de iktisat politikalarında esaslı dönüşümlerin yaşandığı yıllar olmuştur.

Tablo 2.11. Liberal Dönemde GSMH, Sektörlerin Büyüme Oranları ve Sektörlerin GSMH İçindeki Payları (Sabit Fiyatlarla, Milyon TL)

Yıllar	Tarım		Sanayi		Hizmetler		GSMH	
	Büyüme (%)	Oran (%)	Büyüme (%)	Oran (%)	Büyüme (%)	Oran (%)	Değer	Büyüme (%)
1950	10,9	40,9	9,3	13,1	8,0	45,9	38.506	9,4
1951	19,8	43,4	2,6	11,9	9,6	44,6	43.446	12,8
1952	9,5	42,5	10,9	11,8	14,5	45,7	48.661	11,9
1953	8,7	41,5	19,2	12,7	11,6	45,8	54.091	11,2
1954	-13,9	36,8	9,2	14,3	3,6	48,9	52.480	-3,0
1955	9,8	37,5	11,3	14,7	5,5	47,8	56.642	7,9
1956	5,0	38,2	9,6	15,6	-0,3	46,2	58.428	3,2
1957	6,5	37,7	10,7	16,0	7,9	46,3	62.995	7,8
1958	9,2	39,3	5,6	16,2	0,4	44,4	65.884	4,5
1959	0,3	37,9	3,6	16,1	7,6	45,9	68.521	4,1

Not: 1968 fiyatlarıyla ifade edilmiştir. İzafi banka hizmetleri sektörlerden düşülmüştür.

Kaynak: TÜİK, a.g.e., s.694 ve 730'daki tablolardan derlenmiştir.

Liberal dönemde yaratılan GSMH değeri 1954 yılı haricinde sürekli artış eğilimi göstermiş ve ekonomi ortalama olarak %7 oranında büyümüştür. Bu dönemde kalkınmanın stratejik sektörü olarak tarım sektörü belirlenmiş olmasına rağmen, en yüksek büyüme oranı %9,2 ile sanayi sektöründe yaşanmıştır.

2.9. 1980 Yılı Sonrası Türkiye'de Ekonomi ve Dış Ticaret

1980 sonrası dönem 24 Ocak Kararlarının incelenmesi ile daha net anlaşılacaktır. Ancak daha öncesinde 24 Ocak Kararlarının temel sebepleri yani öncesinden oluşan sorunlar üzerinde durulmalıdır (Parasız 2004: 281-284):

- Ekonomik alanda alınan kararların uygulamaya konmasında gecikmeler yaşanması

- 1980 yılına kadar sürekli artan enflasyon oranlarının mevcut olması ve bunun önüne geçilememesi
- Üretim bağlamında petrol ve enerji girdilerinin yetersizliği ve buna bağlı olarak kapasite kullanım oranında görülen düşüşler.
- Yeterli ithal girdi malı ithal edilemediğinde buna bağlı olarak ihracatta da görülen yavaşlamalar
- Yurtiçinde oluşan tasarrufların yeterli olamaması ile azalan yatırımlar
- 1980 yılına doğru alınan kısa vadeli dış borç yükünün ağırlaşması
- Dönemde mevcut olarak izlenen içe dönük ithal ikameci politikaların döviz darboğaz sorununu ortaya çıkarması
- Dönemde gelir dağılımlarında yaşanan adaletsizliklerde artış gözlenmesi

Yukarıda sayılan maddeler 24 Ocak Kararlarını gerekli hale getirmiştir. 24 Ocak Kararlarının temel ilkeleri de aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Ekonomi ile ilgili mikro kararlar yerine makro kararlar alınarak tutarlık sağlanması
- İmalat sanayi buna dayalı ihracatta özel sektörün daha etkin bir rol oynaması ve özel sektörden mümkün olduğunca daha çok faydalanılması sağlanmalıdır
- Ekonominin sağlıklı bir şekilde büyümesinin sağlanması; ancak bundan önce enflasyonun kontrol altına alınması gerekmektedir
- Enflasyonun kontrol altına alınabilmesi için kamu sektörüne ait finansman açıklarının zamanlar kapatılması gerekmektedir.
- Yeni girişimler gerçekleşmeden önce hali hazırda bulunan atıl kapasiteli yatırımlardan faydalanılması gerekmektedir
- İhracat artırılmalı ve bunun için daha realist bir esnek döviz kuru politikası belirlenmelidir
- Tasarrufların arttırılması in gerçekçi bir faiz politikası izlenmelidir.

24 Ocak 1980 Kararlarının daha iyi anlaşılabilmesi için dönemin bazı ekonomik göstergelerinin yer aldığı tabloya yer verilecektir.

Tablo 2.12. 24 Ocak 1980 Kararları Öncesinde ve Sonrasında Makro Ekonomik Gelişmeler ve Politika Göstergeleri

Yıllar	GSYH	GSMH	Eksik İstihdam Oranı %	Enflasyon Oranı %	Gayri Safi Yatırım	Mal İhracatı ve Hizmetler	Cari Hesap Bilançosu
1974-76	8.8	8.7	7.1	20.7	23.8	6.3	-4.1
1977	5.1	4.1	7.6	24.5	35.4	4.8	-6.8
1978	4.3	2.9	8.1	43.7	22.2	5.2	-2.5
1979	-0.6	-0.4	9.4	71.1	21.1	4.3	-2.4
1980	-0.5	-1.1	10.7	105.7	20.4	6.5	-5.5
1981	3.6	4.1	11.2	41.9	19.8	10.6	-2.9
1982	4.5	4.5	11.8	27.2	19.7	15.1	-1.5
1983	3.9	3.3	12.4	28.0	19.0	15.8	-3.4
1984	6.0	5.9	12.4	49.9	19.0	19.8	-2.6
1985	4.2	5.1	12.6	43.6	20.7	21.1	-1.9
1986	7.3	8.1	12.3	36.6	24.3	18.3	-2.7
1987	6.5	7.4	12.5	37.1	-	-	-

Kaynak: (Parasız 2004: 279)' dan faydalanılmıştır.

Yukarıdaki tabloda yer alan veriler ışığında, özellikle 1980 yılına gelinirken GSYH ve Mal İhracatında belirgin bir azalma olduğu söylenebilir. Mal ihracatındaki kırılmanın sebebi 24 Ocak 1980 Kararları'nın uygulanmaya başlanmasıyla birlikte, politikaların etkinliğini göstermiş olmasıdır. Yine yukarıdaki tabloda yer alan bilgiler ışığında 24 Ocak 1980 Kararları ile beraber özellikle dış ticaret analizi yapıldığında rakamlarda ciddi iyileşmeler görülmektedir.

2.10. 2000'li Yıllarda Dış Ticaret Göstergeleri

Aşağıdaki tabloda 2000-20014 yılları arasındaki dış ticaret göstergeleri daha ayrıntılı şekilde gösterilmektedir.

Tablo 2.13. 2000 -2014 Yılları Dış Ticaret Göstergeleri

Yıl	İhracat	Değişim	İthalat	Değişim	Dış Ticaret Dengesi	Dış Ticaret Hacmi Dengesi	Karşılama Oranı
2000	27.774	4.5	54.502	34.0	-26.727	82.277	51.0
2001	31.334	12.8	41.399	-24.0	-10.064	72.733	75.7
2002	36.059	15.1	51.553	24.5	-15.494	87.612	69.9
2003	47.252	31.0	69.339	34.5	-22.086	116.592	68.1
2004	63.167	33.7	97.539	40.7	-34.372	160.706	64.8
2005	73.476	16.3	116.774	19.7	-43.297	190.250	62.9
2006	85.534	16.4	139.576	19.5	-54.041	225.110	61.3
2007	107.271	25.4	170.062	21.8	-62.790	277.334	63.1
2008	132.027	23.1	201.963	18.8	-69.936	333.990	65.4
2009	102.142	-22.6	140.928	-30.2	-38.785	243.071	72.5
2010	113.883	11.5	185.544	31.7	-71.661	299.427	61.4
2011	134.906	18.5	240.841	29.8	-105.934	375.748	56.0
2012	152.461	13.0	236.55	-1.8	-84.083	389.006	64.5
2013	151.802	-0.4	251.661	6.4	-99.858	403.463	60.3
2014	157.610	3.8	242.177	-3.8	-84.566	399.787	65.1

Kaynak: (TÜİK, Dış ticaret göstergeleri ve Sungur 2015: 256' dan oluşturulmuştur).

24 Ocak serbestleşmesiyle birlikte gelişim gösteren dış ticaret 2000’li yıllara gelindiğinde küresel krizler dışarıda tutulacak şekilde daha rutin bir izlenim sergilemektedir.

2.11. Türkiye’ de Güncel Ekonomik Göstergeler

Çalışmanın bu başlığında ekonomik büyüme ve ekonomik küreselleşmenin etkilediği göstergelere yıllara göre ve mevcut en güncel rakamlarla yer verilecektir. Göstergeler farklı başlıklar altında değil farklı tablolar yardımıyla sıralanarak açıklanacaktır.

Tablo 2.14. Türkiye’ de Yıllara Göre ve Güncel Büyüme Oranları

GSYH-Zincirlenmiş hacim endeksi değişim oranı (%) (Yıllık)	Yıllar	Türkiye	GSYH-Kişi başına GSYH (\$) (Yıllık)	
			Yıllar	Türkiye
	1999	-3,4	1999	4.002,6
	2000	6,6	2000	4.228,6
	2001	-6	2001	3.084,4
	2002	6,4	2002	3.580,7
	2003	5,6	2003	4.697,6
	2004	9,6	2004	5.960,9
	2005	9	2005	7.304,4
	2006	7,1	2006	7.905,8
	2007	5	2007	9.655,9
	2008	0,8	2008	10.930,6
	2009	-4,7	2009	8.979,8
	2010	8,5	2010	10.559,8
	2011	11,1	2011	11.205,2

2012	4,8	2012	11.587,8
2013	8,5	2013	12.480,4
2014	5,2	2014	12.112,4
2015	6,1	2015	11.018,9
2016	3,2	2016	10.882,5
2017	7,4	2017	10.596,6

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloya göre 1999 yılı ve 2017 yılı karşılaştırıldığında Gayrisafi Yurtiçi Hasıla oranlarında günümüzde iyileşmeler olduğu gözlenmiştir. 2017 yılında 7,4 olarak veri alınan GSYH-Zincirlenmiş hacim endeksi değişim yıllık oranı (%); 1999 yılında -3,4 olarak veri alınmıştır. Yıllık kişi başına düşen milli gelir miktarına bakıldığında da 1999 yılına kıyasla 2017 yılında büyük miktarda artışlar gözlenmiştir. Her iki milli hasıla kaleminde de 2008 yılında küresel kriz sebebiyle belirgin azalmalar yaşandığı gözlenmiştir. Ancak takip eden yıllarda bu oran yerini ufak dalgalanmalara bırakmıştır.

Tablo 2.15. Yıllara Göre İhracat ve İthalat

Yıl	İhracat Dolar	İhracat Euro	İhracat TL/YTL	İthalat Dolar	İthalat Euro	İthalat TL/YTL
2008	132.027.195 .626	89.559.060. 074	170.513.069 .615	201.963.574 .109	136.441.035 .691	258.691.206 .786
2009	102.142.612 .603	73.283.710. 327	158.481.951 .496	140.928.421 .211	100.763.672 .995	217.677.724 .820
2010	113.883.219 .184	85.263.654. 118	171.343.212 .758	185.544.331 .852	138.813.756 .621	278.668.205 .580
2011	134.906.868 .830	96.973.277. 810	227.011.121 .898	240.841.676 .274	173.098.913 .017	403.813.480 .048
2012	152.461.736 .556	118.644.153 .844	274.565.015 .882	236.545.140 .909	184.086.766 .731	426.229.492 .948

2013	151.802.637 .087	114.562.803 .548	289.750.378 .363	251.661.250 .110	189.784.369 .673	479.228.041 .284
2014	157.610.157 .690	118.657.091 .166	345.293.745 .695	242.177.117 .073	182.337.990 .927	529.625.047 .481
2015	143.838.871 .428	129.559.782 .773	391.461.317 .800	207.234.358 .616	186.536.371 .304	562.315.556 .543
2016	142.529.583 .808	128.795.779 .122	431.604.624 .089	198.618.235 .047	179.468.232 .306	600.526.342 .153
2017	157.006.437 .728	139.245.926 .375	573.908.657 .863	233.798.556 .960	206.999.256 .475	852.977.621 .927

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloda 2008 ile 2017 yılları arasında ihracat ve ithalat rakamları gösterilmiştir. Dolar, Euro ve Türk Lirası cinsinden ayrı ayrı değerlendirildiğinde, 2008 ve 2017 yılları arasında rutin bir şekilde ithalat miktarı ile ihracat miktarı arasındaki fark gözlenmektedir. Tabloda mevcut yıllara ait veriler gözlediğinde ithalat miktarının ihracat miktarından daha fazla olduğu gözlenmiştir.

Tablo 2.16. Tüketici ve Yurtiçi Üretici Fiyat Endeksi

Yıllar	ÜFE	TÜFE
2008	8,11	10,06
2009	5,93	6,53
2010	8,87	6,40
2011	13,33	10,45
2012	2,45	6,16
2013	6,97	7,40
2014	6,36	8,17
2015	5,71	8,81

2016	9,94	8,53
2017	15,47	11,92

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloda tüketici ve üretici fiyat endeksi değişim verileri gösterilmektedir. Üretici fiyat endeksi yurtiçi verileri baz alınarak gösterilmektedir. 2017 yılında Üretici Fiyat Endeksi 15,47 olarak veri alınmıştır. Bununla beraber 2017 yılında Tüketici Fiyat Endeksi oranı 11,92 olarak gösterilmiştir.

Tablo 2.17. Türkiye’de Yıllara Göre İstihdam ile İlgili Göstergeler

Yıllar	Nüfus	Nüfus Artış Hızı (Binde)	İşgücü (Bin)	İşgücüne katılım oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşsiz (bin)	İşsizlik oranı (%)
2008	71.517.100	13,1	22.899	44,9	40,4	2.295	10
2009	72.561.312	14,5	23.710	45,7	39,8	3.095	13,1
2010	73.722.988	15,9	24.594	46,5	41,3	2.737	11,1
2011	74.724.269	13,5	25.594	47,4	43,1	2.328	9,1
2012	75.627.384	12	26.141	47,6	43,6	2.204	8,4
2013	76.667.864	13,7	27.046	48,3	43,9	2.445	9
2014	77.695.904	13,3	28.786	50,5	45,5	2.853	9,9
2015	78.741.053	13,4	29.678	51,3	46	3.057	10,3
2016	79.814.871	13,5	30.535	52	46,3	3.330	10,9
2017	80.810.525	12,4	31.643	52,8	47,1	3.454	10,9

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloda ekonomik büyüme ve ekonomik küreselleşmeye dayalı olarak gelişen ticari faaliyetlerinin kaynaklık ettiği yıllara göre güncel istihdam verilerine yer verilmiştir. 2008 yılından günümüze nüfus artış hızında ani ve derin hareketlilikler gözlenmemiştir. İşgücü oranında ise 2008 ile 2017 yılları arasında düzenli bir artış söz

konusu olmuştur. Aynı düzenli artış durumu işgücüne katılım oranında da gözlenmektedir. Tabloda mevcut yıllar göz önünde bulundurulduğunda, 2008 Küresel Krizi sonrası 2009 yılında en yüksek oran olan 13,1 oranı gözlenmiştir. 2011 ile 2014 yılları arasında daha düşük oranlarda seyreden işsizlik oranları 2015 yılı itibari ile daha yüksek oranlarda seyretmiş ve daha durgun bir izlenim göstermiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMİK KÜRESELLEŞMENİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ZAMAN SERİSİ ANALİZİ

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye ekonomisinde yaşanan ekonomik küreselleşmenin Türkiye ekonomisinin ekonomik büyümesi üzerindeki etkisi [1980-2017] dönemine ait yıllık veriler için ekonometrik zaman serileri yöntemleri ile analiz edilmiş, sonuçlar yorumlanmıştır.

3.1. Literatür Taraması

Literatürde ekonomik büyümenin temel belirleyicileri üzerine yapılan çok sayıda çalışma mevcuttur. Ancak bu çalışmaların çoğunda ekonomik büyümenin belirleyicileri arasında genelde küreselleşme özelde ise ekonomik küreselleşme yoktur. Küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemeye yönelik yapılan ampirik çalışmaların çoğunun geçmişi çok yakın döneme 2006 yılı ve sonrasına rast gelmektedir. Küreselleşme kavramının geçmişinin eskilere dayanmasına rağmen ampirik anlamda küreselleşmenin ekonomik büyümenin bir belirleyici olarak gösterilmesinin geçmişinin çok eskilere dayanmamasının temel nedeni küreselleşmeyi ölçecek bir endeksin olmamasıdır. Küreselleşmeyi temsil etmesi açısından oluşturulan endeks (ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmeden oluşmaktadır) ilk defa Dreher (2006) tarafından ortaya konulmuştur. Bu nedenden dolayıdır ki küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz eden ampirik literatür 2006 yılı itibarıyla başlamış ve günümüze kadar gelmiştir.

Dreher (2006) 123 ülkenin 1970-2000 dönemine ait yıllık verisini kullanarak panel veri analizi yöntemiyle küreselleşme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Analiz sonucunda küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde önemli ve pozitif yönde bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Aka (2006) Fildişi Sahili'nde dışa açıklık, küreselleşme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1969-2001 dönemine ait verileri kullanarak Vektör Otoregresif Model (VAR) yardımıyla analiz etmiştir. Analizde küreselleşmenin ekonomik büyümeyi olumsuz dışa açıklığın ise ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Analizin uzun vadedeki sonuçları ise dışa açıklık ve küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yarattığı yönündedir.

Afzal (2007) Pakistan'da 1960-2006 dönemi için yıllık verileri kullanarak küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini bir hata düzeltme modeli (An Error-Correction Modelling) yardımıyla test etmiştir. Çalışma da küreselleşme değişkenini temsil etmesi açısından ticari açıklık ve finansal entegrasyon (birleşme) değişkeni kullanmıştır. Analiz sonucunda uzun dönemde ekonomik büyüme ile ticari açıklık ve finansal entegrasyon arasında güçlü bir ilişkinin var olduğunu ve buna bağlı olarak da küreselleşmenin ekonomik büyümeyi önemli derece olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Shaikh ve Shah (2008) küreselleşmenin Pakistan'ın makroekonomik değişkenleri üzerindeki etkilerini Hesaplanabilir Genel Denge Modeli (Computable General Equilibrium Model) yardımıyla analiz etmişlerdir. Analiz sonuçları küreselleşmenin Pakistan'ın makroekonomik performansını olumlu yönde etkilediğini ve küreselleşme eğiliminde meydana gelen artışın daha hızlı ekonomik büyümeye zemin hazırladığını göstermektedir.

Heshmati ve Lee (2010) 61 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede küreselleşmenin ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkilerini 1995-2001 dönemine ait yıllık verileri kullanarak panel veri yöntemi ile analiz etmiştir. Analizde küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve küreselleşme ile gelir dağılımı arasında negatif bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Chang ve Lee (2010) genel küreselleşme endeksi ve onun alt bileşenleri olan ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme endeksleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1970-2006 dönemine ait yıllık verileri kullanarak 23 Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkesi için panel eş bütünleşme analizini kullanarak araştırmışlardır. Araştırmanın sonuçları kısa dönemde ekonomik büyüme ile küreselleşmenin alt değişkenleri olan ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmeyi temsil eden değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin zayıf olduğunu uzun dönemde ise genel, ekonomik ve sosyal küreselleşme endeksinden iktisadi büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin var olduğunu göstermektedir.

Barry (2010) 41 ülkede 1995-2005 dönemine ait yıllık verileri kullanarak küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yöntemi

yardımıyla test etmiştir. Barry (2010) çalışmasında araştırmaya konu olan ülkelerde küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Açıkgöz ve Mert (2011) Türkiye’de ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini 1970-2008 dönemine ait verileri kullanılarak otoregresif dağıtılmış gecikme modeline (ARDL) dayanan sınır sınaması ile analiz etmiştir. Analizde Türkiye’de incelenen dönemde iktisadi küreselleşmeden iktisadi büyümeye doğru herhangi bir nedensellik ilişkisine ulaşılamamış, sosyal küreselleşmeden ekonomik büyümeye doğru ise bir nedensellik ilişkisine ulaşılmıştır.

Polasek ve Sellner (2011) Avrupa Birliği (AB) üyesi 27 ülkede küreselleşmenin bölgesel büyüme üzerindeki etkilerini 2001-2006 dönemi için MekansalChow-Lin prosedürünü (ThespatialChow-Lin procedure) kullanarak analiz etmişlerdir. Analizde küreselleşmenin ticari açıklık ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları sayesinde çoğu bölgenin ekonomik büyümesini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Villaverde ve Maza (2011)101 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede küreselleşmenin ve onun alt bileşenlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini 1970-2005 dönemine ait verileri kullanarak ekonometrik olarak analiz etmişlerdir. Analizlerinde genel, ekonomik ve sosyal küreselleşmenin 101 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin ekonomik büyümesini arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Rao ve diğerleri (2011) Singapur, Malezya, Tayland, Hindistan ve Filipinler için küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Slow (1956) büyüme modeli kapsamında test etmişlerdir. Çalışmada, söz konusu ülkelerde küreselleşmenin düzeyi arttıkça ülkelerin durağan durum (Solow büyüme modelinde işçi başına sermayenin ve buna bağlı olarak işçi başına üretimin değişmediği durum ya da ekonominin başlangıçta sahip olduğu sermaye stoku ne olursa olsun uzun dönemde ulaştığı nokta) büyüme oranlarının da daha yüksek gerçekleştiği sonucuna ulaşmışlardır.

Sakyi (2011) 31 Sahra Altı Afrika Ülkesinde küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1980-2005 dönemine ait verileri kullanarak Panel Eş bütünleşme Yaklaşımı ile analiz etmiştir. Analizinde ekonomik küreselleşmenin uzun dönemde ekonomik büyüme pozitif (olumlu) yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Mutascu ve Fleischer (2011) Romanya'da küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1972-2006 dönemi için bir kısıtsız vektör otoregresyon (unrestricted vector autoregressive model-UVAR) modeli ile araştırmıştır. Çalışmada Romanya'da orta ve uzun vade de küreselleşmenin ekonomik büyümeyi maksimize edeceği sonucuna ulaşmışlardır.

Osterloh (2012) 23 Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkesinde küreselleşme ve onun alt bileşenleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1971-2004 dönemine ait verilerle En Küçük Kareler (EKK) yöntemi yardımıyla test etmiştir. Çalışmasında genel olarak küreselleşmenin ekonomik büyümeyi olumsuz (negatif) yönde etkilediği ancak küreselleşmenin alt bileşenlerinden biri olan ekonomik küreselleşmenin ise ekonomik büyümeyi olumlu (pozitif) yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Leitão (2012) Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde ekonomik büyüme, küreselleşme ve ticaret arasındaki ilişkiyi panel data analizi yöntemi yardımıyla 1995-2008 dönemine ait verileri kullanarak analiz etmiştir. Analiz sonucunda analiz dönemine ait dönemde yaşanan küreselleşmenin ekonomik büyümeyi arttırdığı ya da teşvik ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Goulas ve Zervoyianni (2012) 25 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede ekonomik küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1991-2007 dönemi için En Küçük Kareler (EKK) yöntemi yardımıyla test etmiştir. Çalışmasının sonunda ekonomik küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Ray (2012) Hindistan'da küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisinin var olup olmadığını 1990-2011 dönemine ait verileri kullanarak Granger nedensellik testi ile tespit etmeye çalışmıştır. Çalışmasında Hindistan'da yaşanan küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin var olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Chang ve diğerleri (2013) 5 Güney Kafkasya Ülkesinde (Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Rusya ve Türkiye) 1990-2009 dönemine ait verileri kullanarak enerji ihracatı ve küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yöntemi ile test etmişlerdir. Çalışmalarında, özellikle yüksek entegrasyonların yaşandığı dönemlerde yüksek enerji ihracatı ve küreselleşmenin ekonomik büyümeyi olumlu (pozitif) yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Umaru ve diğeri (2013) 1962-2009 dönemine ait verileri kullanarak ortalama yıllık büyüme oranı (AnnualAverageGrowth Rate-AAGR) tekniği ile küreselleşmenin Nijerya ekonomisinin performansı üzerindeki etkilerini tespit etmeye çalışmıştır. Analizlerinde Nijerya’da yaşanan küreselleşmenin petrol, imalat sanayi ve katı mineraller sektörlerini olumsuz yönde etkilediği ancak tarım, ulaştırma ve haberleşme sektörlerini ise olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Meraj (2013) Bangladeş’de yaşanan küreselleşme ve ticari açıklık ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1971-2005 dönemine ait verileri kullanarak gecikmesi dağıtılmış otoregresif model (Autoregressive Distributed Lag- ARDL) ve Granger nedensellik testi ile tespit etmeye çalışmıştır. Çalışmasında küreselleşmenin Bangladeş gibi gelişmekte olan ülkelerde ticaret ve ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkileri olduğu sonucuna varmıştır.

Gurgul ve Lach (2014) geçiş ekonomilerinde (yeni Avrupa Birliği 10 üye ülkesi) küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1990-2009 dönemine ait verileri kullanarak Solow Modeli yardımıyla analiz etmişlerdir. Analizde ekonomik ve sosyal küreselleşmenin geçiş ekonomilerinde ekonomik büyümeyi arttırdığını ancak politik küreselleşmenin ise ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamsız olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Ying ve diğeri (2014). Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği-ASEAN (Endonezya, Malezya, Tayland, Filipinler, Singapur, Bruney, Vietnam, Laos, Myanmar ve Kamboçya) ülkelerinde ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1970-2008 dönemine ait yıllık verileri kullanarak Panel Tam Uyarlanmış En Küçük Kareler (Fully Modified Ordinary Least Squares-FMOLS) yöntemiyle analiz etmişlerdir. Analizlerinde ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyümeyi pozitif, sosyal ve politik küreselleşmenin ise ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Samimi ve Jenatabadi (2014)33 İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi ülkede 1980-2008 dönemine ait verileri kullanarak küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi dinamik panel data yaklaşımı ile analiz etmişlerdir. Çalışmada analize dahil edilen İslami İşbirliği Teşkilatı üyesi ülkeler yüksek, orta ve düşük gelirli olmak üzere üç gruba ayrılmış ve küreselleşmenin farklı gelir grubuna ait ülkeler üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Araştırmada küreselleşmenin ekonomik büyümeyi yüksek ve orta gelir grubuna ait

ülkelerde pozitif, düşük gelir grubuna ait ülkelerde ise negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Kılıç (2015) gelişmekte olan 74 ülkenin küreselleşme ve ekonomik büyüme değişkenlerinin 1981-2011 dönemine ait verilerini kullanarak ekonomik, politik ve sosyal küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini panel veri analizi yardımıyla test etmiştir. Çalışmada ekonomik ve politik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif, sosyal küreselleşmenin ise ekonomik büyüme üzerinde negatif etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hayaloğlu ve diğerleri (2015) küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini panel veri analizi yöntemini kullanılarak 1995-2011 dönemine ait yıllık verilerle yüksek, üst orta, düşük orta ve düşük gelirli ülkeler için analiz etmiştir. Analizlerinde küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Elde edilen bu sonuç genel küreselleşme endeksinin alt bileşenlerinin (ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme) kullanılması durumunda da değişmemiştir.

Doğan ve Can (2016) Güney Kore’de 1970-2012 dönemine ait verilerle küreselleşme (ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme boyutuyla ele alınmış) ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Engel-Granger eşbütünlük testi yardımıyla analiz etmiştir. Analizde ekonomik, sosyal ve bir bütün olarak genel küreselleşme endeksinin ekonomik büyümeye pozitif etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Türedi (2016) gelişmekte olan 40 ülkenin 1996-2014 dönemine ait yıllık verilerini kullanarak küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini sabit etkiler panel veri yaklaşımı ile analiz etmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, analize konu olan ülkelerde incelenen dönemde küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Bunun yanında analiz bulguları genel küreselleşme endeksinin alt bileşenleri olan ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin de ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin aynı şekilde pozitif olduğunu göstermektedir.

Olimpia ve Stela (2017) Romanya’da küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini 1990-2013 dönemine ait verileri kullanarak ekonometrik olarak analiz etmiştir. Analizde küreselleşme ve ekonomik büyüme arasında güçlü bir ilişki olduğu ve

ekonomik ve siyasal küreselleşmenin ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini analiz eden ampirik çalışmalar incelendiğinde küreselleşmenin etkilerinin ülke gruplarına (ülkenin gelişmişlik durumuna göre) ve incelenen döneme göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Ancak genelde küreselleşme ve özelde de ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini ele alan literatür taraması genel olarak değerlendirildiğinde bir ülkede yaşanan küreselleşme ve ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyümeyi olumlu/pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır.

3.2. Veri ve Yöntem

Çalışmada, büyüme üzerinde etkili olduğu düşünülen sabit sermaye yatırımları, işgücü, küreselleşme endeksi ve kontrol değişkeni olarak enflasyon arasındaki uzun ve kısa dönemli ilişkiler ile nedensellik analizi ele alınacaktır. Veriler www.worldbank.org ve KOF İsviçre Ekonomi Enstitüsü veri bankalarından oluşturulmuştur. Analiz periyodu tüm verilerin sağlıklı elde edildiği [1980-2017] dönemi olarak yıllık bazda ele alınmıştır. Analizler Eviews 10.0 sürümü yardımıyla elde edilmiştir. Modelde yer alan değişkenler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. Analizde Kullanılan Değişkenlerin Tanıtımı

Değişken	Gösterimi	Tanımı
Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (Milyon \$)	GSYİH	Bağımlı değişken
Sabit Sermaye Yatırımları (Milyon \$)	SSY	Bağımsız değişken
İşgücü (Kişi)	ISG	Bağımsız değişken
Küreselleşme Endeksi (%)	KE	Bağımsız değişken
Enflasyon-Tüketici Fiyat Endeksi (%)	ENF	Kontrol değişkeni

Bağımsız değişkenlerden biri olan ekonomik küreselleşme verisi güvenilirliği dünyada kabul edilmiş KOF İsviçre Ekonomi Enstitüsü (KOF Swiss Economic Institute) tarafından hazırlanan küreselleşme endeksinin alt bir bileşeni olan ekonomik küreselleşme endeksinden elde edilmiştir. KOF İsviçre Ekonomi Enstitüsü (KOF Swiss Economic Institute) küreselleşme endeksini üç alt bileşene (ekonomik, politik ve sosyal küreselleşme)

göre hesaplamaktadır. Küreselleşme endeksini oluşturan üç alt bileşenin her birinde kendi içinde farklı bileşenlerden oluşmaktadır. KOF İsviçre Ekonomi Enstitüsü tarafından hesaplanan küreselleşme endeksinin temel bileşenlerini ve onların alt bileşenlerini tablo 3.1 yardımıyla daha ayrıntılı bir şekilde incelememiz mümkündür.

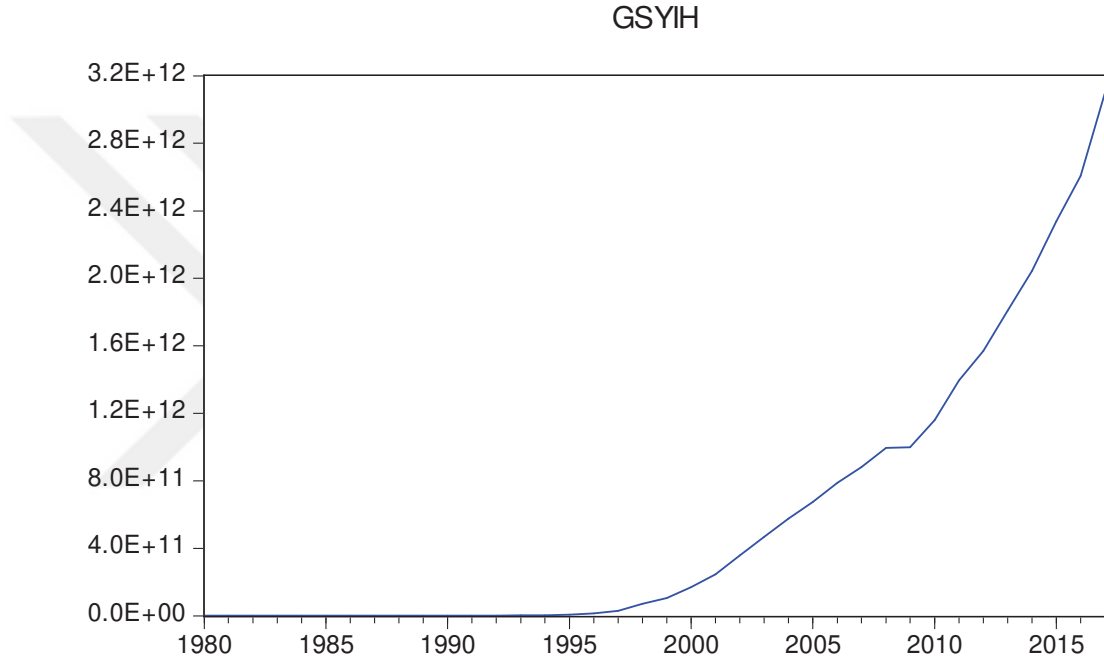
Tablo 3.2. Küreselleşme Endeksinin Bileşenleri

1-Ekonomik Küreselleşme
A-Ticari ve Sermaye Akımları
a)Dış Ticaret (Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Yüzdesi)
b)Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Yüzdesi)
c) Portföy Yatırımları (Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Yüzdesi)
d) Yabancı Uluslara Ödenen Gelir (Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Yüzdesi)
B-Kısıtlamalar
a)Gizli İthalat Engelleri
b)Ortalama Tarife Oranı
c)Uluslararası Ticaret Üzerindeki Vergiler (Cari Gelirin Yüzdesi)
d)Sermaye Hesabı Kısıtlamaları
2-Politik Küreselleşme
a)Ülkedeki Büyükelçilikler
b)Uluslararası Kuruluşlarda Üyelik
c)Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine Katılım
3-Sosyal Küreselleşme
A)Kişisel İletişim
a)Telefon Trafığı
b)Transferler (Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Yüzdesi)
c)Uluslararası Turizm
d)ABD'yi Telefonla Aramanın Ortalama Maliyeti
e)Yabancı Nüfus (Toplam Nüfusun Yüzdesi)
B)Bilgi Akışı
a)Telefon Ana Hatları (1000 Kişi Başına)
b)İnternet Sunucuları (kişi Başına)
c)İnternet Kullanıcısı (Nüfusun Payı Olarak)
d)Kablolu TV (1000 Kişi Başına)
e)Günlük Gazete (1000 Kişi Başına)
f)Radyo (1000 Kişi Baaşına)
C)Kültürel Yakınlık
a)McDonald's Restoran Sayısı

Kaynak: Doğan ve Can 2016: 201

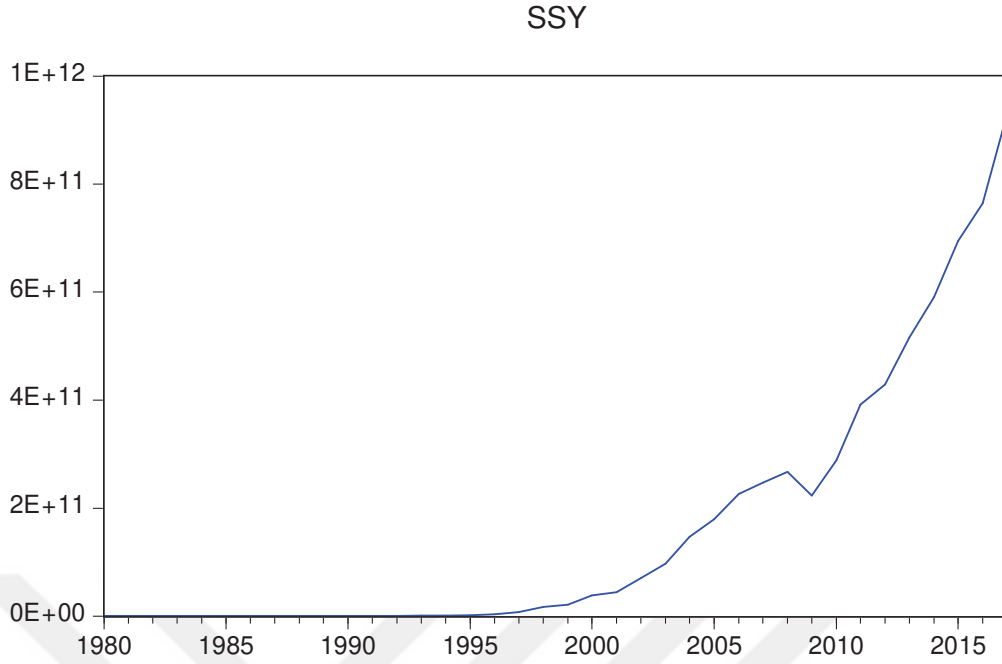
Tablo 3.2'de KOF İsviçre Ekonomi Enstitüsü tarafından hesaplanan küreselleşme endeksinin temel bileşenlerini ve onların alt bileşenlerinin endeks içindeki ağırlıkları birbirinden farklıdır. Ekonomik küreselleşme endeksi içinde ticari ve sermaye akımlarının

ağırlığı %50 ve kısıtlamaların ağırlığı %50'dir. Sosyal küreselleşme endeksi içinde kişisel iletişim, bilgi akışı ve kültürel yakınlığı temsil eden üç alt endeksin sosyal küreselleşme endeksi içindeki payı sırasıyla %33, %35 ve %32'dir. Politik küreselleşme endeksi ülkedeki büyükelçilik sayısı, uluslararası kuruluşlara üyelik sayısı ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi görevlerine katılım olmak üzere üç endeksten hesaplanmıştır. Dreher ve diğerleri (2008) tarafından yapılan son güncelleme ile birlikte ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme endeksinin genel küreselleşme endeksi içindeki payları sırasıyla %36, %38 ve %26 olarak belirlenmiştir (Kılıç 2015:2).

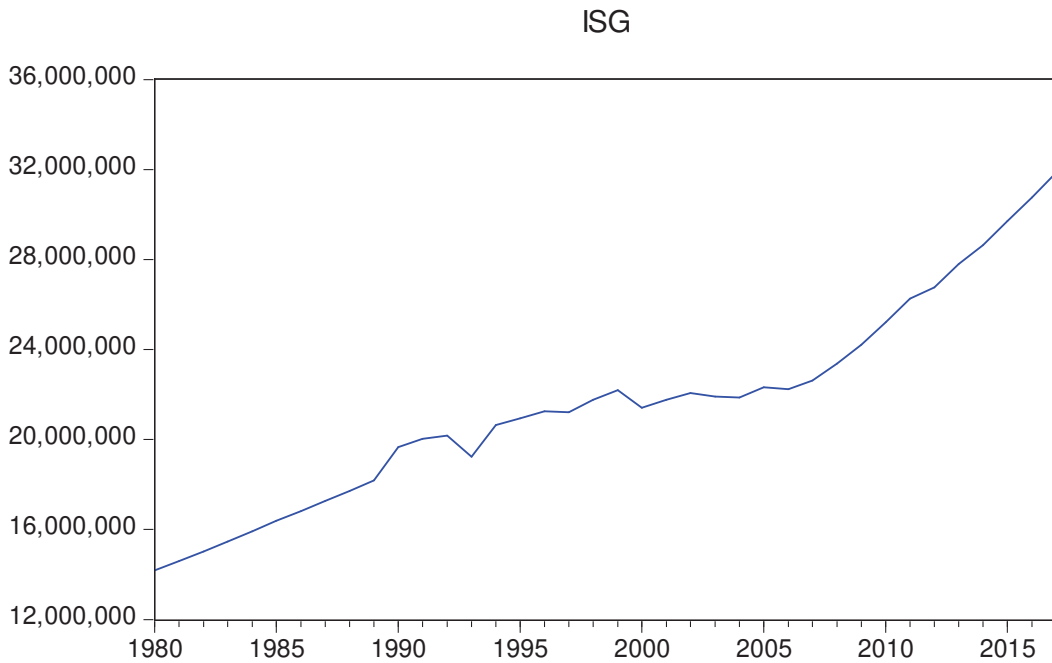
Grafik 3.1. GSYİH değişkeni için [1980-2017] dönemi grafiği

GSYİH değişkeni 1995 yılına kadar yatay olarak ilerlemiş daha sonra artış eğilimi kazanmıştır. 2008 yılı küresel kriz döneminde düşüş kaydetse de genel seyri içinde artış eğilimi taşımaktadır.

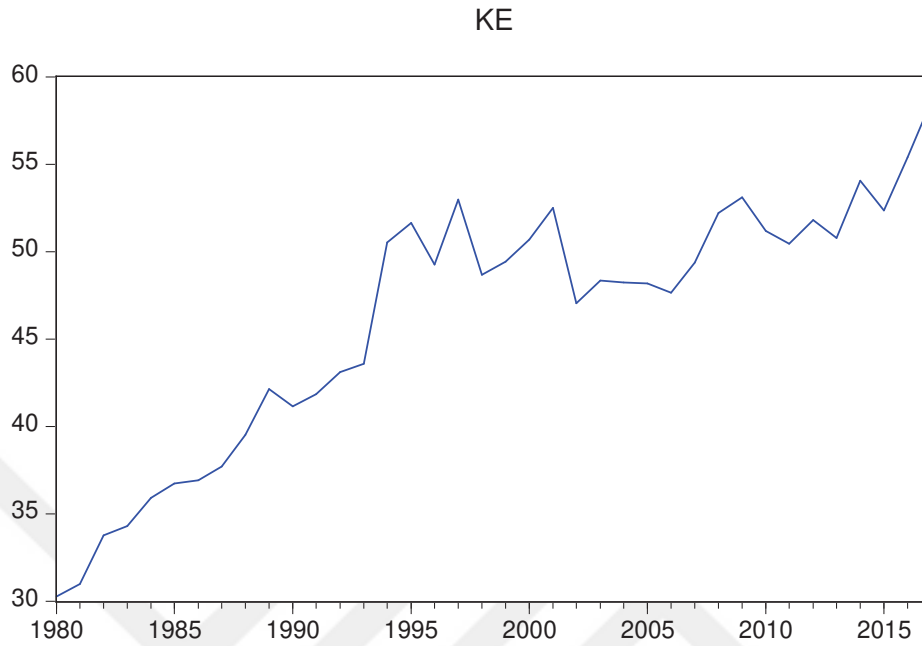
Grafik 3.2. SSY değişkeni için [1980-2017] dönemi grafiği

SSY değişkeni 1995 yılına kadar yatay olarak ilerlemiş daha sonra artış eğilimi kazanmıştır. 2008 yılı küresel kriz döneminde düşüş kaydetmiş, genel seyri içinde artış eğilimi taşımaktadır.

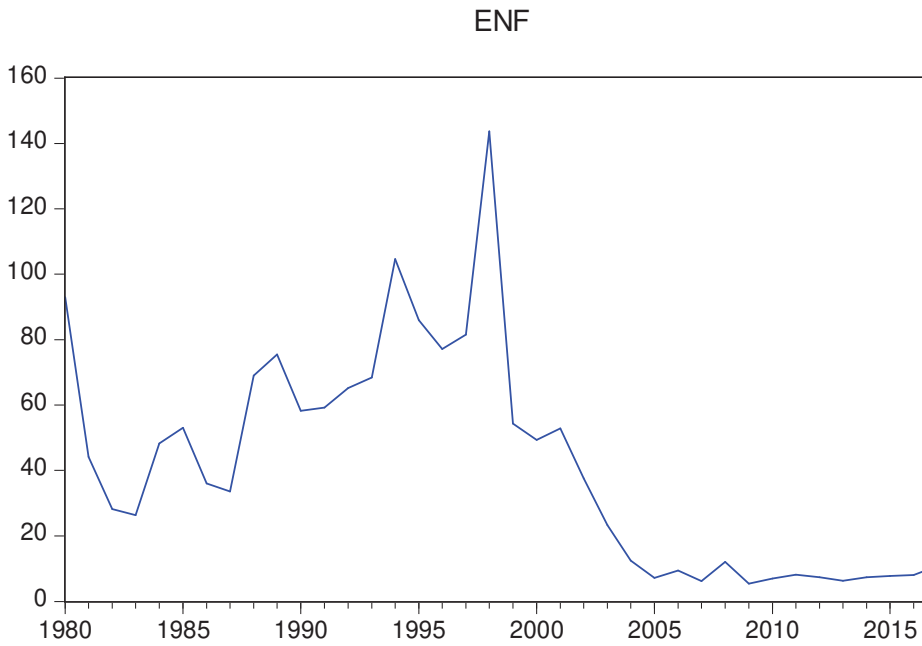
Grafik 3.3. ISG değişkeni için [1980-2017] dönemi grafiği

ISG değişkeni 1980-1993 yılları arasında artış göstermiş, 1994 yılı dūřuř yaşamış, 1995 sonrasında yatay bir seyir kazanarak, 2005 sonrasında tekrar yūkseliře geçmiştir.

Grafik 3.4. KE değişkeni için [1980-2017] dōnemi grafiği

KE deęiřkeni 1993 yılına kadar kūuk iniř ıkıřlar ile artıř eęilimi içinde iken, 1993 yılı itibariyle ani bir yūkseliř gōstermiř, sonrasında dalgalı ama yatay bir seviyede yoluna devam etmiřtir.

Grafik 3.5. ENF değişkeni için [1980-2017] dōnemi grafiği

ENF değişkeni 1998 yılına kadar dalgalı bir yapıda ama artış göstererek ilerlemiş, 1998 sonrasında 2005 yılına kadar düşüş eğilimi kazanarak yatay bir seyir kazanmıştır.

Tablo 3.3. Değişkenlere Yönelik Tanımsal İstatistik Bilgiler

İstatistikler	GSYİH	SSY	ISG	KE	ENF
Ortalama	5.90E+11	1.63E+11	21567140	46.11921	41.68158
Medyan	8.95E+10	1.91E+10	21589726	48.52000	36.80000
Maksimum	3.11E+12	9.32E+11	31870852	58.60000	143.7000
Minimum	5230600.	831700.0	14191665	30.27000	5.400000
Std. sapma	8.47E+11	2.47E+11	4487487.	7.315605	33.95280
KORELASYON MATRİSİ					
		FSSY	FISG	FKE	FENF
	FSSY	1.000000	0.357299	0.064750	-0.053843
	FISG		1.000000	0.081602	-0.117110
	FKE			1.000000	0.073527
	FENF				1.000000

Tablo 3.3’de değişkenlere yönelik bazı istatistik bilgileri sunulmuştur. Korelasyon matrisinde, birinci mertebe fark için değişkenlerin durağan oldukları ve bu mertebede analizlerin yapılacağı nedeniyle “F” gösterimi ile birinci farkların korelasyon katsayıları sunulmuştur.

Çalışmada yöntem olarak zaman serisi ekonometrisi teknikleri kullanılmıştır. Bu bağlamda, değişkenler için durağanlık analizi, eşbütüneşme, Granger nedensellik ve Vektör Otoregresif Modelleri kullanılmıştır.

3.3.Durağanlık testi sonuçları

Serilerin durağanlık sınaması, hem sabit hem de trendin bulunduğu “trendli ve sabitli” model çerçevesinde incelenmiştir. Bu incelemede serilerin düzey değerlerinde durağan olmadığı görülmüştür. Bu nedenle tüm serilerin birinci farkları alınmıştır. Seriler, birinci farkın alınmasıyla durağan hale geldiği belirlenmiştir.

Tablo 3.4. Değişkenler İçin Durağanlık Test Sonuçları

Değişkenler	ADF Test		PP test	
	Düzy	Birinci mertebe fark	Düzy	Birinci mertebe fark
	Trend+sabit	Trend+sabit	Trend+sabit	Trend+sabit
LGSYİH	0.194	0.000*	0.181	0.002*
LSSY	0.152	0.001*	0.193	0.000*
LİSG	0.218	0.000*	0.217	0.000*
LKE	0.159	0.003*	0.185	0.013*
LENF				

***MacKinnon (1996) tablosuna göre durağan değişken**
Gecikme uzunluğu seçiminde otokorelasyonun kalktığı minimum gecikme uzunluğu seçilmiştir."L" gösterimi logaritma alındığını belirtmektedir.

Değişkenlerin ADF ve PP durağanlık test sonuçlarına göre ele alınan tüm değişkenler birinci farkta I(1) yani; durağan çıkmıştır. Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla Johansen (1988) eşbütünleşme testi kullanılmıştır.

3.4.Eşbütünleşme Analizi Sonuçları

Eşbütünleşme analizi bulunan gecikme uzunluğu belirlenmesinde kullanılan kriterlerin sonuçları Tablo 3.5’de verilmiştir.

Tablo 3.5. Gecikme Uzunluğu Kriterleri Sonuç Tablosu

Gecikme uzunluğu	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	153.8184	NA	1.09e-10	-8.754026	-8.529561	-8.677477
1	215.2087	101.1134*	1.30e-11*	-10.89463	-9.547843*	-10.43534*
2	231.1844	21.61408	2.45e-11	-10.36379	-7.894674	-9.521748
3	265.9187	36.77751	1.83e-11	-10.93639*	-7.344957	-9.711611
* Seçilen gecikme uzunluğu						
LR: LR test istatistiği						
FPE: Son Öngörü hata istatistiği						
AIC: Akaike bilgi kriteri						
SC: Schwarz bilgi kriteri						
HQ: Hannan-Quinn bilgi kriteri						

Tablodan görüleceği üzere, kriterlerin çoğunluğu 1 gecikme için uygunluk vermiştir. Bu nedenle eşbütünleşme denklemi 1 gecikme için analiz edilecektir.

Tablo 3.6. Johansen Eşbütünlük Analiz Sonuçları

Boş Hipotez	Özdeğer	Trace İstatistiği	0.05 Kritik değer	Olasılık (p)**
$r=0$	0.720199	112.0169	88.80380	0.0004*
$r\leq 1$	0.550664	67.43820	63.87610	0.0243*
Maksimum Özdeğer Testi				
Boş Hipotez	Özdeğer	Trace İstatistiği	0.05 Kritik değer	Olasılık (p)**
$r=0$	0.717380	44.22776	33.87687	0.0021*
$r\leq 1$	0.548125	27.80220	27.58434	0.0369*

**MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p değeri, *eşbütünlük vektörü varlığı

Tablo 3.6.'da Johansen eşbütünlük analiz sonuçları verilmiştir. Buna göre, değişkenler arasında uzun dönem eşbütünlük ilişkisinin olduğu görülmüştür.

Tablo 3.7. Normalize Edilmiş Eşbütünlük Denklem Sonuçları

		Log Olabilirlik Değeri	208.0390		
Normalize Edilmiş Eşbütünlük Katsayıları					
FLGSYİH	FLSSY	FLİSG	FLKE	FLENF	
1.000000	0.831056*	5.264814*	2.015450*	-1.436567*	
	(0.15094)	(2.02626)	(1.02618)	(0.17147)	

*0.05 için istatistik anlamlı değişken

Tablo 3.7.'de normalize edilmiş eşbütünlük denklem sonuçları verilmiştir. Buna göre, modelde ele alınan etkileyici değişkenlerin tümü istatistik anlamlı çıkmıştır. Normalize edilerek düzenlenmiş ve işaretleri değiştirilerek verilen denklem sonuçlarına göre; sabit sermaye yatırımları, işgücü ve küreselleşme endeksi bağımlı değişken GSYİH üzerinde pozitif yönlü (arttırıcı) istatistik anlamlı etkileyicidir. Kontrol değişkeni olan enflasyon ise GSYİH değişkenini azaltıcı yönde istatistik anlamlı olarak elde edilmiştir.

Tablo 3.8.'de değişkenler için zayıf dışsallık testi sonuçları verilmiştir. Buna göre, Tablodaki sonuçlar, olabilirlik oranı (LR) testinin “zayıf dışsaldır” şeklindeki H_0 hipotezinin bağımlı değişkeni olan GSYİH için %5 önem düzeyinde reddedildiğini, buna karşılık bağımsız değişkenlerin 4 tanesi için kabul edildiğini göstermektedir. Buna göre, GSYİH değişkeni içsel, ele alınan bağımsız değişkenlerin zayıf dışsal değişken olduğu

ifade edilebilir. Böylece, GSYİH değişkeninin bağımlı değişken kabul ederek belirlenen eşbütünleşme vektörü için yapılan yorumun geçerli olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.8. Değişkenler için Zayıf Dışsallık Testi Sonuçları

Değişkenler	LR testi (ki-kare)	p değeri
LFGSYİH	25.852	0.001
LFSSY	1.162	0.173
LFİSG	1.078	0.209
LFKE	0.994	0.153
LFENF	1.102	0.195

3.5. Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

Değişkenler arasında kısa dönemli ilişkinin varlığı için hata düzeltme modelleri kullanılmaktadır. Sonuçlar Tablo 3.9' da verilmiştir.

Tablo 3.9. Kısa Dönem Hata Düzeltme Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: $\Delta LGSYİH_t$	Katsayı	St sapma	t-İstatistiği	Olasılık Değeri(p)
$\Delta LSSY_t$	0.710	0.221	3.212	0.000*
$\Delta LİSG_t$	5.789	2.160	2.680	0.000*
ΔLKE_t	2.725	1.334	2.042	0.032*
$\Delta LENF_t$	-1.518	0.180	-8.433	0.000*
ECT_{t-1}	-0.341	0.124	-2.751	0.000*
Sabit	1.273	0.217	5.866	0.000*

Diagnostik testler: $R^2 = 0.624$, $Adj. R^2 = 0.621$, $F\text{-Statistic} = 56.32$, $F\text{-Statistic (P)} = 0.000^*$,
*Breusch-Godfrey LM Test (p) = 0.173^**
*White Test (p) = 0.164^**
*Ramsey RESET Test (p) = 0.125^**
JB test (p) = 0.263

Not: * %5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı, JB; Jarque-Bera normallik testi olasılık değerini ifade etmektedir. Tahminlerdeki otokorelasyon ve değişen varyans sorunları, Newey-West yöntemi ile giderilmeye çalışılmıştır.

Tablo 3.9’da hata düzeltme mekanizmasının işaret ve istatistiksel anlamlılık koşulları sağlandığı için çalıştığı görülmektedir. Kısa dönemde meydana gelen sapmaların %34.1’i ortadan kalkmakta ve seriler tekrar uzun dönem denge değerine yakınsamaktadır.

3.6. VAR Modeli Etki Tepki Sonuçları

Etki tepki analizi modelde yer alan bir değişkene bir standart sapmalık şok verildiğinde diğer değişkenlerin verdiği tepkilerin ölçülmesinde kullanılmaktadır.

Tablo 3.10. GSYİH Değişkeni İçin Etki-Tepki Fonksiyonu

Cevap değişkeni: FLGSYİH					
Period	FLGSYİH	FLSSY	FLİSG	FLKE	FLENF
1	0.105426	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
2	0.076123	0.003185	0.052009	0.029283	-0.014849
3	0.068356	0.005797	0.023612	0.040121	-0.018309
4	0.057283	0.001468	0.022628	0.031602	-0.019509
5	0.055504	0.002257	0.021516	0.026153	-0.014979
6	0.050518	0.002292	0.020553	0.024902	-0.013863
7	0.045868	0.002073	0.018212	0.023146	-0.012931
8	0.041777	0.001802	0.016595	0.020947	-0.011836
9	0.038208	0.001666	0.015199	0.019041	-0.010727
10	0.034870	0.001530	0.013889	0.017411	-0.009793

GSYİH değişkeninin SSY, İSG, KE ve ENF değişkenlerinden kaynaklanan bir standart hatalık şoklara karşı verdiği tepkileri incelediğimizde, kendi içinde pozitif yönde artış ve azalış biçiminde cevap verirken, SSY, İSG ve KE değişkenleri de aynı şekilde pozitif artış azalış eğilimleri göstererek cevap vermektedir. Buna karşılık ENF için azalarak cevap vermektedir. Bu sonuçlar eş bütünlüşme katsayıları ile uyumlu çıkmıştır.

3.7. VAR Modeli Varyans Ayrıştırması Sonuçları

Varyans ayrıştırması bir değişkene ilişkin öngörü hata varyansının, diğer değişkenler tarafından açıklanma oranıdır.

Tablo 3.11. GSYİH Değişkeni İçin Varyans Ayırıştırma Tablosu

Varyans Ayırıştırma Değişkeni : FLGSYİH						
Period	S.E.	FLGSYİH	FLSSY	FLİSG	FLKE	FLENF
1	0.105426	100.0000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
2	0.143884	81.67799	1.452515	0.002779	15.80166	1.065051
3	0.167066	77.32381	5.314033	0.005500	15.36563	1.991027
4	0.181895	75.14767	6.489867	0.018885	15.51367	2.829906
5	0.193760	74.43206	6.878551	0.017869	15.57994	3.091582
6	0.203310	73.77789	7.202577	0.016840	15.72979	3.272903
7	0.210898	73.29490	7.476101	0.016333	15.79510	3.417570
8	0.216981	72.94994	7.665697	0.016117	15.84208	3.526168
9	0.221928	72.69798	7.802671	0.015885	15.87911	3.604355
10	0.225969	72.50198	7.909229	0.015697	15.90869	3.664397

Tablo 3.11'den görüleceği üzere, GSYİH'daki değişimlerin son dönemler itibariyle yaklaşık % 72'si kendi iç dinamiklerden kaynaklanmaktadır. Buna karşılık, son dönemler GSYİH'daki değişimlerin yaklaşık %7'si SSY, %3'ü ENF, %'15'i KE ve %0.1'i İSG değişkeninden kaynaklanmaktadır. GSYİH' daki değişimleri sırasıyla en çok KE, SSY, ENF ve İSG açıklamaktadır.

3.8. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Granger nedensellik testi değişkenler arasında kısa dönemli nedensellik ilişkisini ortaya koymaktadır. Tablo 3.12.'de Granger nedensellik testi sonuçları verilmiştir. Buna göre, GSYİH değişkeni ve SSY arasında çift yönlü nedensellik vardır. (GSYİH↔SSY)

- GSYİH değişkeni ve İSG arasında çift yönlü nedensellik vardır. (GSYİH↔İSG)
- GSYİH değişkeni ve KE arasında tek yönlü nedensellik vardır. (KE→GSYİH)
- GSYİH değişkeni ve ENF arasında çift yönlü nedensellik vardır. (GSYİH↔ENF)

Tablo 3.12. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Boş Hipotez	F-istatistiği	p	Karar
FLSSY değişkeni FLGSYİH değişkeninin Granger nedeni değildir	6.0741	0.0018	Nedensellik var
FIGSYİH değişkeni FLSSY değişkeninin Granger nedeni değildir	3.1973	0.0042	Nedensellik var
FLİSG değişkeni FLGSYİH değişkeninin Granger nedeni değildir	5.8442	0.0003	Nedensellik var
FIGSYİH değişkeni FLİSG değişkeninin Granger nedeni değildir	6.4435	0.0001	Nedensellik var
FLKE değişkeni FLGSYİH değişkeninin Granger nedeni değildir	4.9821	0.0000	Nedensellik var
FIGSYİH değişkeni FLKE değişkeninin Granger nedeni değildir	0.5325	0.0952	Nedensellik yok
FLENF değişkeni FLGSYİH değişkeninin Granger nedeni değildir	5.3624	0.0159	Nedensellik var
FIGSYİH değişkeni FLENF değişkeninin Granger nedeni değildir	4.3362	0.0000	Nedensellik var

SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, küreselleşmenin büyüme üzerine etkisinin belirlenmesidir. Buradan hareketle, büyüme üzerinde etkili olduğu düşünülen sabit sermaye yatırımları, işgücü, küreselleşme endeksi ve kontrol değişkeni olarak enflasyon arasındaki uzun ve kısa dönemli ilişkiler ile nedensellik analizi ele alınmıştır.

Analiz periyodu tüm verilerin sağlıklı elde edildiği [1980-2017] dönemi olarak belirlenmiştir. Yapılan birim kök testleri sonucunda ele alınan değişkenlerin birinci mertebe fark alındığında durağan oldukları belirlenmiştir. Birinci farkı alınarak değişkenler arasında uzun dönem ilişkilerin belirlenmesi amaçlı Johansen eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Normalize edilerek düzenlenmiş denklem sonuçlarına göre; sabit sermaye yatırımları, işgücü ve küreselleşme endeksi bağımlı değişken GSYİH üzerinde pozitif yönlü (arttırıcı) istatistik anlamlı etkileyicidir. Kontrol değişkeni olan enflasyon ise GSYİH değişkenini azaltıcı yönde istatistik anlamlı olarak elde edilmiştir. Hata düzeltme modeli sonucunda kısa dönemde de değişkenlerin ilişkili oldukları belirlenmiştir. Uygun mertebede oluşturulan VAR model üzerinden elde edilen etki-tepki analizi sonucunda GSYİH değişkeni kendi içindeki 1 br. lik pozitif yönde artış ve azalış biçiminde cevap verirken, SSY, İSG ve KE değişkenleri de aynı şekilde pozitif ve artış azalış eğilimleri göstererek cevap vermektedir. Buna karşılık ENF için azalarak cevap vermektedir. Varyans ayrıştırma analizi sonucunda; GSYİH'daki değişimlerin son dönemler itibariyle yaklaşık %72'si kendi iç dinamiklerden kaynaklanmaktadır. Buna karşılık, son dönemler GSYİH'daki değişimlerin yaklaşık %7'si SSY, %3'ü ENF, %15'i KE ve %0.1'i İSG değişkenlerinden kaynaklandığı belirlenmiştir. Yapılan Granger nedensellik testi sonucunda KE değişkeninden GSYİH değişkenine doğru tek yönlü nedensellik elde edilmiştir. Diğer bağımsız değişkenler ve GSYİH arasında çift yönlü nedensellik belirlenmiştir.

Çalışmanın önemli sonucu küreselleşme endeksinin GSYİH üzerinde olumlu yönde etkileri olduğudur. Türkiye'de ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyümeye katkısının olduğu ve ekonomik, sosyal ve bir bütün olarak küreselleşmeden önemli derecede faydalandığı yorumu çıkarılabilir. Türkiye'nin büyümesinde dış dünya ile ekonomik, sosyal ve bir bütün olarak entegrasyonunun önemli rolü olduğu söylenebilir. Diğer taraftan, küreselleşme sürecinin, iyi yönetilmesi halinde ekonomik büyümeye pozitif katkı sağlayacağı, aksi takdirde ülkelerin küreselleşme sürecinden zarar görebileceği görüşü

dikkate alındığında, gelişmekte olan ülkelerin küreselleşmenin negatif etkilerinden korunabilmeleri ve pozitif etkilerinden daha fazla yararlanabilmeleri için dış dünya ile entegrasyon sürecini sağlam ekonomik, finansal ve kurumsal yapı ile desteklemelerinin de oldukça önemli olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- ACAR, Mustafa (2004). Küreselleşme mi, Küreselleştirme mi? *Piyasa Dergisi*, Sayı 12, 2-7.
- AÇIKGÖZ, Şenay; MERTER, Mert (2011). Küreselleşme İktisadi Büyüme Etkiliyor Mu? Türkiye Örneği. *12. Uluslararası Ekonometri, Yönelem Araştırması ve İstatistik Sempozyumu*, Pamukkale Üniversitesi-Denizli, 701-716.
- ADIGÜZEL, Muhittin (2011). *Ekonomik, Kültürel ve Politik Küreselleşme ve Sonuçları*, Ankara: Nobel Yayınları.
- ADIGÜZEL, Muhittin (2013). Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Akademik Bakış Dergisi*, 35, 1-20.
- AFZAL, Mohammad (2007). The impact of globalization on Economic Growth of Pakistan. *The Pakistan Development Review*, 46(4), 723-734.
- AİMAİTİ, Kuerbanjiang (2007). Ekonomik Küreselleşme Sürecinde Çin Finansal Sistemi. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul .
- AKA, Bédia F (2006). Openness, Globalization and Economic Growth: Empirical Evidence From CoteD'ivoire. *International Journal of Applied Econometrics and Quantitative Studies*, Vol.3-2, 67-86.
- AKTAN, Coşkun C.; ŞEN, Hüseyin (1999). *Globaleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye*, Ankara: TOSYÖV Yayınları.
- ALBENİ, Mesut; EROĞLU, Ömer (2002). *Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye*, Isparta: Bilim Kitabevi.
- ALGAN, Neşe; GENCER, Salih (2011). Türkiye'de Para Talebi Fonksiyonunun Modellenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 1, 195-212.
- ALTINTAŞ, A (1986). *Türkiye'de Koruma Politikası ve Dışa Açılma*. Ankara: DPT, Yayın no:2045, s.10-11.
- AYDEMİR, Cahit; KAYA, Mehmet (2010). Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 20, 260-282.

- BALAY, Refik (2004). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 37, Sayı 2, 61-82.
- BALKIR, Canan (2010). *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- HADİATOÜ, Barry (2010). Globalization and Economic Growth in Sub Saharan Africa. *Gettysburg Economic Review*, Volume 4, Article 4, 41-86.
- BAYAR, Fırat (2009). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. *Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Sayı 32, 25-34.
- BECK, Thorsten (2003). Financial Dependence and International Trade. *Review of International Economics*, Cilt 11, Sayı 2, 296-316.
- BORATOV, K (2007). *Türkiye İktisat Tarihi*. Ankara: İmge Kitapevi, 11. Baskı. s.107-140.
- BOZDAĞLIOĞLU, E. Yasemin; ÖZPINAR, Ömer (2011). Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımların Türkiye'nin İhracat Performansına Etkilerinin VarYöntemi İle Tahmini. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 3, 39-63.
- BOZKURT, Hilal (2007). *Zaman Serileri Analizi*. Ankara: Ekin Kitabevi, s.77.
- BOZKURT, Veysel (2000). *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul; Alfa Yayınları: 836.
- BULUT, C (2006). *Ekonomik Yapı ve Politika Analizi: Türkiye Ekonomisi Performans Analizi*. İstanbul: Der Yayınları. s.203-254.
- BÜYÜKERŞEN, Yılmaz; DİRİMTEKİN, Halil; ERDEM, Burhan; ÖZER, Mustafa (1998). *İktisada Giriş*, (Ed.: Önder Özkazanç, Engin Ataç), 1. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları,
- CHANG, Chun-Ping; LEE, Chien-Chiang (2010). Globalization and Economic Growth: A Political Economy Analysis for OECD Countries. *Global Economic Review*, Vol.39 (2), 151-173.
- CHANG, Chun-Ping; BERDİEV, Aziz N; LEE, Chien-Chiang (2013). Energy Exports, Globalization and Economic Growth: The Case of South Caucasus. *Economic Modelling*, 33, 333-346.

- CHAREMZA, Woiciech W; DEADMAN, Derek.F (1992). New Directions in Econometric Practice. Edward Elgar, England, ss.51-55.
- ÇAMOĞLU, E (1963). *Devletin Dış Ticaret Müdahalesi*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, cilt:29, s.644.
- ÇALIŞ, Şaban; ÇUKURÇAYIR M. Akif (2002). *Üç Tarz-ı Siyasetten Globalizme, Küresel Sistemde Siyaset, Yönetim ve Ekonomi*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- ÇELİK, Mehmet Yunus (2012). Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 32, Sayı 2, 57-73.
- ÇETİNTAŞ, H (2004). İhracat ve Ekonomik Büyüme. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, s. 26
- DAVUTOĞLU, Ahmet (2004). *Küresel Bunalım*. İstanbul: Küre Yayınları.
- DİCKEY, D. A.; FULLER, W. A (1979). Distribution of the estimators for auto regressive time series with a unit root. *Journal of the American Statistical Association*, Volume:74, 427-431.
- DOĞAN, Buhari; CAN, Muhlis. Küreselleşmenin Büyümeye Etkisi: Güney Kore Örneğinde Eşbütünleşme Analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2, 197-220.
- DOĞAN, Esra; TOPUZ, Seher Gülşah (2016). İktisadi Perspektiften Türkiye'deki Bilgi Toplumu Anlayışına Eleştirel Bir Yaklaşım. *Sosyoekonomi*, Cilt 24, Sayı 29, 257-283.
- DREHER, Axel (2006). Does Globalization Affect Growth? Empirical Evidence from a new Index Globalization Applied Economics, Routledge Taylor & Francis Group, Volume:38, Number:10, 1091-1110.
- DREHER, Axel (2008). *Measuring Globalization-Gauging Its Consequence* Springer, New York.
- DULUPÇU, Murat Ali (2001). *Küresel Rekabet Gücü Türkiye Üzerinde Bir Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- DULUPÇU, Murat Ali (1999). Küreselleşmede Marjinalleşen Ulusal Ekonomi. *SDÜ İİBF Dergisi*, Sayı 4, 15-32.

- ENDERS, Walter (1995). *Applied Econometric Time Series*. New York: John Wiley, s.256.
- ERCAN, Murat (2010). *Küreselleşme ve Siyasi Sonuçları; Küreselleşme ve Türkiye'ye Etkileri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- ERDOĞAN, Engin (2009). *İktisada Giriş*, Ankara: Pozitif Matbaa
- ERDOĞDU, Seyhan (2006). *Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Sendikacılık*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- EREN, Gizem (2015). Tarımsal Kapitalizm: Fizyokrazi. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 6-23.
- ERSOY, Hamit; ERSOY, Lale (2002). *Küreselleşen Dünyada Bölgesel Oluşumlar ve Türkiye*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- ESER, Uğur (1995). Küreselleşme: Tehdit mi Yoksa Fırsat mı? *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt 6, Sayı 17, 5-20.
- EŞİYOK, B. A (2006). İktisadi Dönemler İtibariyle Türkiye Ekonomisinde Kalkınma(1923-2004) Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası, Ekonomik Araştırmalar, s.14-16.
- EVİN, Hakan (2012). Yeni Denen Eski Bir Oyun: Küreselleşme. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, 59-80.
- FRENKEL, Michael; NİCKEL, Christina; SCHMİDT, Günter (2001). Strukturelle Vektorautoregression. *Wirtschaftsstudium, August- September 2001*, s.1182.
- GAVCAR, Erdoğan; DİRLİK, Serkan (2005). Küreselleşme ve Yöneticilere Göre Küreselleşme Olgusu. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 15, 77-95.
- GRİFFİTH, William E.; HİLL, R. Carter; JUDGE, George G (1992). *Learning and Practicing Econometrics*. New York: John Wiley and Sons, Inc., ss. 692-693.
- GİDDENS, Anthony (2000). *Üçüncü Yol*, İstanbul: Birey Yayıncılık.
- GOLDİN, Ian; REİNER, Kenneth (2007). *Globalization For Development, Trade, Finance, Aid, Migration and Policy*, Washington: A Copublication of The World Bank And Palgrave Macmillan.

- GOULAS, Eleftherios; ZERVOYIANNI, Athina (2012). Economic Growth and Crime: Does Uncertainty Matter? *The Rimini Centre for Economic Analysis (RCEA)*, Working Paper No: 51_12, 1-13.
- GÖNGEN, Mehmet Ali (2013). Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu Küreselleşmeyi Yöneten Üç Ana Kurum: IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 29, 117-134.
- GUJARATI, Damodar N (2004). Basic Econometrics. *The MacGraw-Hill Companies*, 2004, s.20.
- GURGUL, Henryk; LACH, Łukasz (2014). Globalization and Economic Growth: Evidence from Two Decades of Transition in CEE. *Economic Modelling*, Elsevier, Volume: 36, 99-107.
- GÜNŞOY, Bülent (2006). *Küreselleşme Bir Varoluş Çözümlemesi*, Bursa: Ekin Kitabevi.
- GÜVENEK, Burcu; ALPTEKİN, Volkan; ÇETİNKAYA, Murat (2010). Enflasyon ve Dolaylı Vergilerden Elde Edilen Gelirler Arasındaki İlişkinin VAR Yöntemiyle Analizi. *Kamu-İş*, C:11, S:3/1-28.
- GÜZELCİK, Ebru (1999). *Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- HABLEMİTOĞLU, Şengül (2004). *Küreselleşme Düşlerden Gerçeklere*, Ankara: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- HAYALOĞLU, Pınar; KALAYCI, Cemalettin; ARTAN, Seyfettin (2015). Küreselleşme Farklı Gelir Grubundaki Ülkelerde Ekonomik Büyüme Nasıl Etkilenmektedir? *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:10 Numara:1, Nisan 2015, 119- 152.
- HESHMATİ, Almas; LEE, Sangchoon (2010). The Relation ship between Globalization, Economic Growth and Income Inequality. *Journal of Globalization Studies*, Volume:1, Number:2, 87-117.
- HUSAIN, Ishrat (2000). Making Globalization Work For The Poor Case Study of Pakistan. *EMP-CIDA Globalisation Project, Lahore University of Management Sciences*, 1-28.

- IŞIĞIÇOK, Erhan (1994). *Zaman Serilerinde Nedensellik Çözümlemesi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, s.10.
- İLKİN, A (1970). Türkiye Sanayi Politikası(1923-1973). *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, cilt:30, s.411*.
- JOHANSEN, Soren (1988). Statistical Analysis of Cointegration Vectors. *Journal of Economic Dynamics and Control* 12, North- Holland: January 1988, ss. 231-254.
- KARABIÇAK, Mevlüt (2002). Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde Ortaya Çıkan Yönelim ve Tepkiler. *SDÜ İİBF Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, 2002, 115-131*.
- KARADAL, Fulden; TÜRK, Murat. İşletmelerde Teknoloji Yönetiminin Geleceği. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 59-71*.
- KARANFİL, Muhammet; KILIÇ, Cüneyt (2015). Türkiye Ekonomisinde Üçüz Açık Hipotezinin Geçerliliği: Zaman Serisi Analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 11, Sayı 24, 1-20*.
- KAZGAN, Gülten (2015). *Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Yeni Ekonomik Düzen*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları
- KEYMAN, E. Fuat (1999). *Radikal Demokrasi ve Türkiye* Ankara: Bağlam Yayınları.
- KILIÇ, Cüneyt (2015). Effects of Globalization on EconomicGrowth: Panel Data Analysis for Developing Countries. *Economic Insights–Trends and Challenges, Vol.IV (LXVII), No.1, 1-11*.
- KILIÇBAY, A (1992). *Türk Ekonomisi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları s.112-150.
- KORKMAZ, Turhan; UYGURTÜRK, Hasan (2008). Türkiye’deki Emeklilik Fonları ile Yatırım Fonlarının Performans Karşılaştırması ve Fon Yöneticilerinin Zamanlama Yetenekleri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:15, No.1, s.125*
- KÖSE, H. Ömer (2003). Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü. *Sayıştay Dergisi, Sayı 49, 3-46*.

- LEITÃO, Nuno Carlos (2012). Economic Growth, Globalization and Trade. *Management Research and Practice*, Volume:4, Issue:3, 18-24.
- MERAJ, Muhammad (2013). Impact Of Globalization And Trade Openness On Economic Growth In Bangladesh. *Ritsumeikan Journal of Asia Pacific Studies*, Volume 32 , 40-50.
- MUTASCU, Mihai; FLEİSCHER, Anne-Marie (2011). Economic Growth and Globalization in Romania. *World Applied Sciences Journal*, Volume:12, Number:10, 1691-1697.
- OLİMPİA, Neagu; STELA; Dima (2017). Impact of Globalisation On Economic Growth In Romania: An Empirical Analysis Of Its Economic, Social And Political Dimensions. *Studia Universitatis "Vasile Goldis" Arad. Economics Series*, Volume:27, Issue:1/29-40.
- ORAN, Baskın (2009). *Küreselleşme ve Azınlıklar*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- ORHAN, Osman Z; ERDOĞAN, Seyfettin (2005). *İktisada Giriş*, İstanbul: Avcı Ofset.
- OSTERLOH, Steffen (2012). Words Speak Louder Than Actions: The Impact of Politics on Economic Performance. *Journal of Comparative Economics*, Volume:40, Number:3, 318–36.
- ÖYMEN, Onur (2000). *Geleceği Yakalamak, Türkiye ve Dünyada Küreselleşme ve Devlet Reformu*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ÖZDEMİR, Süleyman (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2. Baskı.
- ÖZGEN, Ferhat; GÜLOĞLU, Bülent (2004). Türkiye’de İç Borçların İktisadi Etkilerinin VAR Tekniğiyle Analizi. *Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Gelişme Dergisi*, 31, 2004, 93-114.
- ÖZMALDAR, Bahar (2009). Küreselleşme Olgusunun Türkiye Ekonomisine Etkileri. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÖZKAN, Abdullah (2006). Küreselleşme Sürecinin Medya ve Kültür Üzerindeki Etkileri. *Stratejik Rapor* No:15, 1-32.

- ÖZPINAR, Ömer; ŞİMŞEK, Ergün (2003). Küreselleşmenin Getirdiği Sorunlar ve Bu Sorunlara Çözüm Önerileri. *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 22, Sayı 2, 1-11.
- ÖZYURT, Cevat (2012). *Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma*, İstanbul: Açılım Kitap Pınar Yayınları.
- PAMİR, İlknur Dutak (2011). Ekonomik Küreselleşme Sürecinde Türkiye'nin Küresel Lojistik Üs ve Lojistik Mükemmeliyet Merkezi Olmasına Yönelik Bir Araştırma. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Malzeme Tedarik ve Lojistik Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- PHİLLİPS, Peter C. B; PERRON, Pierre (1988). Testingfor UnitRoots in Time Series Regression. *Biometrika*, 75, 335-346.
- POLASEK, Wolfgang; SELLNER, Richard (2011). Does Globalization Affect Regional Growth? Evidencefor NUTS-2 Regions in EU-27. *Institute for Advanced Studies, Economics Series 266*, Vienna.
- RAO, B; BHASKARA, Tamazian, ARTUR; Krishna VADLAMANNATİ, Chaitanya (2011). Growth Effects Of A Comprehensive Measure Of GlobalizationWith Country-Specific Time Series Data. *Applied Economics*, Vol.43 (5), 551–568.
- RAY, Sarbapriya (2012). Globalization and Economic Growth in India: A Granger Causality Approach. *Journal of Law, Policy and Globalization*, ISSN 2224-3240 (Paper) ISSN 2224-3259 (Online), Volume:2, 18-30.
- ROBERTSON, Roland (1999). *Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- SAKYİ, Daniel (2011). Economic Globalization, Democracy and Income in Sub SaharanAfrica: A Panel Cointegration Analysis. *Proceedings of the German Development Economics Conference (Berlin:Vereinfr Socialpolitik, Research Committee Development Economics)*, 72, 1-34.
- SAMİMİ, Parisa; JENATABADİ, Hashem Salarzadeh (2014). Globalization and Economic Growth: Empirical Evidence on the Role of Complementarities. *Globalization and Economic Growth*, 9(4), 1-7.

- SARITAŞ, Tufan (2017). Türkiye'de Ekonomik, Sosyal ve Politik Küreselleşme Süreci İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Analizi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Doktora Tezi, Bilecik.
- SEVÜKTEKİN, Mustafa; NARGELEÇEKENLER, Mehmet (2010). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi Eviews Uygulamalı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- SHAİKH, F.M.; SHAH, Madad Ali (2008). Impact of Globalization on Pakistan's Economy by Using CGE Model. *International Conference on Applied Economics–ICOAE*, 839-845.
- SİMS, Christopher A (1980). Macroeconomics and Reality. *Econometrica*, Volume:48,Number:1, 1-48.
- STİGLİTZ, Joseph H (2002). Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı, (Çev. Arzu Taşcıoğlu, Deniz Vural), İstanbul: Mart Matbaacılık Sanatları.
- STOCK, James H.; WATSON, Mark W (1988). Testing for Common Trending. *Journal of American Statistical Association*, Vol:83, ss. 1097-1107.
- ŞAHİN, Köksal (2010). *Küreselleşme ve Yeniden Yapılanan Ulus-Devlet*, (Ed.: Murat Ercan), Küreselleşme ve Türkiye'ye Etkileri, Ankara: Nobel Yayınları.
- ŞENSES, Fikret (2004). Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı? Engel mi? *ERC Working Paper in Economic*, Cilt 9, Sayı 4, 1-27.
- TARI, Recep; BOZKURT, H (2006). Türkiye'de İstikrarsız Büyümenin VAR Modelleri ile Analizi (1991.1-2004.3). *Ekonometri ve İstatistik*, 4, 12-28.
- TEMEL, A (2002). Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim(1946-1999). *Planlama dergisi, Özel sayı*, s.53.
- TEMURLENK, M. Sinan (1998). Vektör Otoregresyon Modeli: Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Uygulanan İstikrar Politikalarının Etkinliği Üzerine Bir Uygulama. *Erzurum: Atatürk Ün. İİBF Yayın No: 209*, ss. 3-5.
- TOKGÖZ, Erdinç (2001). Türkiye İktisadi Gelişme Tarihinin Ana Çizgileri (1923-2000). *Türkiye Ekonomisi, Sektörel Analiz, Türkiye Ekonomi Kurumu, İmaj Yayınevi*, Ankara, Ekim 2001, ss.12-13.

- TOPUZ, Seher Gülşah (2017). Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Eskişehir.
- TÜREDİ, Salih (2016). Küreselleşmenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Panel Veri Analizi. *Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi*, 12-13-14 Ekim 2016, 691-703.
- TÜRKAY, Orhan; ALKİN, Erdoğan (2001). *İktisada Giriş*, (Ed.:Burhan Erdem, İlyas Şıklar). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- UMARU, Aminu, Hamidu; AHMADU, Aminu; MUSA, Salihu (2013). Globalization and Its Impact on the Performance of the Nigerian Economy. *Interdisciplinary Journal of Research in Business*, Vol. 2, Issue. 8, 1- 16.
- ÜMİT, A. Ö (2007). Türkiye’de Bütçe Açığı İle Cari İşlemler Arasındaki İlişkilerin Zaman Serileri Analizi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- ÜNLÜÖNEN, Kurban; TAYFUN, Ahmet (2005). *Ekonomi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- VİLLAVERDE, Jose; MAZA, Adolfo (2011). Globalization, Growth and Convergence. *World Economy*, 34(6), 952-971.
- YELDAN, Erdinç (2003). *Neo-Liberalizmin Bir Söylemi Olarak Küreselleşme. İktisat Üzerine Yazılar I, Küresel Düzen; Birikim Devlet ve Sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- YELDAN, Erdinç (2008). *Küreselleşme Kim İçin?*, İstanbul: Yordam Kitap.
- YEŞİL, Salih (2010). Küreselleşme ve İşletmelerin Küreselleşme Süreçleri: Karşılaşılan Fırsatlar ve Tehditler. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, 22-72.
- YETİM, Nalan (2002). Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar. *Ulusal Yerel, Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, ,Sayı 18, 129-141.
- YİNG, Yung-Hsiang; CHANG, Koyin; LEE, Chen-Hsun (2014). The Impact of Globalization on Economic Growth. *Romanian Journal of Economic Forecasting*, XVII, (2), 25-34.

YILDIRIM, Kemal; BAKIRTAŞ, İbrahim; KOYUNCU, Cüneyt; YILMAZ, Rasim; AÇIKALIN, Sezgin (2008). *İktisada Giriş*, (Ed.: Kemal Yıldırım). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

İnternet Kaynakları

<https://www.internetworldstats.com/stats.html> (Erişim: 26.02.2018).

<http://www.tudoksad.org.tr/sector-hakkinda/dokum-sektoru-tarihsel-gecmisi/planli-kalkinma-donemi/> (Erişim: 24.05.2018).

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/308845> (Erişim: 24.05.2018).

http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/sayi42_pdf/6iksisat_kamu_isletme/sungur_onur_hidayetunlu.pdf (Erişim: 24.05.2018).

<http://www.banka-kredileri.org/bankacilikta-planli-donem-1960-1980/> (Erişim: 24.05.2018).

<https://www.mevzuatdergisi.com/2010/04a/02.htm> (Erişim: 24.05.2018).

http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/b13b2203029ed80_ek.pdf (Erişim: 24.05.2018).

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/38283> (Erişim: 24.05.2018).

http://www.academia.edu/12709151/Kalkinma_Planlarinda_Turizm (Erişim: 24.05.2018).

<http://globalization.kof.ethz.ch/> (Erişim Tarihi: 10.02.2018).

<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicator> (Erişim Tarihi: 10.02.2018).

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Nusret Değirmenci
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 12/04/1980 Biga
E-posta adresi : nusretdegirmenci@hotmail.com

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Lise	Çanakkale Endüstri ve Meslek Lisesi	1996
Ön Lisans	Sakarya Üniversitesi	2000
Lisans	Eskişehir Anadolu Üniversitesi	2006
Yüksek Lisans	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	-

İş Deneyimi	Kurum	İş Dönemi
Şirket Müdürü	Polente İnş.Tur.San.Tic.Ltd.Şti.	2010 -

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar